

Boerderijbouwlocaties

Een zoektocht naar geschikte locaties voor landbouw.

Stephan van der Donk
Radboud Universiteit Nijmegen
Augustus 2010

Voorwoord

Voor u ligt de masterthesis, getiteld *boerderijbouwlocaties*. Deze scriptie vormt de afsluiting van mijn studie sociale geografie aan de Radboud Universiteit Nijmegen. In dit rapport staat mijn afstudeeronderzoek naar boerderijverplaatsingen als gevolg van ruimteclaims uit andere sectoren centraal. Er is onderzoek verricht naar mogelijk geschikte gebieden voor boerderijbouw. Bij het aanwijzen van mogelijk geschikte gebieden is niet alleen gekeken naar de fysieke en beleidsmatige eigenschappen van de locaties zelf, er is tevens gekeken naar de persoonlijke beweegredenen van boeren zelf.

Deze masterthesis is het resultaat van vijf maanden intensief werken. Uiteraard was dit niet gelukt zonder de hulp en medewerking van een aantal personen. Ten eerste wil ik Roos Pijpers en Marije Louwsma bedanken voor het begeleiden van mijn onderzoeksproces. Ten tweede wil ik de rest van de medewerkers van Kadaster Arnhem bedanken. Ik heb genoten van de fijne werksfeer en de discussies die tijdens lunch of koffiepauze plaatsvonden hebben mij geholpen tot dit resultaat te komen. Wie ik natuurlijk niet mag vergeten is vrouw Margret van den Broek die mij bijstond tot in de late uurtjes. Als laatste wil ik de drie boeren die ik heb geïnterviewd bedanken voor hun medewerking.

Resteert mij u veel plezier toe te wensen bij het lezen van deze thesis.

Arnhem, augustus 2010

Stephan van der Donk

Samenvatting

Het onderwerp van dit onderzoek is boerderijbouwlocaties. Aan de hand van een stageplaats bij het Kadaster te Arnhem en in het kader van het afstuderen in sociale geografie aan de Radboud Universiteit te Nijmegen is onderzoek uitgevoerd naar boerderijverplaatsingen als gevolg van ruimteclaims uit andere dan agrarische sectoren. Er is onderzocht welke criteria van belang zijn voor het aanwijzen van gebieden die geschikt zijn voor boerderijbouw. Daarnaast geeft dit onderzoek inzichten in het afwegingskader van enkele geïnterviewde boeren. Deze samenvatting zal kort toelichten hoe dit onderzoekverslag is opgebouwd. Hoofdstuk 1 vormt de inleiding van dit verslag. De probleem-, vraag- en doelstellingen van het onderzoek worden hier besproken. Agrarische doeleinden dienen vaak plaats te maken voor de aanleg van infrastructuur, natuurontwikkeling of stadsuitbreiding. Naast de ontwrichtende gevolgen die een verplaatsing voor een boer kan hebben is er vaak weinig inzicht in geschikte gebieden voor herlocalisering. Dit onderzoek hanteert een methode waardoor het mogelijk is geschikte gebieden voor boerderijbouw aan te wijzen. Om te toetsen of de methode bruikbare resultaten kan opleveren is gekozen om binnen de provincie Groningen op zoek te gaan naar gemeenten die het meest geschikt zijn voor boerderijbouw. Naast het aanwijzen van geschikte gemeenten voor boerderijbouw binnen de provincie Groningen richt dit onderzoek zich ook op de boeren zelf. Een aantal verplaatsende en verplaatste boeren is benaderd voor een semigestructureerd interview en een enquête waarin ze bevraagd zijn naar hun persoonlijke afwegingen ter bepaling van de intentie te willen verplaatsen. De gehanteerde methoden komen aan bod in het tweede hoofdstuk. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van literatuurstudies, interviews, een focusgroep en een enquête. Bij de zoektocht naar geschikte gebieden voor boerderijbouw is gebruik gemaakt van de Multi Criteria Analyse (MCA) die centraal staat in hoofdstuk 3. Het in kaart brengen van de persoonlijke afwegingen ter bepaling van de intentie te willen verplaatsen gebeurt aan de hand van de theorie van gepland gedrag. Dit staat centraal in hoofdstuk 4. Hoofdstuk 5 toont de conclusies van dit onderzoek. Wat opvallend naar voren komt bij de zoektocht naar geschikte locaties is dat de gemeente Menterwolde het meest geschikt is voor

IV

zowel inplaatsers uit de akkerbouw, melkvee en intensieve veeteelt sector. Daarnaast lijkt Oost-Groningen meer gelegenheden tot inplaatsing van agrariërs te bieden dan West-Groningen. Vervolgens presenteert dit hoofdstuk de conclusies van het onderzoek naar het persoonlijk afwegingskader van boeren. Hier komt naar voren dat de invloed van de vrouw (of levenspartner) de meest invloedrijke indicator is bij de vorming van de intentie van de boer wel of niet te willen verplaatsen. Hoofdstuk 5 sluit af met enkele aanbevelingen. De voornaamste aanbeveling luidt dat verder onderzoek naar boerderijverplaatsingen gewenst is, zowel verbredend (ook buiten de provinciegrenzen van Groningen) als verdiepend (op kleiner schaalniveau en met meer bepalende criteria). Vervolgens worden enkele aanwijzingen gegeven voor gebruik van de onderzoekresultaten uit dit onderzoek. Dit hoofdstuk sluit tenslotte af met een aanbeveling tijdens het proces van een boerderijverplaatsing de vrouw (of levenspartner) van een boer in een vroegtijdig stadium te betrekken, omdat deze de meest invloedrijke factor is in het afwegingskader van de bevroagde boeren.

Dit onderzoekverslag wordt afgerond met een kritische reflectie. Hierbij worden zowel methodische als onderzoekstechnische tekortkomingen aangehaald. Als laatste worden enkele opmerkingen geplaatst bij de planning die vooraf ging aan dit onderzoek.

Inhoudsopgave

Voorwoord	III
Samenvatting.....	IV
Inhoudsopgave	1
1 Inleiding	6
1.1 Inleiding	6
1.2 Probleemstelling.....	7
1.3 Doelstelling	9
1.4 Vraagstelling	11
1.5 Maatschappelijke relevantie	13
1.6 Wetenschappelijke relevantie.....	14
1.7 Leeswijzer	15
2 Methode en operationalisatie.....	16
2.1 Begrippen	16
2.2 Aannames	17
2.2.1 De landbouwsectoren	17
2.2.2 Maakbaarheid.....	19
2.3 Dataverzameling.....	19
2.3.1 Literatuurstudie	20
2.3.2 Interviews	21
2.3.3 Focusgroep	22
2.3.4 Enquête	22
2.4 Methoden	23
2.4.1 Multi criteria analyse.....	23
2.4.2 Theorie van gepland gedrag	24

3	Locatiegebonden criteria.....	26
3.1	Inleiding	26
3.2	Randvoorwaarden	27
3.2.1	Natura 2000.....	28
3.2.2	EHS.....	30
3.3	Kansen en belemmeringen.....	32
3.3.1	Bodemgesteldheid.....	32
3.3.2	Ontsluiting	34
3.3.3	Grootte van de kavels.....	35
3.3.4	Vorm van de kavels	36
3.3.5	Grondprijs	39
3.3.6	Grondmobiliteit	41
3.3.7	Bebouwingsdichtheid	42
3.3.8	Ruimtelijke plannen.....	43
3.3.9	Landbouwontwikkelingsgebieden.....	44
3.3.10	Verkaveling	45
3.4	Multi criteria analyse.....	46
3.4.1	Scoretoekenning.....	46
3.4.2	Gewichten	49
3.5	Conclusie multi criteria analyse.....	50
3.5.1	Geschiktheid voor akkerbouw.....	51
3.5.2	Geschiktheid voor melkveehouderij	52
3.5.3	Geschikt voor intensieve veehouderij.....	52
4	Persoonsgebonden criteria	54
4.1	Inleiding	54
4.2	Theorie van gepland gedrag.....	55
4.3	De indicatoren	56
4.3.1	Attitude.....	57

4.3.2	Sociale Norm	58
4.3.3	Verwachte uitvoerbaarheid.....	58
4.4	Waarderingen en berekening.....	58
4.5	Conclusie	60
5	Conclusie	62
5.1	Inleiding	62
5.2	Conclusies ten aanzien van de locatiegebonden factoren.....	62
5.3	Conclusies ten aanzien van de persoonsgebonden factoren.....	63
5.4	Aanbevelingen	63
5.4.1	Aanbevelingen onderzoeksresultaten.....	63
5.4.2	Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	64
6	Kritische reflectie.....	66
6.1	Methodische aspecten	66
6.2	Onderzoekstechnische aspecten.....	67
6.3	Planning	68
7	Bibliografie	69
7.1	Literatuur	69
7.2	Internetbronnen	70
7.3	Interviews	70
7.4	Electronische bronnen	70
8	Bijlagen	72
	Bijlage 1 Provinciekeuze	72
	Bijlage 2 Haalbaarheidsonderzoek van Paul Peter Kuiper	74
	Bijlage 3 Transcriptie gesprek met Paul Peter Kuiper	77
	Bijlage 4 Interviewguides	86
	Bijlage 5 Criteriascores per gemeente	91
	Bijlage 6a Enquête SPL-groep.....	92

Bijlage 6b Enquête aan verplaatsers	98
Bijlage 7 MCA tabellen	105
Bijlage 8 Toelichting op dataset-gebruik	108

Overzicht figuren

Figuur 1-1 Bodemgebruik Nederland 1900	7
Figuur 1-2 Bodemgebruik Nederland 2000	7
Figuur 1-3 Aantal agrarische bedrijven in Nederland tussen 1904 en 2008 (x1000)	7
Figuur 1-4 Hoeveelheid areaal in dienst voor de landbouw van 1900 tot 2008	8
Figuur 1-5 De provincie Groningen en haar gemeenten	10
Figuur 1-6 Geclaimde hectare per gemeente vanuit de Nieuwe kaart van Nederland	11
Figuur 2-1 Verdeling landbouwgrond onder de sectoren	18
Figuur 2-2 Wijze van dataverzameling	20
Figuur 3-1 Conceptueel onderzoeksmodel	26
Figuur 3-2 Natura 2000 gebieden in de provincie Groningen	29
Figuur 3-3 EHS dichtheid in de provincie Groningen	31
Figuur 3-4 Opbrengstderving akkerbouw in Groningen	32
Figuur 3-5 Opbrengstderving weidebouw in Groningen	33
Figuur 3-6 Wegdichtheid per gemeente van provincie Groningen	34
Figuur 3-7 Gemiddelde kavelgrootte per gemeente in de provincie Groningen	35
Figuur 3-8 Verkavelingsvormen in de provincie Groningen	36
Figuur 3-9 Blokverkaveling in Groningen	36
Figuur 3-10 Kampontginning in Groningen	37
Figuur 3-11 Strokenverkaveling zonder bebouwing in Groningen	37
Figuur 3-12 Strokenverkaveling met bebouwing in Groningen	37
Figuur 3-13 Modern rationele verkaveling in Groningen	37
Figuur 3-14 Gemiddelde prijs voor agrarische grond in Groningen	40
Figuur 3-15 Percentage verhandelde grond ten opzichte van het gemeentelijk oppervlak in het laatste kwartaal van 2009	41

Figuur 3-16 Omgevingsadressendichtheid per gemeent in de Provincie Groningen	42
Figuur 3-17 Percentage geclaimde grond per gemeente in de provincie Groningen	43
Figuur 3-18 Aandeel veldkavels per gemeentelijk oppervlak	45
Figuur 3-19 De provincie Groningen en haar gemeenten.....	50
Figuur 3-20 Geschiktheid voor akkerbouw in de provincie Groningen	51
Figuur 3-21 Geschiktheid voor melkveehouderij in de provincie Groningen	52
Figuur 3-22 Geschiktheid voor intensieve veehouderij in de provincie Groningen.....	52
Figuur 4-1 Schematisering van de theorie van gepland gedrag	55
Figuur 4-2 De theorie van gepland gedrag met de beïnvloeding van indicatoren op de intentie in decimalen.	60

Overzicht tabellen

Tabel 3-1 MCA scores Natura 2000	29
Tabel 3-2 MCA scores EHS.....	31
Tabel 3-3 MCA scores bodemgesteldheid.....	33
Tabel 3-4 MCA scores ontsluiting.....	34
Tabel 3-5 MCA scores kavelgrootte	35
Tabel 3-6 MCA scores voor verkavelingsvorm per sector.....	39
Tabel 3-7 MCA scores grondprijs per ha.	41
Tabel 3-8 MCA scores % verhandelde grond	42
Tabel 3-9 MCA scores bebouwingsdichtheid	43
Tabel 3-10 MCA scores ruimtelijke plannen	43
Tabel 3-11 MCA scores verkaveling.....	46
Tabel 3-12 Waarderingsprincipes locatiegebonden criteria	47
Tabel 3-13 Gewichtentoekenning locatiegebonden criteria.....	49
Tabel 4-1 Waarderingen persoonsgebonden criteria	59

1 Inleiding

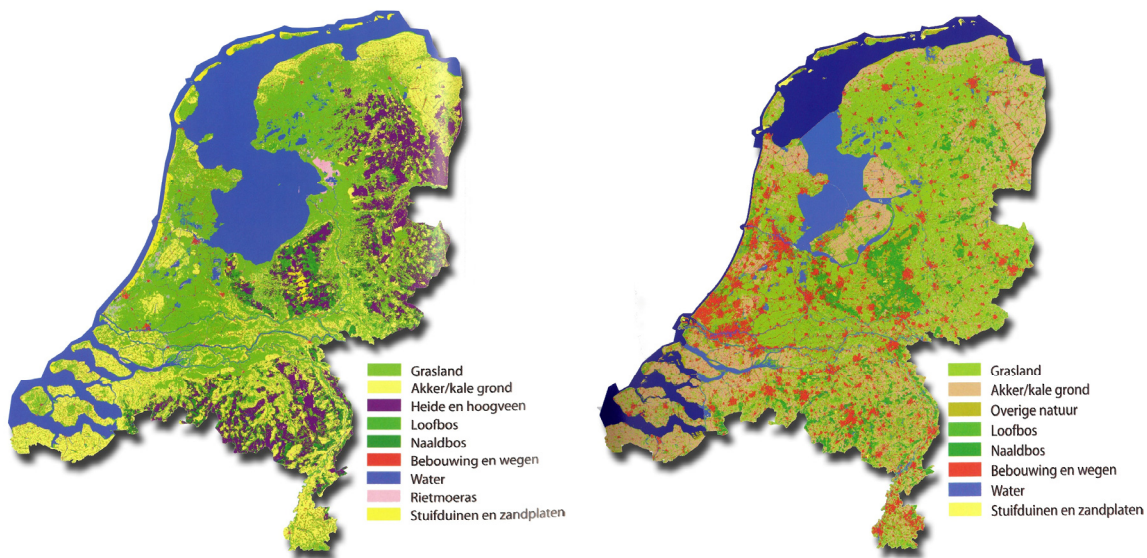
1.1 Inleiding

Voor u ligt de masterthesis *Boerderijbouwlocaties*. Dit rapport is het resultaat van onderzoek naar boerderijverplaatsingen als gevolg van het veranderen van de functie van een gebied. Agrarische doeleinden dienen vaak plaats te maken voor de aanleg van infrastructuur, natuurontwikkeling, of stadsuitbreiding. Naast de ontwrichtende gevolgen die een verplaatsing voor een boer kan hebben, is er vaak weinig inzicht in geschikte gebieden voor herlocalisering. Dit onderzoek probeert enerzijds geschikte gebieden aan te wijzen voor boerderijverplaatsing en anderzijds biedt het inzicht in het afwegingskader van boeren zelf. Een boer moet namelijk zelf ook willen verplaatsen naar een locatie. Als ondanks de geschiktheid van een locatie, de verplaatsing op weerstand stuit vanuit de boer zelf, waar liggen dan aangrijpingspunten om toch tot een geschikte verplaatsing te komen? Ook hiervoor probeert dit onderzoek een doeltreffend antwoord te vinden.

Dit hoofdstuk vormt de inleiding van dit rapport. De achtergrond van het onderzoek en de manier van aanpak zullen in dit hoofdstuk nader toegelicht worden. In paragraaf 1.2 staat de probleemstelling van het onderzoek centraal. Paragraaf 1.3 zal in gaan op de doelstelling van het onderzoek. In paragraaf 1.4 komt de vraagstelling aan bod. Paragraaf 1.5 en 1.6 zullen achtereenvolgens aan het maatschappelijk en wetenschappelijk belang worden gewijd. In paragraaf 1.7 wordt de verdere opbouw van dit rapport toegelicht.

1.2 Probleemstelling

De ruimte in Nederland is beperkt. Nederland is in de loop van de 20^e eeuw sterk verstedelijkt. De groei van de economie en de bevolking hebben ertoe geleid dat dorpen en steden zich letterlijk op de kaart hebben gezet. Afbeelding 1.1 en 1.2 geven een duidelijk beeld van de toenemende verstedelijking van Nederland.

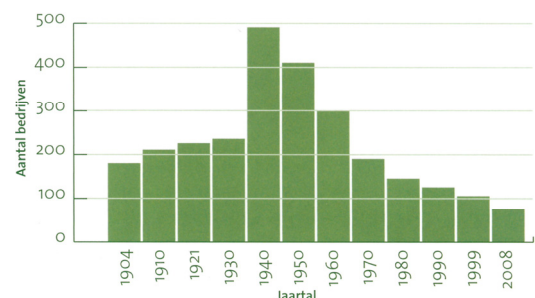

Figuur 1-1 Bodemgebruik Nederland 1900 (Rienks, 2009) Figuur 1-2 Bodemgebruik Nederland 2000 (Rienks, 2009)

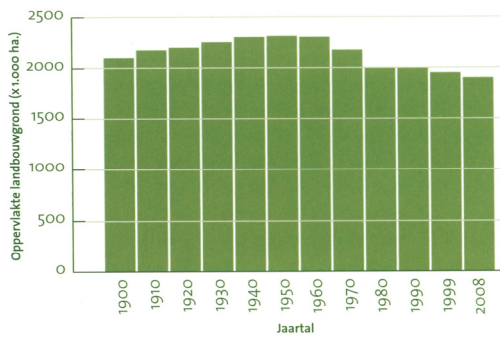
Doelstellingen als infrastructuur, stadsuitbreidingen en milieuontwikkelingen verdienen in ruimtelijk plannen vaak de voorkeur boven een agrarische doelstelling, omdat ze geacht worden meer algemeen belang te vertegenwoordigen.

Daarnaast bestaat er een beeld dat Nederland niet meer geschikt is om te boeren en dat het een aflopende zaak betreft. Bijna de helft van de huidige boeren is ouder dan 55 jaar en velen van hen hebben geen opvolger. Het aantal boeren neemt stelselmatig af zoals figuur 1.3 weergeeft. In 2007 telde Nederland ruim 75 duizend landbouwbedrijven.

Na de tweedewereldoorlog was het aantal bedrijven op zijn top met bijna 500 duizend. In de jaren '50 en '60 daalde het aantal boerenbedrijven snel als gevolg van de groei van de stedelijke economie. De laatste decennia neemt het aantal gestaag af met 2 á 3 procent.

Figuur 1-3 Aantal agrarische bedrijven in Nederland tussen 1904 en 2008 (x1000) (Rienks, 2009)

Figuur 1-4 Hoeveelheid areaal in dienst voor de landbouw van 1900 tot 2008
(Rienks, 2009)

De landbouw is de grootste grondgebruiker van Nederland. Dit aandeel is sinds 1990 onder andere vanwege ruimtelijke verstedelijking iets gekrompen, maar niet veel zoals figuur 1.4 aangeeft. Onder druk van de verstedelijking is de landbouw deels verplaatst van West-Nederland naar de ontginningen in Oost-Nederland en de IJsselmeerpolders.

Bijna 2 miljoen hectare is landbouwgrond. Dit is ruim 60% van de totale oppervlakte van Nederland.

Door ontginningen en inpoldering nam het areaal in het begin van de 20^e eeuw toe tot een maximum van 2,3 miljoen hectare. Daarna is het landbouwareaal langzaam gaan afnemen. In de toekomst is een verdere afname te verwachten, vooral door de vraag naar grond vanuit verstedelijking, infrastructuur, natuur en recreatie, maar een sterkere daling dan nu het geval is ligt niet binnen de verwachtingen (Vromraad, 2004). Ondanks het aantal bedrijven binnen de agrarische sector afneemt, blijft het areaal in dienst voor de landbouw redelijk stabiel.

De claim op agrarische grond vanuit andere sectoren komt de bedrijfsvoering van een boer niet ten goede. Een gezond bedrijf beschikt namelijk over toekomstperspectief. Eén onderdeel van een positief toekomstperspectief is de mogelijkheid het bedrijf uit te kunnen breiden. Als dit door ruimtelijke plannen niet meer mogelijk is, is het voor een boer aantrekkelijker zich elders te vestigen waar wel de nodige ruimte beschikbaar is (Bessembinder, 2009).

In sommige gevallen komt de gemeente of provincie met een locatievoorstel, of biedt een actieve herverkavelingcommissie de boer een helpende hand. Echter blijkt dit niet altijd het geval en is een boer, nadat hij eenmaal besloten heeft te verplaatsen, vaak op zijn eigen inzicht en oordelend vermogen toegewezen. Boeren in Nederland is niet makkelijk. Om het hoofd boven water te houden moeten boeren een zeer efficiënte bedrijfsvoering hanteren, waarbij weinig tijd overblijft voor niet-agrarische activiteiten. Een verplaatsing is voor een boer een ingrijpende gebeurtenis en een eerste beeld waar geschikte locaties zich bevinden kan een ondersteunende rol spelen. In de volgende paragraaf wordt ingegaan op de wijze waarop dit rapport hieraan een bijdrage levert.

1.3 Doelstelling

Dit rapport vormt een hulpmiddel tijdens het proces van boerderijverplaatsing. Er worden aan de hand van zowel locatieverbonden criteria, als persoonlijk criteria van de boer, inzichten geschapen die een versoepelende werking kunnen hebben op de verplaatsing.

Naast boeren behoren ook ruimtelijke planners, beleidmakers en leden van herverkaveling-commissies tot de doelgroep van dit rapport. Wanneer zij hun plannen kunnen voorleggen in combinatie met toereikende oplossingen qua verplaatsing voor plaatselijke boeren, dan kan dit bijdragen aan de vergroting van het draagvlak voor deze plannen.

Dit rapport bestaat uit twee delen:

- Het eerste deel (hoofdstuk 3) onderzoekt aan de hand van locatiegerelateerde criteria de geschiktheid van locaties voor boerderijbouw. Eerst zal vastgesteld worden welke criteria van belang zijn en vervolgens hoe sterk. Daarna zal door middel van de Multi Criteria Analyse (MCA) gezocht worden naar locaties die geschikt zijn voor boerderijbouw. Ten slotte zullen deze gegevens gebruikt worden om geschiktheidkaarten te maken voor boerderijbouw (figuur 3.20 tot en met figuur 3.22).
- Het tweede deel (hoofdstuk 4) onderzoekt aan de hand van persoonsgebonden criteria de belangrijkste beweegredenen van boeren. Uit gesprekken met collega's van het Kadaster kwam naar voren dat naast de geschiktheid van een locatie, ook de wil van de boer een belangrijke factor is in het positieve verloop van een boerderijverplaatsing. Om meer inzicht te krijgen in de persoonlijke beweegredenen van boeren is aan de hand van semigestructureerde interviews een aantal criteria gevonden en aan de hand van een enquête zijn deze criteria beoordeeld op belang. Om structuur te bieden aan het afwegingskader van boeren is tevens gebruik gemaakt van de theorie van gepland gedrag van Ajzen (1991).

Het uitgangspunt van het onderzoek naar geschikte locaties voor boerderijbouw is dat de gehanteerde methode voor heel Nederland uitgevoerd zou moeten kunnen worden. Vanwege het exploratieve karakter van dit onderzoek is echter gekozen om, betreffende de gebiedsgerelateerde criteria, één provincie te onderzoeken en binnen deze provincie de gemeenten qua

geschiktheid voor boerderijbouw met elkaar te vergelijken. Het onderzoek naar persoonsgebonden criteria is niet beperkt tot één provincie maar tot de steekproefpopulatie ($n=3$) van verplaatsende/verplaatste boeren. Bij het zoeken naar deze doelgroep is gezocht naar boeren die in de afgelopen 10 jaar zijn verplaatst of bezig zijn met een verplaatsing. De gevonden boeren zijn afkomstig uit de provincie Drenthe, Overijssel en Gelderland.

Figuur 1-5 De provincie Groningen en haar gemeenten (Kadaster, 2005)

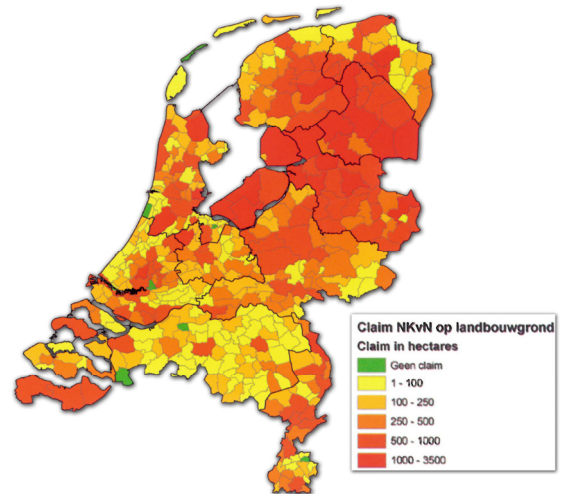
Er is gestart te zoeken naar een provincie waarvan te veronderstellen is dat er geschikte gebieden zijn voor boerderij inplaatsingen van buitenaf. Acht senior projectleiders van het Kadaster zijn benaderd en gevraagd om een geschikte provincie aan te wijzen en te beredeneren waarom deze geacht wordt over geschikte boerderijbouwlocaties te beschikken. Uit reacties bleek dat Groningen (figuur 1.5) een goed uitgangspunt voor dit onderzoek zou kunnen vormen. De reacties van de senior projectleiders zijn opgenomen in bijlage 1. Hieruit bleek dat Groningen niet alleen het imago heeft van een landbouwprovincie en over de nodige ruimte beschikt. Ook is een diversiteit aan landbouwsectoren binnen de provincie Groningen waarneembaar (Rienks, 2009).

Bovendien staat in het Programma Landelijk Gebied 2003-2007:

“De Veenkoloniën bieden mogelijkheden voor agrariërs die elders weg moeten wegens natuur- en milieueisen of andere belemmeringen voor de bedrijfsontwikkeling” (Provincie Groningen, 2006).

Hiermee lijkt de provincie open te staan voor verhuizende boeren van buitenaf. Tenslotte, vooruitblikkend naar één van de criteria die in hoofdstuk 3 medebepalend is voor de vaststelling van de geschiktheid voor boerderijbouw, toont figuur 1.6 het aantal geclaimde hectare vanuit niet-agrarische sectoren op agrarische grond. Deze gegevens zijn verkregen uit de nieuwe kaart van Nederland. De nieuwe kaart van Nederland biedt een totaaloverzicht van geplande ruimtelijke ontwikkelingen in Nederland.

Er wordt hierbij gericht op toekomstige ontwikkelingen. Nieuwe plannen worden continu opgevraagd en gerealiseerde plannen worden verwijderd. In figuur 1.6 zijn het aantal geclaimde hectares vanuit andere dan agrarische sectoren per gemeente. De nieuwe kaart van Nederland zal in paragraaf 3.3.8 nader toegelicht worden. Vooruitlopend hierop kan gesteld worden dat Groningen blijf geeft van een relatief een lage claim binnen Nederland en in het bijzonder binnen de Noordelijke provincies. Om deze verschillende redenen richt dit onderzoek zich op de provincie Groningen.

Figuur 1-6 Geclaimde hectare per gemeente vanuit de Nieuwe kaart van Nederland (Rienks, 2009)

Samengevat zal dit de doelstelling van het onderzoek zijn:

Aan de hand van de MCA bepalen welke gemeenten in de provincie Groningen het meest geschikt zijn voor boerderijbouw en tevens aan de hand van de theorie van gepland gedrag in kaart brengen welke persoonsgebonden criteria voor een boer van belang zijn en hoe sterk de verschillende criteria een bepalende rol vervullen in de intentie tot verplaatsing van het agrarische bedrijf.

1.4 Vraagstelling

De opbouw van dit rapport zal gebaseerd zijn op de volgende vraagstelling.

Hoofdvraag: Welke gemeenten binnen de provincie Groningen zijn het meest geschikt voor de vestiging van een boerenbedrijf van elders én welke factoren bepalen het sterkst de intentie van boeren te willen verplaatsen?

Het onderzoek naar geschikte gemeenten en factoren die de intentie van boeren bepalen laat zich niet makkelijk combineren in één methode. Locatiegebonden criteria lenen zich uitermate goed voor het letterlijk in kaart brengen van geschikte gemeenten, terwijl persoonsgebonden criteria differentiëren van persoon tot persoon. Om deze reden is dit onderzoek tweeledig. De locatiegebonden criteria zullen gebruikt worden in de MCA.

De persoonsgebonden criteria zullen, beredenerend aan de hand van de theorie van gepland gedrag, inzicht verschaffen in het afwegingskader van boeren met betrekking tot boerderijverplaatsing. Om structureel tot een beantwoording van de hoofdvraagstelling te komen, zijn enkele deelvragen opgesteld.

Deelvraag 1: Welke locatiegebonden criteria zijn van belang bij het bepalen van geschiktheid voor de vestiging van een boerenbedrijf van elders?

Deze deelvraag komt aan bod in hoofdstuk 3.

Ter beantwoording is naast een literatuurstudie en interviews met boeren, ook contact gelegd met Paul Peter Kuiper, assistent projectleider van het Kadaster Zwolle. Kuiper heeft voorafgaand aan dit onderzoek een haalbaarheidstudie verricht die is opgenomen in bijlage 2. In een persoonlijk gesprek over dit onderzoek concludeert hij dat onderzoek naar boerderijverplaatsingen nuttig kan zijn, maar dat persoonsgebonden criteria in de praktijk vaak doorslag geven ten opzichte van locatiegebonden criteria. De transcriptie van dit gesprek is opgenomen in bijlage 3.

Deelvraag 2: In welke mate van belang spelen de locatiegebonden criteria een rol bij de bepaling van geschiktheid voor boerderijbouw in de gemeenten van de provincie Groningen?

Ook de beantwoording van deze vraag komt aan bod in hoofdstuk 3.

Een eenduidig antwoord hierop ligt niet voor de hand en gesprekken met experts hierover tonen veel onderling verschil in opvattingen. Het belang van de verschillende criteria is aangekaart bij een focusgroep bestaande uit senior projectleiders bij het Kadaster Apeldoorn. Ook hier bleken veel verschillende opvattingen te heersen over het belang van de verschillende criteria. Uiteindelijk is op voorstel van de leden van de focusgroep een enquête opgesteld waarin zij individueel bevraagd zijn naar het belang van de verschillende criteria. De gemiddelde waarderingen per criterium zijn gebruikt in de uitvoering van de MCA (bijlage 6).

Deelvraag 3: Welke persoonsgebonden criteria zijn van belang bij het bepalen van de intentie van een boer om te willen verplaatsen?

Ter beantwoording van deze deelvraag (hoofdstuk 4) is eerst zelf gezocht naar mogelijke criteria. Literatuuronderzoek en gesprekken met collega's van het Kadaster leverden een aantal bruikbare criteria op. Vervolgens is tijdens interviews met boeren verder gezocht naar

mogelijke persoonsgebonden criteria. Omdat de boeren ieder afkomstig zijn uit een andere provincie is dit deel van het onderzoek niet gebonden aan de provincie Groningen.

Deelvraag 4: In welke mate van belang spelen de verschillende persoonsgebonden criteria een rol bij de bepaling van de intentie van boeren wel of niet te willen verplaatsen ?

Ook de beantwoording van deze deelvraag komt aan bod in hoofdstuk 4. Na het verzamelen van persoonsgebonden criteria, zowel aan de hand van literatuuronderzoek, gesprekken met collega's als interviews met verplaatsende/verplaatste boeren, zijn de boeren opnieuw in enquêtevorm bevraagd naar het belang van de criteria. Aan de hand van de theorie van gepland gedrag is structuur gegeven aan de respons van dit onderzoek en is beredeneerd welke persoonsgebonden criteria het sterkt meespelen.

1.5 Maatschappelijke relevantie

Boeren in Nederland hebben te doen met een sterke concurrentie uit het buitenland. De grond is hier duur en door containerisatie en afnemende transportkosten neemt de concurrentie uit landen die goedkoper kunnen produceren toe. Doelstellingen als infrastructuur, stadsuitbreidingen en milieuontwikkelingen verdienen in ruimtelijk plannen vaak de voorkeur boven een agrarische doelstelling, omdat ze geacht worden een breder belang te vertegenwoordigen. Toch vervult de sector landbouw verschillende doelen.

Zo vervult de landbouw een economisch doeleinde. Wie de landbouw als economische activiteit wil beschouwen, moet onderscheid maken tussen de primaire land- en tuinbouwbedrijven en de secundaire bedrijfstakken die zich toeleggen op toelevering, verwerking en distributie van agrarische producten. Samen vormen zij het agrofoodcomplex dat als geheel ruim tien procent van de nationale werkgelegenheid en het bruto nationaal product en twintig procent van de Nederlandse export verzorgt (Hillebrand, 1999). Daarnaast bepaalt de landbouw ook in sterke mate het Nederlandse landschapsbeeld. Een koe in de wei hoort bij het Nederlandse landschap. Tenslotte is het bedrijven van landbouw een traditie in Nederland en bepaald het van oudsher een deel van onze identiteit (Schoute, 1995).

Ondanks deze rollen dienen boerenbedrijven vaak ruimte te maken voor andere dan agrarische doeltypen. Hierbij kan gedacht worden aan infrastructuur, natuurontwikkeling of

recreatie. Zodra zulke plannen een definitieve vorm krijgen, al is het slechts in de nabijheid van een boerenbedrijf, dan beïnvloedt dit de bedrijfsvoering. Het is vaak niet meer mogelijk uit te breiden, en zonder dergelijk toekomstperspectief daalt de waarde van het bedrijf. Het is dan voor een boer vaak beter elders te vestigen en opnieuw te beginnen.

Er heerst echter veel onduidelijkheid hoe een geschikte locatie voor verplaatsing gevonden kan worden. Dit onderzoek wil inspelen op dit kennistekort. Er wordt onderzocht welke criteria van belang zijn en in hoeverre. Nadat dit is vastgesteld zullen de gegevens vorm krijgen in een kaart (figuur 3.20 tot en met figuur 3.22) waarin gebieden geclassificeerd worden als geschikt, minder geschikt en ongeschikt. Het uitgangspunt is dat deze methode voor heel Nederland uitgevoerd kan worden. Voor dit onderzoek zijn echter alleen de gemeenten van de provincie Groningen geclassificeerd.

Verondersteld kan worden dat een verplaatsing voor een boer een ingrijpende gebeurtenis is en dat de persoonlijke belangen van boeren ook een belangrijke rol spelen. Dit onderzoek gaat ook hier op in. De persoonlijke beweegredenen van boeren wordt onderzocht teneinde handreikingen te bieden in het geval dat alleen geschikte gebieden wijzen geen soelaas biedt. De boer moet zelf namelijk ook willen verplaatsen. Dit rapport beschrijft de persoonsgebonden criteria van een drietal boeren en onderzoekt in welke mate ze meespelen in het gedrag van boeren.

1.6 Wetenschappelijke relevantie

De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek vloeit voort uit de methoden die gehanteerd zullen worden. Ten eerste zal een MCA gebruikt worden om aan de hand van locatiegebonden criteria gebieden te onderscheiden naar geschiktheid voor boerderijbouw. De MCA is een theoretisch instrument dat in staat stelt op overzichtelijke wijze te oordelen. De praktijk rondom een boerderijverplaatsing is behoorlijk complex. Naast de uitkomsten die de MCA kan bieden is het daarom ook interessante exercitie om te testen of dit analyse-instrument toegepast kan worden op een dergelijk complexe praktijk.

Aanvullend op de zoektocht naar geschikte locaties is gezocht naar een manier om de persoonsgebonden criteria van boeren zelf in kaart te brengen. Een mogelijk hiertoe is gevonden in de theorie van gepland gedrag van Ajzen. Deze theorie stelt in staat het gedrag van boeren (wel of niet verplaatsen) te ontleden in meetbare indicatoren. Normaliter wordt

een grootschalige enquête gehanteerd om tot de meetbare indicatoren en hun waardering te komen. Helaas bleek het vinden van een groot aantal verplaatsende of verplaatste boeren niet eenvoudig wat tot een alternatieve methode van dataverzameling heeft geleid. De indicatoren zijn gevonden door boeren middels een semigestructureerd interview hier naar bevraagd te hebben. Op het moment dat verzadiging in de samenstelling van deze criteria optrad, is besloten alle criteria in enquêtevorm opnieuw op mate van belang te bevragen. De respons op deze enquête is in overzicht gebracht middels de theorie van gepland gedrag van Ajzen (1991). Naast de uitkomsten die dit oplevert is het ook wetenschappelijk interessant om te testen of een deze methode hanteerbaar is voor de vraagstelling.

1.7 Leeswijzer

Dit hoofdstuk afrondend vormt deze paragraaf een vooruitblik naar de volgende hoofdstukken.

Hoofdstuk 2 begint met een korte begrippenlijst die de lezer kan helpen bij het lezen van deze thesis. Vervolgens worden in paragraaf 2.2 enkele aannames toegelicht. Zoals verondersteld is de praktijk rondom boerderijverplaatsing behoorlijk complex en is het daarom nodig enkele vereenvoudigingen toe te passen waardoor dit onderzoek beter uitvoerbaar wordt. In paragraaf 2.3 staan de MCA en de theorie van gepland gedrag centraal. Hoofdstuk 3 zal ingaan op de locatiegebonden criteria die de geschiktheid voor boerderijbouw van een gebied bepalen. Nadat deze besproken zijn, zal aan de hand van de MCA een oordeel worden gegeven over de geschiktheid voor boerderijbouw van de gemeenten in de provincie Groningen. Naast het vinden van geschikte locaties voor boerderijbouw, is dit onderzoek tevens gericht op het bieden van inzicht in het afwegingskader van boeren om wel of niet te willen verplaatsen. In hoofdstuk 4 is aan de hand van de theorie van gepland gedrag onderzoek gedaan naar dit afwegingskader. Na een korte inleiding wordt in paragraaf 4.2 de theorie van gepland gedrag toegelicht, om vervolgens in de daaropvolgende paragrafen in kaart te brengen welke persoonsgebonden criteria voor de benaderde boeren het sterkst hebben meegespeeld. In hoofdstuk 5 volgt de conclusie van dit onderzoek en zal afsluiten met enkele aanbevelingen voor beleid en onderzoek. Hoofdstuk 6 zal tenslotte een kritische zelfreflectie bevatten betreffende het gedane onderzoek en werkzaamheden.

2 Methode en operationalisatie

In dit hoofdstuk worden de gehanteerde methoden toegelicht. Allereerst zullen enkele begrippen verklaard worden. Ten behoeve van de uitvoerbaarheid van dit onderzoek zijn enkele aannames gedaan. Deze zullen worden behandeld in paragraaf 2.2. Vervolgens wordt de manier van dataverzameling toegelicht in paragraaf 2.3. Tenslotte worden in paragraaf 2.4 de MCA en theorie van gepland gedrag toegelicht.

2.1 Begrippen

- **Kavel en perceel:**

Een kavel is meestal verdeeld in verschillende percelen. De indeling kan gevormd worden door fysisch-geografische grenzen, zoals sloten, heggen of houtwallen. In dit onderzoek zal een onderscheid gemaakt worden tussen twee verschillende soorten kavels:

- Huiskavel: Een kavel met daarop de hoofdbedrijfsgebouwen
- Veldkavel: een kavel zonder hoofdbedrijfsgebouwen. Een veldschuur kan aanwezig zijn. De kavel ligt niet aaneengesloten aan de huiskavel, maar is doorbroken door een weg, sloot, waterloop of andere kavels (van der Knaap, 2002).

- **Geschiktheid:**

De geschiktheid van een gebied voor een bepaalde vorm van grondgebruik hangt af van de mate waarin de eigenschappen van een gebied (inrichtingskenmerken) voldoen aan de wensen van de betreffende vorm van landgebruik (inrichtingsvoorwaarden). Bij de bepaling van geschiktheid moeten deze zo concreet mogelijk worden weergegeven. Een goede beschrijving van de vorm van landgebruik is hiervoor essentieel. Het moet bovendien duidelijk zijn vanuit welke maatschappelijke randvoorwaarden (bijvoorbeeld technische, economische of sociale omstandigheden) de geschiktheid is opgezet (van der Knaap, 2002). In dit onderzoek zullen fysieke, structurele, infrastructurele, economische en beleidsmatige inrichtingsvoorwaarden de geschiktheid bepalen voor

boerderijbouw. Deze inrichtingsvoorwaarden zijn het onderwerp van hoofdstuk 3.

2.2 Aannames

In deze paragraaf wordt een aantal aannames toegelicht waar het onderzoek vanuit gaat. Deze aannames zijn nodig om het onderzoek beter uit te kunnen voeren. Zoals eerder genoemd in de doelstelling is de praktijk rondom boerderijverplaatsing behoorlijk complex. Om niet te verdrinken in deze complexiteit is ervoor gekozen vereenvoudigingen op de werkelijkheid toe te passen.

2.2.1 De landbouwsectoren

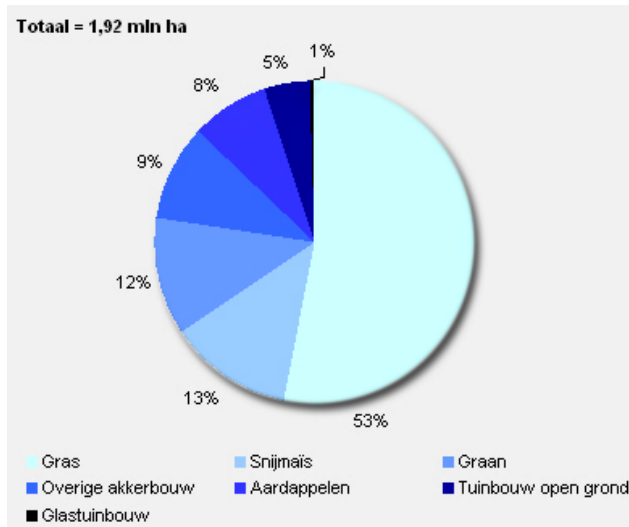
Land- en tuinbouw is een zeer breed kader waarbinnen een grote hoeveelheid verschillende doeltypen onderscheiden kan worden.

De Nederlandse landbouw is te verdelen in een aantal sectoren. De hoofdsectoren zijn akkerbouw, veehouderij, melkveehouderij, vollegrondsgroenteteelt, boomteelt, bollenteelt, fruitteelt en glastuinbouw (van der Knaap, 2002). De geschiktheid voor boerderijbouw van een gebied verschilt per agrarische sector omdat elke sector andere inrichtingsvoorwaarden vereist. Om dit onderzoek beter uitvoerbaar te maken en overzichtelijke resultaten te verkrijgen zal niet elke sector behandeld worden. Dit onderzoek behandelt enkel de volgende sectoren:

- Akkerbouw
- Melkveehouderij
- Intensieve veeteelt

Zoals uit figuur 2.1 blijkt bestaat meer dan de helft (53%) van het Nederlandse landbouwareaal uit graslanden. Akkerbouw beslaat 42% van het landbouwareaal.

Hierdoor is de kans dat deze sectoren in een belangenverstremeling met niet-agrarische sectoren raken het grootst. De Nederlandse glastuinbouw vertegenwoordigt ook een grote sector, maar dit is vooral merkbaar in economische prestaties van die sector. Daarnaast kan ook gesteld worden dat de glastuinbouw in algemene zin minder makkelijk verplaatsbaar is in verband met de kassen. De sector intensieve veeteelt wordt meegenomen omdat ze enerzijds samenhangt met de akkerbouw.

Figuur 2-1 Verdeling landbouwgrond onder de sectoren (CBS, 2009)

Een aanzienlijk deel van de akkerbouw wordt namelijk gebruikt voor de productie van veevoer. Anderzijds is de intensieve veeteelt een bijzondere sector om deze wegens wet- en regelgeving moeilijker is in te passen. Hierbij kan gedacht worden aan de mestquotum en beleid omtrent stankoverlast (Huet, 2010).

Binnen de sectoren zijn vervolgens ook grote verschillen aan te wijzen. Zo kan onder intensieve veeteelt bijvoorbeeld zowel de varkens- en de kippensector volstaan worden en ook binnen de akkerbouw heersen veel verschillen naar aanleiding van de verschillende gewassen die verbouwd kunnen worden. Binnen de melkveehouderij zijn boeren aan te wijzen die wel of niet hun eigen veevoer verbouwen. In dit onderzoek worden deze verschillen binnen de sector niet behandeld. De sectoren worden zodanig als eenduidig gezien. De akkerbouwer verbouwt gewassen op zijn land. De melkveehouder heeft stallen en grasland voor zijn koeien en de intensieve veeteelt heeft enkel stallen voor zijn vee. Verschillen tussen de gestelde eisen aan een locatie tussen de varkens- en de kippensector worden niet behandeld alsmede wegens enerzijds de uitvoerbaarheid en anderzijds de overzichtelijkheid.

2.2.2 Maakbaarheid

Boerderijbouwlocaties kunnen naast gezocht ook gemaakt worden. Zo kan grond klaar gemaakt worden voor akkerbouw door een laag tuinaarde. Waterhuishouding kan door drainage of beregenen verbeterd worden en ook de ontsluiting van een locatie kan verbeterd worden door wegaanleg (Botspl, 2010). De heersende opvatting over hetgeen binnen het betamelijke ligt is voor discussie vatbaar en differentieert bovendien per locatie. Het vaststellen van het gemak waarmee locaties aangepast kunnen worden tot geschikte boerderijbouwlocaties vormt daarom geen onderdeel van dit onderzoek. Er is besloten in dit onderzoek deze variabele maakbaarheid te negeren en uit te gaan van de huidige situatie op locaties.

2.3 Dataverzameling

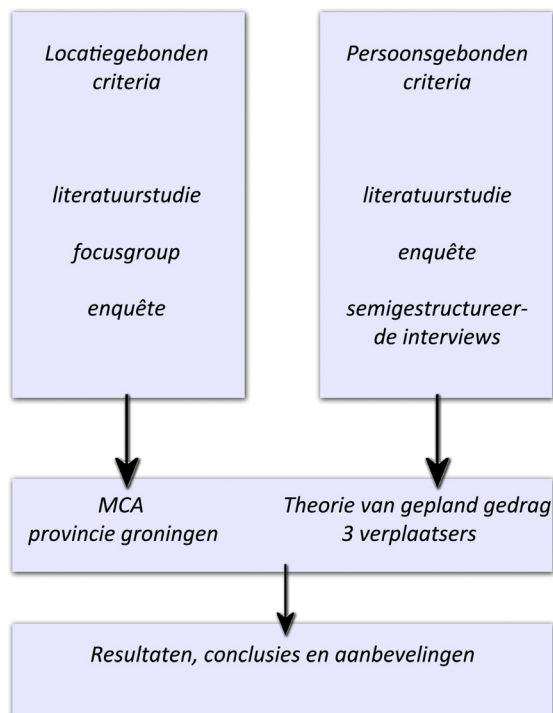
Voor dit onderzoek zijn vier vormen van dataverzameling gebruikt. In deze paragraaf worden ze benoemd en kort toegelicht. In de opvolgende subparagrafen worden ze nader verklaard en toegelicht.

- Aanvankelijk is er een literatuurstudie verricht om zicht op het onderwerp te verkrijgen. Landbouw in combinatie met de inrichting van het landelijk gebied is een veel besproken thema. Echter is onderzoek naar geschiktheid voor boerderijbouw aan de hand van uiteenlopende criteria nog niet verricht.
- Daarna zijn interviews afgenomen, zowel met boeren als met een expert op het gebied inrichting van het landelijk gebied.
- Vervolgens is deelgenomen aan een focusgroep. Binnen de organisatie van het Kadaster draagt deze focusgroep de naam BOTSPL, wat staat voor “benen op tafel senior project leiders”. Dit is een focusgroep van senior projectleiders uit het hele land die met elkaar nieuwe, innovatieve zaken bediscussiëren die van invloed kunnen zijn op de werkzaamheden op de afdelingen van het Kadaster
- Omdat de gedachten over inrichtingsvoorwaarden voor boerderijbouwlocaties bij deze focusgroep dermate verdeeld bleken, is uiteindelijk gekozen de leden te benaderen via

een schriftelijke enquête. Deze enquête is vervolgens ook aan de reeds geïnterviewde boeren voorgelegd om zodoende de respons te vergoten.

- Tenslotte is er ook gebruik gemaakt van datasets (mapinfo-bestanden). Deze waren tijdens op de stageplaats beschikbaar en zijn gebruikt om de criteria in hoofdstuk 3 te vertalen naar kaartmateriaal. Op verzoek van de collega's van het Kadaster is in bijlage 8 toegelicht welke datasets gebruikt zijn en op welke manier.

Figuur 2.2 schematiseert de gehanteerde vormen van dataverzameling aan dit onderzoek.

Figuur 2-2 Wijze van data verzameling

In de onderstaande paragrafen wordt elke vorm van dataverzameling nader toegelicht.

2.3.1 Literatuurstudie

De zoektocht naar relevante literatuur begon in mijn eigen boekenkast. Hoewel sociale geografie over het algemeen weinig gemoeid is met de technische inpassing van boerenbedrijven in het landschap, waren toch enkele boeken van waarde. Zo heeft *Methoden en technieken van onderzoek* (Saunders, 2009) ondersteuning gegeven bij het opzetten van het

onderzoek. Bovendien geeft Saunders handige tips betreffende het interviewen van respondenten en data-analyse. Daarnaast bleek *Landschap in delen* (Berendsen, 2000) een nuttige bron. Berendsen beschrijft in zijn boek verschillende verkavelingstypen en de bijhorende kansen en belemmeringen voor landbouw.

Vervolgens is in de universiteitsbibliotheek van Nijmegen en de bibliotheek van Arnhem verder gezocht. Het doel van de aanvankelijke literatuurstudie was om zicht op het onderwerp te verkrijgen. Dit is, in combinatie met internetbronnen, in bevredigende mate gelukt. Maar om echt de handen vuil te krijgen bleek snel dat interviews met verplaatsende of verplaatste boeren een uitkomst konden gaan bieden.

2.3.2 Interviews

Er zijn in totaal vier personen geïnterviewd.

Allereerst is contact gelegd met Paul Peter Kuiper, assistent projectleider bij het Kadaster te Zwolle. Kuiper heeft alvorens dit een onderzoek een haalbaarheidsstudie naar dit onderwerp verricht. Het verslag van deze studie is opgenomen in bijlage 2. Tijdens het interview bleek dat nader onderzoek naar dit onderwerp wenselijk is, maar dat een benadering enkel gestoeld op eigenschappen van locaties te weinig zal sporen met de werkelijkheid. Naar zijn inzicht spelen persoonsgebonden criteria in de praktijk vaak een doorslaggevende rol. Naar aanleiding van deze reden is besloten persoonsgebonden criteria te betrekken in dit onderzoek.

Vervolgens is contact gezocht naar drie recente verplaatste/verplaatsende boeren waarvan één akkerbouwer, één melkveehouder, en één intensieve veehouder.

De semigestructureerde interviews zijn in willekeurige volgorde afgenomen. Er is gekozen voor semigestructureerde interviews omdat zo meer zicht op de praktijk rondom boerderijverplaatsing te verkrijgen. Semigestructureerde interviews laten, in meer mate dan gesloten interviews, de respondent toe eigen aanvullingen op een onderwerp te geven. De interviewguides zijn opgenomen in bijlage 4. Elke boer is gevraagd het proces omtrent hun verplaatsing in kaart te brengen. Vervolgens is bevraagd welke criteria, zowel locatie- als persoonsgebonden een rol hebben gespeeld bij hun verplaatsing. Ondanks dat er slechts drie boeren geïnterviewd zijn, is door middel van spreiding over de sectoren en de spreiding over verschillende provincies geprobeerd een compleet beeld van de werkelijkheid te krijgen. Door het uitbreiden van het aantal respondenten zou dit beeld nog completer zijn geweest. De

planning van dit onderzoek liet helaas niet toe meer boeren te benaderen.

2.3.3 Focusgroep

Een focusgroep is een groepsinterview met een klein aantal deelnemers en een gespreksleider, waarin de discussie zich richt op de aspecten van een bepaald thema of onderwerp (Saunders, 2009). Eens in de twee maanden wordt binnen het Kadaster onder de senior projectleiders een focusgroep georganiseerd waarbij de leden onderling hun werkzaamheden toelichten en om elkaars feedback vragen. Dit onderzoek kreeg plaats op de agenda in het overleg van 27 januari 2010. Het doel van deze deelname was om feedback te krijgen op de voorlopige onderzoeksresultaten. Daarnaast is geprobeerd om gezamenlijk tot een samenstelling en waardering van locatiegebonden criteria te komen. Aangezien de waarderingen van de verschillende criteria sterk differentieerden, alsmede de samenstelling voor de criteria zelf, is besloten de opvattingen over de criteria aan de hand van een enquête onder de leden van de focusgroep vast te stellen.

2.3.4 Enquête

Zoals hierboven vermeld, is een enquête verspreid onder de deelnemers van de focusgroep teneinde tot een waardering van de locatieverbonden criteria te geraken. De enquête is opgenomen in bijlage 6. De totalen van deze waarderingen zullen vervolgens gebruikt worden als wegende factor in de MCA in hoofdstuk 3. De enquête is aanvankelijk verspreid onder de twaalf genodigden van de focusgroep. De respons uit deze groep is geëindigd op zes personen. Een mogelijke reden van deze lage respons rust op het feit dat enkele genodigden de dag van het overleg verhinderd waren, al dan niet door vakantie. Om de respons te verhogen, zijn de reeds geïnterviewde boeren gevraagd ook deel te nemen aan de enquête, maar dan uitsluitend voor hun eigen sector. De boeren zijn tevens gevraagd, nadat dit tijdens de interviews ook ter sprake is gekomen, een waarderingstoekenning te geven voor hun zelf aangevulde persoonsgebonden criteria. Deze laatste gegevens zijn gebruikt binnen het onderzoek naar het de verplaatsingsintentie van boeren dat aan bod komt in hoofdstuk 4.

2.4 Methoden

In dit onderzoek worden twee analyse methoden gehanteerd. De Multi Criteria Analyse (MCA) en de theorie van gepland gedrag. In de volgende twee subparagrafen worden beide toelicht.

2.4.1 Multi criteria analyse

Een MCA is een evaluatiemethode. Het doel van de MCA is ondersteuning bieden bij een beslissing waarbij kosten, interne kwaliteit en externe effecten gelijkwaardig worden behandeld. Afhankelijk van de voorkeuren van de beslisser worden verschillende gewichten toegekend aan verschillende criteria.

De MCA werd voor het eerst gebruikt in de vroege jaren tachtig. De eerste toepassingen waren erg complex, niet altijd consistent en werden vooral gebruikt op strategisch niveau. De laatste jaren is er meer behoefte ontstaan aan het communiceren van grote hoeveelheden informatie op een directe en transparante manier, ten gevolge van de kwantificering van kwalitatieve eigenschappen, de toenemende complexiteit van projecten en de toenemende publieke participatie in beslissingsprocessen. Dit heeft het gebruik van de MCA sterk gestimuleerd.

Twee andere groepen evaluatiemethoden zijn monetaire methoden en overzichtstabellen. Monetaire methoden hebben tot doel om aan te wijzen of het voorgestelde project voldoende rendabel is en welk alternatief dan het beste is. Geld is hierbij het enige criterium, hoewel geprobeerd kan worden om niet-materiële aspecten, zoals onveiligheid en milieuschade, zoveel mogelijk in geld uit te drukken. De maatschappelijke kostenbaten analyse past dit uitdrukken in geld veelvuldig toe.

Overzichtstabellen hebben tot doel niet nadrukkelijk het beste of voorkeursalternatief aan te wijzen, maar hebben tot doel de voor- en nadelen van alle alternatieven zo overzichtelijk mogelijk te presenteren, zodat de beslissers een afgewogen keuze kunnen maken (Rijnveld, 2007).

Omdat er een aantal criteria zich lastig in geld laat uitdrukken (zoals bevolkingsdichtheid, verkavelingstype) en omdat naast een overzicht ook uitkomsten worden verlangd is voor dit onderzoek gekozen voor de MCA.

In een MCA kunnen geografische alternatieven worden gerangschikt op voorkeur ten aanzien van een gegeven set criteria. Het principe van een MCA is gebaseerd op een evaluatiematrix. In een evaluatiematrix worden aan de verschillende alternatieven scores toegekend voor een set criteria. Een criterium wordt gemeten aan de hand van een doel en een attribuut. Het doel geeft de gewenste situatie aan. Een attribuut is de meetbare eigenschap waarmee dit doel gemeten wordt (Ronde, 2007). Deze attributen zijn de locatiegebonden criteria en worden behandeld in hoofdstuk 3. De scores in de evaluatiematrix geven vervolgens de mate aan waarin een attribuut voldoet aan een bepaald doel.

Met behulp van gewichten kan aangegeven worden wat de mate van belang van een criterium is ten opzichte van een ander criterium. De gewichten die in dit onderzoek hiervoor gebruikt worden zijn verkregen door de enquêtes aan de focusgroep en de boeren.

Per gemeente zullen de behaalde scores worden vermenigvuldigd met het gewicht.

Vervolgens zullen alle ‘gewichtige’ scores per gemeente opgeteld worden. Het getal dat dit oplevert is in dit onderzoek de absolute geschiktheidscore. Deze scores zullen vervolgens ten behoeve van overzichtelijkheid geïndexeerd worden op een schaal van honderd.

Er is gekozen voor de MCA omdat deze toestaat criteria met verschillende schalen en interpretaties toch in één instrument te analyseren. Het gebruik van gewichten stelt in staat belangrijke criteria sterker mee te laten wegen dan minder belangrijke. Daarnaast is het mogelijk om achteraf om eenvoudige wijze veranderingen door te voeren in de evaluatiematrix, wanneer bijvoorbeeld criteria door de tijd een sterker belang verdienen, of wanneer er nieuwe criteria ontstaan.

2.4.2 Theorie van gepland gedrag

De theorie van gepland gedrag van Ajzen (1991) is een theorie in de psychologie om gedrag te verklaren. De theorie werd van oudsher gebruikt om menselijk gedrag te bestuderen en gepaste interventies te ontwikkelen. Er werd aangenomen dat individuen meestal vrij rationeel zijn en systematisch gebruik maken van de informatie die voor hen beschikbaar is. Mensen denken na over de implicaties van hun acties voordat ze besluiten een bepaald gedrag wel of niet te vertonen. Volgens deze theorie is de belangrijkste determinant van het menselijk gedrag de intentie. De intentie van een individu om bepaald gedrag te vertonen is een combinatie van attitude richting het vertonen van dat gedrag en de subjectieve norm, ofwel de

invloed van de directe omgeving van een persoon op diens gedrag. De theorie van gepland gedrag introduceerde een derde element van gedragsintentie, namelijk gepercipieerde gedragseffectiviteit, ook wel de verwachte uitvoerbaarheid. Attitude is de mate waarin een persoon gunstig of ongunstige evaluatie heeft van het gedrag in kwestie. Subjectieve norm is de invloed van sociale druk die wordt ervaren door het individu om bepaald gedrag te vertonen. Gepercipieerde gedragseffectiviteit is gedefinieerd als de overtuiging van het individu over hoe makkelijk of moeilijk is om een bepaald gedrag te vertonen (Ajzen, 1991). Dit onderzoek probeert in beeld te brengen welke factoren de intentie van een boer te willen verplaatsen creëren. Aanvankelijk zijn na literatuurstudie en aan de hand van de bouwstenen van de theorie van gepland gedrag (attitude, subjectieve norm en (verwachte) uitvoerbaarheid) mogelijke meetbare indicatoren bedacht die invloed hebben op het verplaatsingsgedrag van boeren. Deze zijn tijdens de interviews voorgelegd aan de boeren en door hen zelf aangevuld. Nadat verzadiging optrad in het aantal indicatoren zijn deze middels een enquête opnieuw voorgelegd ter waardering. Deze verschillende waarderingen van de boeren zijn vervolgens opgeteld om zodoende uitspraken te kunnen doen over de belangrijkste indicatoren voor het vaststellen van de intentie. Het onderzoek naar de persoonsgebonden criteria wordt omschreven in hoofdstuk 4. Het volgende hoofdstuk beschrijft het onderzoek naar locatiegebonden criteria aan het hand van de MCA.

3 Locatiegebonden criteria

3.1 Inleiding

Om de geschiktheid voor boerderijbouw van een gebied te kunnen bepalen zijn meetbare criteria nodig. Aan de hand van literatuurstudie, interviews met boeren en gesprekken met deskundigen is gezocht naar criteria die bepalend zijn voor de geschiktheid voor boerderijbouw. In figuur 3.1 staan alle criteria benoemd die in dit hoofdstuk aan bod zullen komen. De zoektocht naar geschikte locaties voor boerderijbouw dient in het figuur van buiten naar binnen gelezen te worden. In de buitenste schil staan locatiegebonden criteria die boerderijbouw per definitie onmogelijk maken. Dit zijn Natura 2000 en EHS. Zodra geen van deze criteria de geschiktheid voor boerderijbouw verhinderen, kan overgestapt worden op de volgende schil. Hier staan criteria die kansen of belemmeringen voor boerderijbouw creëren.

Figuur 3-1 Conceptueel onderzoeksmodel

Deze criteria zijn onder te verdelen in fysieke, structurele, infrastructurale, economische en beleidsmatige criteria. De grenzen tussen de onderverdelingen van de criteria zijn, zoals in de figuur, zacht van aard omdat de criteria onderling invloed op elkaar uitoefenen. Zo heeft bijvoorbeeld bebouwingsdichtheid invloed op de grondprijs en grondprijs invloed op de ruimtelijke plannen die bedacht worden. Maar ook binnen de onderverdelingen wordt onderlinge invloed uitgeoefend. Zo heeft bodemsoort invloed op de hoeveelheid grondwater omdat fijne grondsoorten (klei bijvoorbeeld) meer vocht kunnen vasthouden. Een ander voorbeeld is de onderlinge beïnvloeding van ontsluiting en bebouwingsdichtheid. Bewoners willen goed ontsloten wonen en een goed ontsloten gebied trekt meer bewoners aan, terwijl wegen worden aangelegd waar ontsluiting gewenst is.

Het besef dat de criteria elkaar onderling beïnvloeden is niet onbelangrijk.

Het toevoegen van criteria met veel onderlinge raakvlakken en invloeden kan leiden tot dubbeltelling en het (fysiek, structureel, infrastructureel, economisch of beleidsmatig) kleuren van het onderzoek. Ter illustratie: Door het toevoegen van criteria als zuurgraad, humusvorming, doorlatend vermogen en stuifgevoeligheid aan de fysieke criteria, zou dit onderzoek fysiekgeografisch gekleurd worden.

Ten behoeve van de vergroting van de objectiviteit is daarom besloten om binnen voor elke onderverdeling slechts twee criteria te hanteren. De uitkomst van MCA zal uitwijzen welke gebieden geschikt zijn voor boerderijbouw. Echter heeft de figuur nog een binnenste schil, de persoonsgebonden schil. De boer moet namelijk zelf ook willen verplaatsen (hoofdstuk 4). In de volgende paragrafen zullen de locatiegebonden criteria toegelicht worden. In paragraaf 3.2 zullen de eerste randvoorwaarden toegelicht worden. In paragraaf 3.3 zullen de kansen en belemmeringen centraal staan. Naast dat de keuzes voor deze criteria verklaard worden zal elk criterium gevisualiseerd worden in de vorm van een kaart en zullen de scores toegekend worden. Deze scores zullen in paragraaf 3.4 in de MCA gebruikt worden om, na vermenigvuldiging met het belang van de criteria, een oordeel over de geschiktheid per gemeente te kunnen vellen.

3.2 Randvoorwaarden

In deze paragraaf zullen eigenschappen van locaties beschreven worden die de eerste randvoorwaarden scheppen ter bepaling van de geschiktheid voor boerderijbouw. Dit zijn de EHS en Natura 2000. De EHS is een netwerk van grote en kleine natuurgebieden waarin de natuur (plant en dier) voorrang heeft en wordt beschermd. Daarmee wordt voorkomen dat natuurgebieden geïsoleerd raken en planten en dieren uitsterven. De EHS kan als de ruggengraat van de Nederlandse natuur worden gezien (www.natuurbeheer.nu, 2009). Op Europees gebied geldt ongeveer een zelfde bescherming. De Europese Unie heeft een zeer gevarieerde en rijke natuur, die van biologische, esthetische en economische waarde is. Ten behoeve van behoud van deze natuur heeft de Europese Unie het initiatief genomen voor Natura 2000. Dit is een samenhangend netwerk van beschermde natuurgebieden. Gebieden die binnen de EHS of Natura 2000 zijn niet geschikt voor boerderijbouw. In de volgende twee subparagrafen wordt verklaard waarom dit het geval is. In de provincie Groningen

zijn echter geen gemeenten die zich volledig binnen de EHS of Natura 2000 bevinden. Zou dit wel het geval zijn bij toepassing van dit onderzoek in een andere provincie, of op een ander schaalniveau, dan hoort een gebied te vervallen voordat een MCA voor dit gebied uitgevoerd wordt. De kans is namelijk aanwezig dat een gebied binnen de EHS of Natura 2000 op andere criteria namelijk wel sterk scoort (bijvoorbeeld door bebouwingsdichtheid, ruimteclaim, etc.) en toch een redelijke geschiktheid voor boerderijbouw vertoont, terwijl dit niet aan de orde dient te zijn. Door de EHS en Natura 2000 gebieden de eerste randvoorwaarden te laten scheppen wordt de kans op een onjuiste resultaten verkleind. Echter ligt in de provincie Groningen geen gemeente geheel in de EHS of Natura 2000. Het zijn slechts enkele kleine stukjes van gemeenten in de provincie Groningen die onder de EHS of Natura 2000 gebieden vallen. Er is daarom voor gekozen om de aanwezigheid van EHS en Natura 2000 binnen een gemeente slechts sterk mee te laten wegen, maar geen gemeenten om dit feit vooraf buiten de MCA te laten. In de volgende twee subparagrafen worden beide criteria omschreven en beredeneerd waarom boerderijbouw in deze gebieden niet aan de orde is.

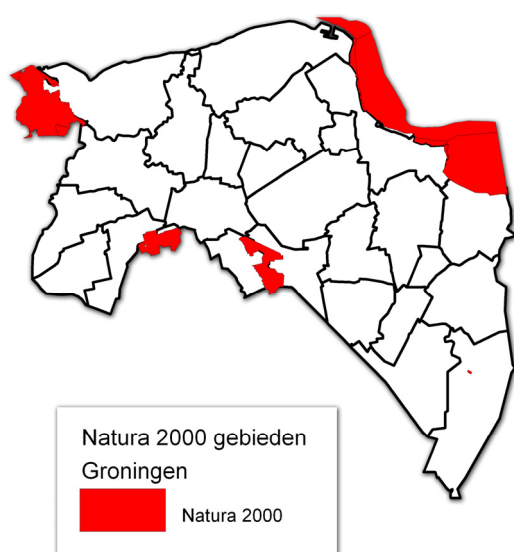
3.2.1 Natura 2000

De Europese Unie heeft zich ten doel gesteld in 2010 de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen. Een belangrijk instrument hiervoor is de uitvoering van de gebiedsgerichte onderdelen van de vogelrichtlijn en de habitatrichtlijn. Dit betekent het realiseren van een netwerk van natuurgebieden van Europees belang. Dit netwerk heeft als doelstelling het waarborgen van de biodiversiteit in Europa. In dit verband is de afspraak gemaakt dat de lidstaten van de Europese Unie alle maatregelen nemen die nodig zijn om een ‘gunstige staat van instandhouding’ van soorten en habitattypen van communautair belang te realiseren (LNV, 2009). Wanneer een gebied tot een gebied van communautair belang is verklaard, dan dienen de lidstaten vervolgens zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk binnen zes jaar, de desbetreffende gebieden op nationaal niveau aan te wijzen als een speciale beschermingszones. Ten aanzien van deze gebieden gelden voor de lidstaten een aantal verplichtingen. Hieronder worden er een aantal opgesomd.

- De lidstaten moeten maatregelen treffen om te zorgen dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in de gebieden niet verslechteren en geen storende factoren optreden voor de habitats waartoe de soorten zijn aangewezen.

- Voor alle plannen die niet te maken hebben met gebiedsbeheer, maar wel gevolgen kunnen hebben voor het gebied dient een beoordeling gemaakt te worden. Pas wanneer volledig zeker is dat een plan de kwaliteit niet kan aantasten, kan toestemming verleend worden. Op het verlenen van toestemming dient iedereen de mogelijkheid te hebben om bezwaar in te dienen.
- De lidstaten moeten in hun ruimtelijk ontwikkelingsbeleid een beheer bevorderen van landschapselementen die van primair belang zijn voor de wilde flora en fauna, met name om Natura 2000 ecologisch meer coherent te maken. Verbindingen tussen gebieden zijn wat dit betreft van groot belang voor de migratie en geografische verdeling van soorten. (Jans, 2000)

Samenvattend kan naar aanleiding van bovenstaande verplichtingen gesteld worden dat het realiseren van boerderijbouw, dan wel het vestigen van een agrarisch bedrijf zonder nieuwbouw, niet overeenstemt van de doelstelling van Natura 2000. Natura 2000 gebieden vormen hierdoor de eerste randvoorwaarden ten aanzien van het bepalen van de geschiktheid voor boerderijbouw. In de provincie Groningen zijn de Natura 2000 gebieden is zeer bescheiden hoeveelheid aanwezig. In figuur 3.2 zijn de Natura 2000 gebieden rood ingekleurd. Er is gekozen om enkel de gemeenten zonder Natura 2000 een score van 5 toe te kennen. De gemeenten waar wel Natura 2000 gebieden in liggen krijgen een score van 2. Gemeenten waar Natura 2000 gebieden zeer nabij liggen, of tegen de gemeentegrenzen liggen krijgen 4 punten (tabel 3.1).

Figuur 3-2 Natura 2000 gebieden in de provincie Groningen (LNV, 2009)

Natura 2000	score
Wel aanwezig	2
Niet aanwezig	5
Nabij	4

Tabel 3-1 MCA score Natura 2000

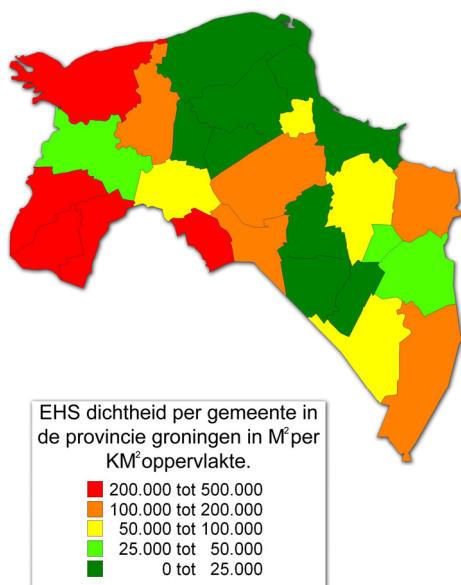
3.2.2 EHS

De Nederlandse natuur staat onder druk door onder andere huizenbouw, aanleg van wegen en industrie. Toch leeft bij veel Nederlanders de wens om natuurgebieden in de buurt te hebben. Natuur geeft rust en biedt ruimte voor recreatie. De overheid wil daarom de Nederlandse natuur beschermen en verder ontwikkelen. Door nieuwe natuur te ontwikkelen, kan natuur met elkaar verbonden worden. Zo kunnen planten zich over verschillende natuurgebieden verspreiden en dieren van het ene naar het andere gebied gaan. Het totaal van al deze gebieden en verbindingen vormt de ecologische hoofdstructuur (EHS) van Nederland. In de EHS liggen twintig nationale parken. Ze kennen een gezamenlijke oppervlakte van 123 duizend hectare. Ongeveer 45 procent van alle hectares EHS valt tevens onder het Natura 2000 beleid. De EHS is een netwerk van gebieden in Nederland waar de natuur voorrang heeft en kan gezien worden als de ruggengraat van de Nederlandse natuur. De EHS is een plan in uitvoering en moet in 2018 klaar zijn.

Voor andere dan ecologische ruimtelijke ontwikkelingen in EHS-gebieden geldt een ‘nee, tenzij’-regime. Hier geldt ‘nee’ omdat nieuwe plannen niet zijn toegestaan wanneer deze de ecologische waarden van het gebied aantasten. ‘Tenzij’ geldt wanneer er geen reële alternatieven zijn en er sprake is van redenen van groot openbaar belang. Voor ingrepen die hieraan voldoen, geldt het vereiste dat de schade zoveel mogelijk beperkt dient te worden. Resterende schade moet elders worden gecompenseerd. De provincie ziet hierop toe (VROM, 2010). Een agrarisch bedrijf vertegenwoordigt onvoldoende openbaar belang, waardoor hier al bijna geen sprake kan zijn van een ‘tenzij’. Daarnaast zal een locatie elders gecompenseerd moeten worden, wat een dergelijke boerderijbouwlocatie alles behalve rendabel maakt. Daarom is gekozen om de EHS als randvoorwaarde scheppend te typeren. Deze keuze is voor discussie vatbaar gezien het overheidsbeleid dat gericht is op het stimuleren van natuurbeheer door agrariërs. Boeren kunnen beheerovereenkomsten afsluiten voor agrarisch natuurbeheer en in dit kader subsidie ontvangen. Echter schept dit beleid dermate veel voorwaarden, dat een boer zijn bedrijfsvoering in grote mate zal moeten aanpassen, waardoor naar mijn mening eerder sprake is van een beheerderfunctie dan een agrarische. Ondanks de eigenschappen die EHS-gebieden typeren als onmogelijke boerderijbouwlocaties, wordt dit in de case van Groningen zo niet toegepast. De huidige aanwezige EHS-gebieden in Groningen zijn zeer bescheiden in aantal en grootte. Daarnaast zijn ze niet gemeentedekkend. Vandaar dat gekozen is om een

gemeente in de provincie Groningen niet te laten afvallen door de aanwezigheid van een randje EHS.

In plaats hiervan is gekozen om de hoeveelheid EHS per gemeente te vergelijken en dit te beoordelen. In figuur 3.3 is het aandeel EHS per gemeente weergegeven in aantal vierkante meters EHS per vierkante kilometer gemeenteoppervlakte. In tabel 3.2 zijn de scores weergegeven. De gemeenten met de minste hoeveelheid EHS per vierkante kilometer hebben de hoogste scores gekregen.

Figuur 3-3 EHS dichtheid in de provincie Groningen
(Gedeputeerde Staten, 2009)

EHS dichtheid	score
0-25.000	5
25.000-50.000	4
50.000-100.000	3
100.000-200.000	2
200.000-500.000	1

Tabel 3-2 MCA score EHS

Echter dient hierbij dezelfde aantekening gemaakt te worden als bij Natura 2000. Indien dit onderzoek uitgevoerd wordt over andere provincies of een ander schaalniveau, dan dienen locaties die zich volledig binnen de EHS bevinden niet meegenomen te worden in de MCA. Ze zijn namelijk niet geschikt voor boerderijbouw.

De volgende paragraaf zal ingaan op de kansen en belemmeringen die locatiegebonden criteria scheppen voor boerderijbouw.

3.3 Kansen en belemmeringen

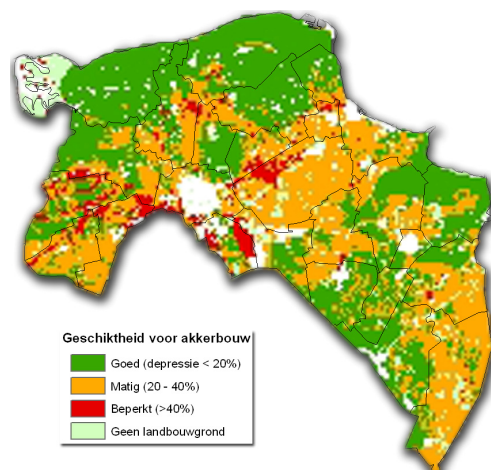
Deze paragraaf beschrijft de locatiegebonden criteria die belemmeringen of kansen bieden en geeft aan elke gemeente in de provincie Groningen een score betreffende het criterium. Deze scores zullen de attributen zijn voor de MCA in paragraaf 3.4.

3.3.1 Bodemgesteldheid

Er zijn verschillende manieren om de landbouwkundige geschiktheid van gronden in kaart te brengen. Ten Cate et al. (1995) beschrijven de zogenaamde bodemgeschiktheidsbeoordeling volgens het werksysteem interpretatie bodemkaarten aan de hand van bodem gerelateerde beoordelingsfactoren, zoals vochtleverend vermogen, stevigheid van de ondergrond, stuifgevoeligheid etc. Deze beoordeling is veelvuldig toegepast voor verschillende gebieden, maar een recente landsdekkende beoordeling ontbreekt. Wel heeft van Diepen (2009) voor de provincie Noord-Brabant een studie uitgevoerd, naar niet alleen landbouwkundige geschiktheid, maar ook kwetsbaarheid door nitraatuitspoeling naar het grondwater en stikstof- en fosforbelasting van het oppervlaktewater om voor de landbouw kansrijke gebieden aan te wijzen. De conclusie was dat de bodemgeschiktheid in Noord-Brabant matig is in de huidige situatie als berekening buiten beschouwing wordt gelaten en dat bovendien de nutriëntenbelasting ertoe leidt dat in grote delen van Noord-Brabant de kwaliteitsnormen voor grond en oppervlaktewater worden overschreden. Het zou de moeite waard zijn om dit onderzoek voor heel Nederland uit te voeren, maar dat voert voor dit onderzoek te ver.

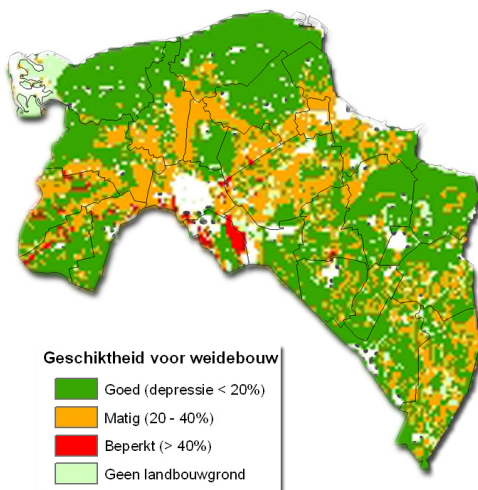
Wat wel voor heel Nederland is uitgevoerd is een aan de bodemgesteldheid en de waterhuishouding gekoppelde beoordeling volgens de zogenaamde Helpmethode (de Vries, 2008).

Help staat voor Her-evaluatie van landinrichtingsplannen en de zogenaamde Helptabellen geven voor combinaties van bodemtype en grondwatertrappen opbrengstdervingspercentages voor verschillende gewassen als gevolg van suboptimale omstandigheden. Deze methode is

Figuur 3-4 Opbrengstderving akkerbouw in Groningen (de Vries, 2008)

ontwikkeld om effecten van ingrepen in de waterhuishouding binnen landinrichtingsprojecten te kunnen beoordelen. De opbrengstdervingen zijn sterk gekoppeld aan de hydrologische condities en worden uitgedrukt in percentages droogteschade aan het gewas bij drogere omstandigheden dan optimaal voor gewasopbrengst en natschade bij nattere omstandigheden dan de optimale. Hierbij is geen rekening gehouden met beregning, terwijl in veel droogtegevoelige gebieden beregning gangbaar is (Landinrichtingsdienst Utrecht, 1983). Deze paragraaf typeert de geschiktheid van de bodem in Groningen voor respectievelijk akkerbouw en weidebouw. Figuur 3.4 en figuur 3.5 geven de landbouwkundige geschiktheid aan de hand van opbrengstdervingspercentages volgens de Helpmethode van 0 tot 20%, 20 tot 40% en meer dan 40%. De gronden met een opbrengstdervingspercentage tot 20% zijn te beschouwen als de beste gronden voor weidebouw of akkerbouw. De gronden tussen 20 en 40% zijn volop landbouwkundig in gebruik mede dankzij vele beschikbare hulpmiddelen (meststoffen, beregning en dergelijke). Gronden met een hogere opbrengstderving dan 40% zijn niet te beschouwen als geschikt voor landbouw. Om figuur 3.4 en 3.5 te aggregeren naar gemeentelijke cijfers is gebruik gemaakt van rastertelling. Hierbij is een fijn raster over afbeelding 3.4 en 3.5 gelegd en geteld hoe vaak per gemeente een bepaalde kleur in een vakje staat. Dit is omgezet naar gemeentelijke scores (bijlage 5) en vervolgens opgenomen in de MCA. De te behalen scores zijn opgenomen in tabel 3.3.

Figuur 3-5 Opbrengstderving weidebouw in Groningen (de Vries, 2008)

Bodemgesteldheid	Score Akkerbouw	Score Weidebouw
Goed	5	5
Tussen goed en matig	4	4
Matig	3	3
Tussen matig en beperkt	2	1
Beperkt	1	1
Geen landbouwgrond	0	0

Tabel 3-3 MCA scores bodemgesteldheid

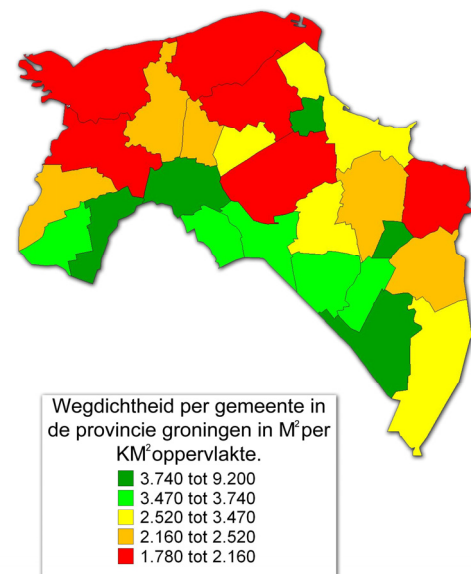
3.3.2 Ontsluiting

Door intensivering van de bedrijfsvoering is voor landbouwbedrijven de bereikbaarheid van de percelen steeds belangrijker geworden en zal in de toekomst alleen nog maar belangrijker worden. Ook voor melkveehouderijen en veehouderijen is een goede bereikbaarheid sterk van belang. Bij melkveehouderijen vinden verkeersbewegingen ten behoeve van de melkveeweide en stalvoeding plaats. Een goede bedrijfsontsluiting is dus niet alleen belangrijk indien beweid wordt, maar ook bij zomerstalvoeding waarbij de koeien op stal blijven en dagelijks vers gras moet worden aangevoerd. Bij intensieve veeteelt is ontsluiting van belang voor de aanvoer van veevoer en afvoer van dieren en mest.

Naar aanleiding van intensivering en schaalvergroting zal ook in deze laatste twee sectoren ontsluiting een steeds belangrijkere rol gaan spelen. Figuur 3.6 geeft de wegdichtheid per gemeente in de provincie Groningen weer. Ter berekening van deze waarden is het totale oppervlakte weg per gemeente gedeeld door de gemeentelijke oppervlakte (in vierkante kilometers). Er is voor gekozen om in dit onderzoek geen verschillende waarden toe te kennen aan verschillende wegtypen. Ondanks het feit dat, met name tijdens regenachtige perioden, verharde wegen geprefereerd worden boven zandwegen, bestaat ook binnen bepaalde wegtypen aanzienlijk kwaliteitsverschil.

Zo kan een goede zandweg een hogere gebruikerswaarde hebben dan een slecht onderhouden asfaltweg (Botspl, 2010).

De groen gekleurde gemeenten in figuur 3.6 hebben de meeste vierkante meter wegooppervlak per vierkante kilometer gemeenteoppervlakte. Deze groene gemeenten worden geacht een agrarisch bedrijf van een betere ontsluiting te voorzien en zijn dus geschikter voor boerderijbouw dan de rode gemeenten. In tabel 3.4 staan de scores die gehanteerd zijn in de MCA.

Figuur 3-6 Wegdichtheid per gemeente van provincie Groningen (Kadaster/Topografische dienst, 2010)

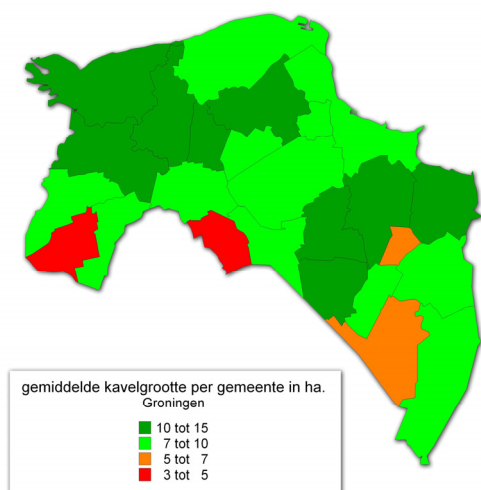
Wegdichtheid	score
3.740 - 9.200	5
3.470 - 3.740	4
2.520 - 3.470	3
2.160 - 2.520	2
1.780 - 2.160	1

Tabel 3-4 MCA scores ontsluiting

3.3.3 Grootte van de kavels

De grootte van kavels kan een kostenbesparende invloed hebben op de bewerking van akker- en weideland. Bij grotere kavels kunnen grotere percelen worden gevormd. Ook kunnen de percelen geconcentreerder liggen dan bij kleinere kavels. Er zijn verschillende winsten te boeken bij grote kavels en percelen. Zo wordt tijd bespaard in de zin van wendtijd, transporttijd, aan- en aflooptijd.

Daarnaast geldt dat naarmate de perceelsoppervlakte toeneemt, het aandeel van de kosten langs de perceelskanten in de totale kosten per hectare steeds geringer wordt. Op deze perceelskanten kan immers minder snel gewerkt worden en ze vergen meer onderhoud. Figuur 3.7 geeft de gemiddelde kavelgrootte per gemeente in de provincie Groningen weer. Voor zowel akkerbouw als melkveehouderij geldt dat op de grootste percelen het meest efficiënt geboerd kan worden. Bij een intensieve veeteelt is de grootte van de kavels niet zozeer van belang, omdat deze sector al aan enkele hectaren genoeg heeft. Tabel 3.5 geeft de scores weer.

Figuur 3-7 Gemiddelde kavelgrootte per gemeente in de provincie Groningen (Kadaster, 2010)

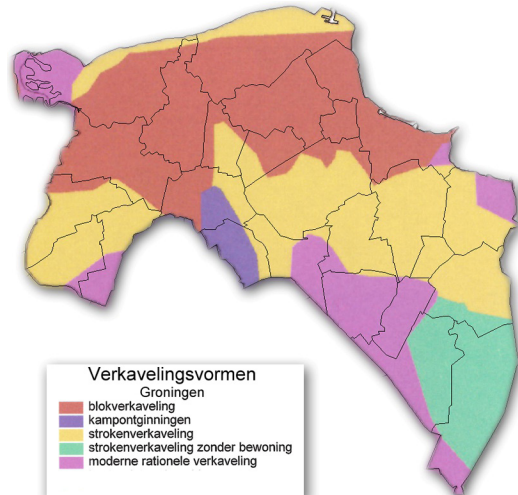
Kavelgrootte	score
10-15 ha.	5
7-10 ha.	4
5-7 ha.	3
3-5 ha	2

Tabel 3-5 MCA scores kavelgrootte

3.3.4 Vorm van de kavels

Verkaveling is de manier waarop cultuurgrond is stukken is verdeeld. Figuur 3.8 geeft een globaal overzicht van de verkavelingsvormen in de provincie Groningen. Het belangrijkste indelingscriterium is de vorm (blokken of stroken). De volgende verkavelingsvormen kunnen in de provincie onderscheiden worden:

- Blokverkaveling
 - Kamptonginningen
 - Moderne rationele verkaveling
 - Strokenverkaveling met bebouwing
 - Strokenverkaveling zonder bebouwing
- (Rienks, 2009)

Figuur 3-8 Verkavelingsvormen in de provincie Groningen (Rienks, 2009)

Hieronder worden de vormen kort omschreven en de geschiktheid voor de akkerbouw en de melkveehouderij toegelicht. Vanwege de ongebondenheid aan de verkavelingvorm wordt intensieve veeteelt hier niet behandeld.

Blokverkaveling

Blokverkaveling (figuur 3.9) komt voor in die gebieden, waar ten tijde van de verkaveling grond in overvloed aanwezig was. De blokverkaveling in Groningen ligt met name in het zeeleigebied. Hier werd al vroeg in de Middeleeuwen ontgonnen. In de verkaveling zijn vaak de patronen van kreekruggen, oeverwallen en restgeulen nog te herkennen. Aanvankelijk werden de landerijen gemeenschappelijk gebruikt en was afgrenzen niet erg zinvol omdat de landerijen nog regelmatig onder water kwamen te staan. Later toen het gemeenschappelijk gebruik plaats maakte voor individueel gebruik heeft men bij de begrenzing

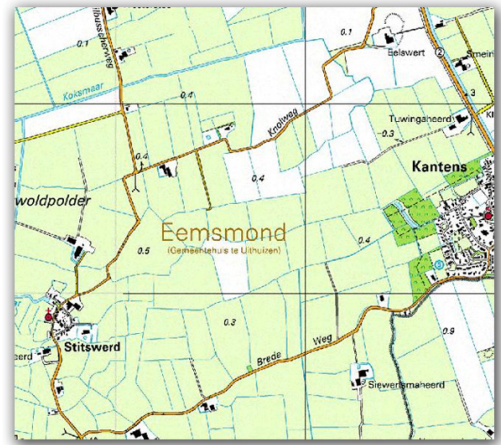

Figuur 3-9 Blokverkaveling in Groningen (Topografische dienst / Kadaster, 2010)

teruggegrepen op de aanwezige krek en laagten. Hierdoor zijn zeer onregelmatig gevormde veelhoekige kavels die zowel door sloten als greppels gescheiden kunnen zijn (Berendsen, 2000).

Kampongginning

De kampongginningen (figuur 3.10) zijn van later datum. Kampongginningen zijn individuele ontginningen door boeren. Ze hebben zeer onregelmatige vormen.

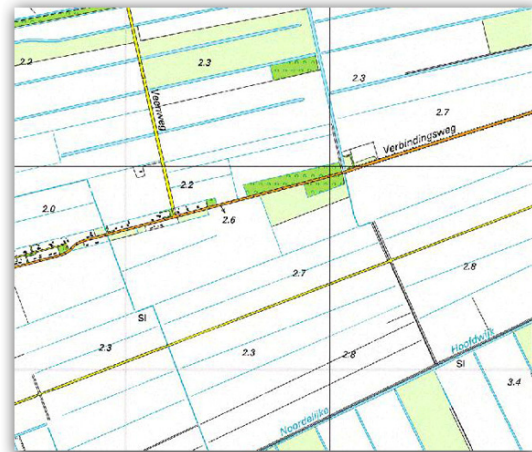

Strokenverkaveling met bebouwing

Strokenverkaveling met bebouwing (figuur 3.12) komt het meeste voor in gebieden die rond het jaar 1000 moerassig waren, zoals de Woldstreken van Groningen. Omdat veel sloten nodig waren om deze drassige terreinen te ontwateren zijn de percelen smal. Door het voortdurend uitbaggeren van de sloten werden deze breder, terwijl de percelen smaller werden. Daarnaast zijn de stroken zeer lang, soms wel twee kilometer.

Modern rationele verkaveling

De jongste verkavelingvorm, de modern rationele verkaveling (figuur 3.13), is gekenmerkt door forse rechthoeken. Deze verkaveling komt voor in de droogmakerijen en in de sinds de 17^e eeuw ingedijkte gebieden. Ook de hoogveengebieden in Groningen hebben een modern rationele verkaveling. De grootte van de kavels wordt bepaald door bodemgebruik, waterstaatkundige toestand, en de gewoonten bij de afgraving van het veen. Hoewel de term ‘modern’ anders doet vermoeden, dateren de oudste rationele verkavelingen uit de 17^e eeuw (Berendsen, 2000).

Figuur 3-13 Modern rationele verkaveling in Groningen (Topografische dienst/Kadaster, 2010)

Inrichtingsvoorwaarden voor akkerbouw

Idealiter voor akkerbouw is het kavel zo groot mogelijk. Optimaal is een lengte breedte verhouding van 2 á 3. Randderving moet zoveel mogelijk voorkomen worden. Hierdoor zijn modern rationele verkaveling en strookverkaveling zonder bebouwing het meest gunstig voor akkerbouw. Strookverkaveling met bebouwing is te smal maar niet onmogelijk voor akkerbouw. Kamptginningsen en blokverkaveling kunnen vaak wel een goede lengte-breedteverhouding hebben, maar de vormen zijn vaak erg grillig. Hierdoor worden deze het laagste gewaardeerd door akkerbouw.

Inrichtingsvoorwaarden voor melkvee

Voor melkvee is de vorm van een perceel niet zo van belang. Wat wel van belang is, is dat het rund niet verder dan 800 meter van de stal naar het veld hoeft te lopen. Wanneer de melkveehouder zelf ruwvoer op een deel van zijn land verbouwd, is de vorm een stuk belangrijker.

De melkveehouder heeft dus liever geen strokenverkaveling zonder bebouwing, geen strokenverkaveling met bebouwing, maar liever kampongtingningen of blokverkaveling (van der Knaap, 2002).

Naar aanleiding van bovenstaande beschrijvingen van kavelvormen en inrichtingsvoorwaarden voor de akker- en melkveehouderij is de volgende scoretabel samengesteld (tabel 3.6).

	Akkerbouw	melkveehouderij
Blokverkaveling	2	5
Kampongtingning	2	5
Strokenverkaveling zonder bebouwing	5	2
Strokenverkaveling met bebouwing	3	3
Modern rationele verkaveling	4	2

Tabel 3-6 MCA scores voor verkavelingsvorm per sector

De gemeentelijke scores zijn op dezelfde manier bepaald als bij de bodemgesteldheid in paragraaf 3.3.1, namelijk aan de hand van rastertelling. De uiteindelijke scores die gebruikt worden in de MCA zijn opgenomen in bijlage 5.

3.3.5 Grondprijs

Wat de grond mag kosten, hangt af van de toegevoegde waarde die de boer weet te realiseren per hectare. Als alle kosten (arbeid, gebouwen, energie, materialen, enz.) in mindering zijn gebracht ten aanzien van de opbrengsten, resteert een beloning voor de grond. Op die wijze kan de agrarische opbrengstwaarde berekend worden. Gemiddeld over de periode 1995-2000 bedroeg de berekende opbrengstwaarde voor de melkveehouderij 17.000 euro per hectare, en voor de akkerbouw 15.000 euro per hectare.

De grondprijzen in Nederland zijn in een aantal opzichten relatief hoog en dat heeft bedrijfs-economische en ruimtelijke gevolgen.

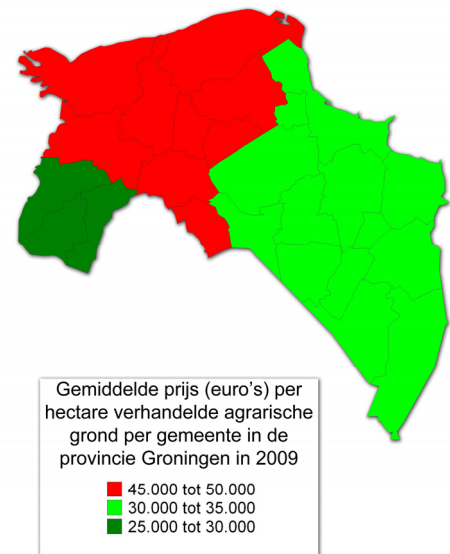
Ze zijn hoog vergeleken met andere productiefactoren, zoals arbeid, kapitaal en duurzame productiemiddelen. Als de grondprijs te hoog wordt, resteert een negatief bedrijfsresultaat, waardoor de ondernemer zich niet kan handhaven.

Ze zijn ook hoog ten opzichte van het bedrijfsresultaat dat per hectare gehaald kan worden. De hoge grondprijs bewerkstelligt een verdringingsproces, waarin de ene sector, met een hogere opbrengstwaarde per hectare, de andere verdringt.

Ze zijn hoog in sommige delen van het land ten opzichte van andere gebieden. In het algemeen geldt, dat de gronden nabij stedelijke gebieden duurder zijn dan gronden die meer in de periferie liggen. De hoge prijzen op de woningmarkt werken door in de grondprijzen. Ze zijn hoog ten opzichte van vergelijkbare gronden in Europa. Als gevolg van de hoge bevolkingsdichtheid zijn de grondprijzen in ons land in het algemeen veel hoger dan in de overige landen van de EU, die over het algemeen over een lagere bevolkingsdichtheid beschikken en meer beschikbare ruimte hebben voor de landbouw. Hierdoor vindt het eerder genoemde verdringingsproces niet alleen binnen onze grenzen plaats, maar verplaatsen extensieve en grondgebonden landbouwbedrijven zich uit ons land naar dunbevolkte gebieden in de EU.

Ten slotte hebben hoge grondprijzen gevolgen voor de overheid in haar rol als grondaankoper, bijvoorbeeld om de EHS te realiseren. Enerzijds wordt het in sommige gebieden onmogelijk om de gewenste gronden te bemachtigen, met name omdat de overheid niet prijsopdrijvend op de grondmarkt mag opereren. Anderzijds kan in sommige gebieden blijken dat de overheid één van de grootste marktpartijen is, en dat heeft dan toch een prijsverhogend effect, ook voor andere gegadigden op de markt. Het natuurbeleid van de overheid wordt duurder naarmate de grondprijzen hoger zijn (Vromraad, 2004).

Ondanks dat grondprijs gekoppeld is aan een palet van andere factoren die het opbrengend vermogen bepalen, is besloten dat dit criterium er toch toe doet. Er zijn regionale verschillen waarneembaar in de grondprijzen die niet direct samenhangen met de fysieke gesteldheid van

Figuur 3-14 Gemiddelde prijs voor agrarische grond in Groningen (Kadaster, 2009)

de grond. Zo kan gedacht worden aan de nood tot verkoop of de verwachting dat grond zal van een agrarische tot een stedelijke functie zal overgaan. Het criterium grondprijs krijgt een plaats tussen de overige criteria naar aanleiding van de volgende gedachtegang: Als een boer de keuze heeft tussen twee identieke stukken grond, waarvan de één goedkoper is dan de ander, dan zal de goedkopere aantrekkelijker en daarmee geschikter zijn om naartoe te verplaatsen. Op deze manier worden marktgrillen, verkoopmotieven, doelstellingverwachtingen en streekimago's betrokken in de globale afweging. Figuur 3.14 toont de gemiddelde prijs in Euro's per hectare verhandelde agrarische grond per gemeente in de provincie Groningen over het jaar 2009. Opvallend is dat voor de noordelijke gronden meer wordt betaald dan de oostelijke en zuidwestelijke gronden. Tabel 3.7 geeft de scores weer die de verschillende gemeenten hebben behaald.

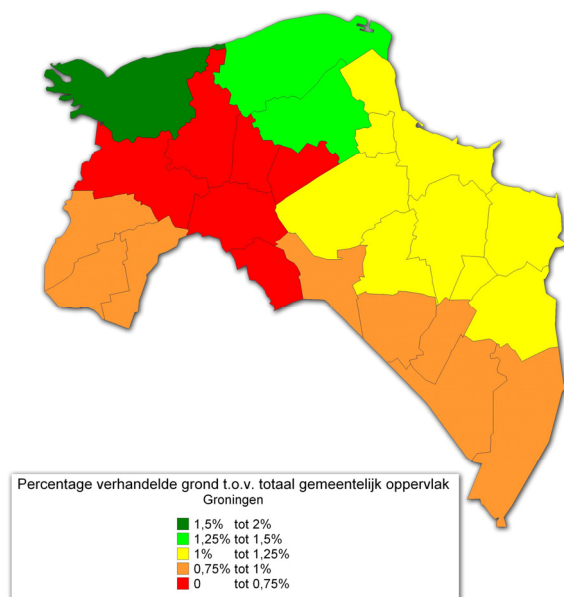
Grondprijs per ha.	score
25.000 – 30.000	5
30.000 – 35.000	4
45.000 – 50.000	1

Tabel 3-7 MCA scores grondprijs per ha.

3.3.6 Grondmobiliteit

De grondprijsmonitor van het Kadaster geeft inzicht in de actuele situatie en trends op de agrarische grondmarkt. De grondprijsmonitor is gebaseerd op de gegevens in de transportakten van ontroerende zaken die zijn ingeschreven bij het Kadaster. Naast de grondprijs geeft de grondprijsmonitor ook inzicht in de hoeveelheid transacties die hebben plaatsgevonden in een gebied en hoeveel hectare grond verhandeld is.

Meer transacties betekent dat er meer grond verhandeld is. Hoe groter de hoeveelheid

Figuur 3-15 Percentage verhandelde grond ten opzichte van het gemeentelijk oppervlak in het laatste kwartaal van 2009 (Kadaster, 2009)

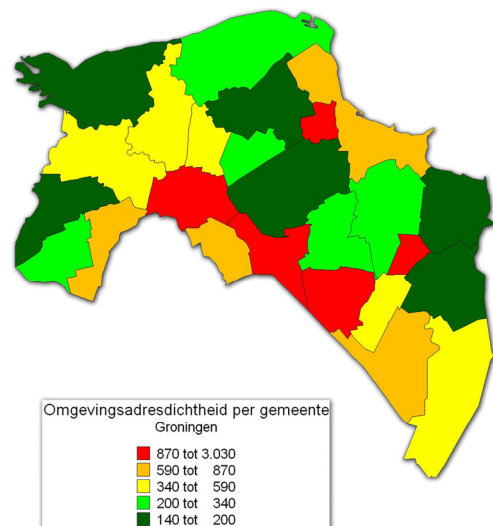
verhandelde grond, des te actiever de grondmarkt is. Hierop voortbouwend wordt verondersteld dat een actievare grondmarkt meer kans biedt om een mogelijke locatie te vinden voor een verplaatsende boer. Figuur 3.15 geeft het percentage verhandelde grond van het totale oppervlakte per CBS-landbouwgebied weer. Tabel 3-8 geeft de MCA scores weer.

% verhandelde grond	Score
1.5 tot 2	5
1.25 tot 1.5	4
1 tot 1.25	3
0.75 tot 1	2
0 tot 0.75	1

Tabel 3-8 MCA scores % verhandelde grond

3.3.7 Bebouwingsdichtheid

Een boerderij heeft ruimte nodig. Hoe meer ruimte in een gebied, hoe groter de kans dat een geschikte boerderijbouwlocatie gevonden kan worden. De omgevingsadressendichtheid is het aantal adressen binnen een cirkel met een straal van één kilometer rondom een adres, gedeeld door de oppervlakte van de cirkel. De omgevingsadressendichtheid wordt uitgedrukt in adressen per vierkante kilometer en beoogt de concentratie van menselijke activiteiten (wonen, werken, schoolgang, winkelen, uitgaan, etc.) weer te geven. Het CBS gebruikt de omgevingsadressendichtheid om de stedelijkheid van een bepaald gebied te bepalen. Voor de berekening hiervan wordt eerst voor ieder adres de omgevingsadressendichtheid vastgesteld. Daarna is het gemiddelde berekend van alle afzonderlijke adressen binnen het beschouwde gebied (CBS, 2010). Figuur 3.16 geeft de omgevingsadressendichtheid per gemeente binnen de provincie Groningen weer. Tabel 3.9 geeft de scores weer.

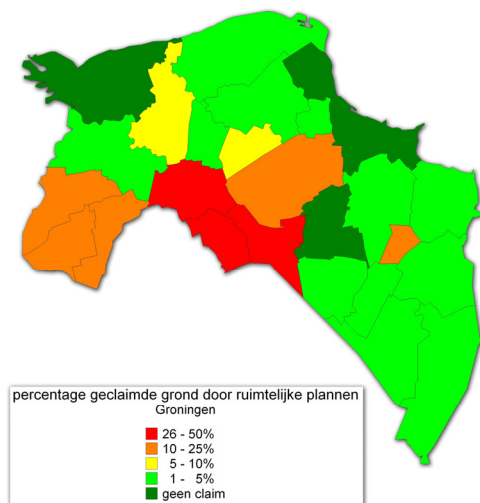
Figuur 3-16: Omgevingsadressendichtheid per gemeente in de Provincie Groningen (CBS, 2010)

Omgevingsadresdichtheid	Score
140 – 200	5
200 – 340	4
340 – 590	3
590 – 870	2
870 – 3030	1

Tabel 3-9 MCA scores
bebouwingsdichtheid

3.3.8 Ruimtelijke plannen

De Nieuwe kaart van Nederland (NKVN) geeft een overzicht van geplande ruimtelijke ontwikkelingen in Nederland. Toekomstige plannen op het gebied van wonen, werken, infrastructuur, water en natuur zijn in een kaart opgenomen. Sommige plannen hebben een harde status, andere zijn ruim begrensd als zoekgebied of hebben nog een zachte status (Nirov, 2010). Een aanzienlijk deel van deze plannen zal worden gerealiseerd op landbouwgrond. In figuur 3.17 zijn het aantal concrete plannen uit de NKVN gecombineerd met grond die in 2008 in gebruik was als landbouwgrond.

Figuur 3-17 Percentage geclaimde grond per gemeente

% claim	Score
geen claim	5
1 – 5	4
5 – 10	3
10 – 25	2
25 – 50	1

Tabel 3-10 MCA score
ruimtelijke plannen

Deze grond zal naar verwachting binnen afzienbare termijn uit landbouwkundig gebruik

worden onttrokken. Met name rondom de stad Groningen is de claim het grootst. Bij gebieden waar de claim op landbouwgrond het kleinst is, is de kans groter een geschikte boerderijbouwlocatie te vinden. In 3.10 zijn de percentages omgezet in scores.

3.3.9. Landbouwontwikkelingsgebieden

Landbouwontwikkelingsgebieden (LOG) vormen een onderdeel van de reconstructiewet. De reconstructie is een grootschalige operatie in vijf provincies om het platteland economisch vitaal, groen en leefbaar te houden. Deze provincies zijn Utrecht, Gelderland, Overijssel, Noord-Brabant en Limburg (www.natuurbeheer.nu, 2010). De basis hiervoor is het reconstructieplan. De aanleiding voor de reconstructie was het uitbreken van de varkenspest in 1997. Om het risico op soortgelijke uitbraken te verkleinen zouden de varkensgebieden worden opgedeeld in clusters met daartussen varkensvrije zones. In eerste instantie was de reconstructie gericht op de intensieve veehouderij, maar veranderde later in een alomvattend plan om het buitengebied opnieuw in te richten. Hierbij werd niet alleen gericht op de landbouw, maar ook voor op de natuur, recreatie, water en leefbaarheid van de kleine plattelandsdorpen. Door de mogelijkheid om varkens tegen varkenspest te enten, zijn de varkensvrije zones in de uiteindelijke plannen niet opgenomen.

Een belangrijk onderdeel van het reconstructieplan is de integrale zonering. Dat betekent dat het buitengebied opgedeeld is in drie zones:

- Landbouwontwikkelingsgebieden:
In een landbouwontwikkelingsgebied krijgt de intensieve veehouderij alle kansen om te ontwikkelen. Er zijn grote bouwblokken en er zijn mogelijkheden om redelijk gemakkelijk nieuwe bedrijven te stichten.
- Extensiveringgebieden:
Dit zijn de tegenhangers van landbouwontwikkelingsgebieden. Dit zijn met name gebieden die 250 meter of minder van natuur of dorpen liggen. Bedrijven hebben hier geen groeimogelijkheden en nieuwvestiging is onmogelijk.

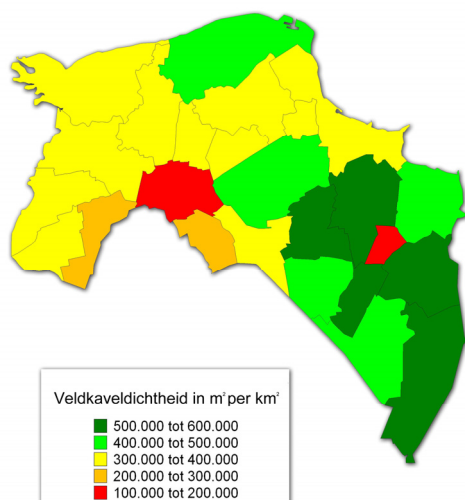
- Verwevingsgebied:

Een verwevingsgebied is een mengeling van kansen voor de landbouw en voor de natuur. Op sommige plekken zijn er groeimogelijkheden, op andere plekken niet. Op zogenoemde duurzame locaties is onder bepaalde voorwaarden een vergroting van het bouwblok mogelijk. De meest oppervlakte binnen de reconstructie is benoemd tot verwevingsgebied. Daarnaast kent elk reconstructiegebied een aantal landbouwwontwikkelingsgebieden. Varkens- en pluimvee kunnen met behulp van een provinciale regeling (Verplaatsingsregeling Intensieve Veehouderij (VIV)) hun oude locatie nabij de natuur saneren en een nieuw bedrijf beginnen in een landbouwwontwikkelingsgebied (Begeman, 2009).

De provincie Groningen heeft geen reconstructiegebieden. Om deze reden is van dit criterium geen kaart opgenomen. Echter heeft de reconstructie wel zijn invloed op het aanwijzen van geschikte gebieden voor boerderijbouw binnen de reconstructieprovincies en zal bij een landsdekkend onderzoek, of onderzoek in een reconstructieprovincie, de zonering binnen de reconstructie van belang zijn.

3.3.9 Verkaveling

Om een boer succesvol te kunnen verplaatsen naar een gebied is ruimte nodig. Voor deze ruimte zal onderhandeld moeten worden. Om meer inzicht te krijgen naar de beschikbare

Figuur 3-18 Aandeel veldkavels per gemeentelijk oppervlak

ruimte binnen een gebied is inzicht nodig in de verkavelings situatie. Figuur 3.18 geeft het aantal vierkante meter veldkavel per vierkante kilometer gemeente weer. Het aandeel veldkavel in een gemeente zegt veel over de mogelijkheden voor verbetering van de landbouwstructuur en dus over draagvlak voor kavelruil. Dus hoe groter het aandeel veldkavels in een gemeente, des te groter is de onderhandelingsruimte voor een nieuwe

boerderijbouwlocatie. Tabel 3.11 geeft de behaalde scores weer.

Verkavel dichtheid	Score
500.000 – 600.000	5
400.000 – 500.000	4
300.000 – 400.000	3
200.000 – 300.000	2
100.000 – 200.000	1

Tabel 3-11 MCA score Verkaveling

3.4 Multi criteria analyse

De hierboven genoemde locatiegebonden criteria zullen in deze paragraaf worden gebruikt in de MCA. Bovenstaande paragraaf heeft reeds alle criteria die hiervan onderdeel uitmaken omschreven en punten toegekend per gemeente. In deze paragraaf zal de eerste subparagraaf de manier van scoretoekenning samenvatten en verklaren. Vervolgens zal in subparagraaf 3.4.2. de mate waarin de verschillende criteria meespelen in de MCA (gewichten) worden toegelicht. Na het toepassen van deze gewichten worden in paragraaf 3.5 de resultaten besproken.

3.4.1 Scoretoekenning

In paragraaf 3.3 is elk criterium voorzien van een scoretabel.

Er is gekozen om scores van 1 tot 5 toe te kennen aan de verschillende criteria, waarbij een 1 weinig of niet geschikt betekent en een 5 zeer geschikt. Hieronder wordt middels een tabel 3.12 de beredenering van de scoretoekenning samengevat.

	Akkerbouw	Melkveehouderij	Intensieve veeteelt
EHS en Natura 2000	Hoe minder EHS en Natura 2000 in een gemeente hoe beter voor de geschiktheid.	Hoe minder EHS en Natura 2000 in een gemeente hoe beter voor de geschiktheid.	Hoe minder EHS en Natura 2000 in een gemeente hoe beter voor de geschiktheid.
Bodem gesteldheid (bodemschade en grondwater)	Aan de hand van de Help-methode zijn in het verleden al de meest geschikte gebieden voor akkerbouw vastgesteld.	Aan de hand van de Help-methode zijn in het verleden al de meest geschikte gebieden voor akkerbouw vastgesteld.	In zeer lage mate relevant. Intensieve veeteelt is niet grondgebonden of bodem afhankelijk.
Ontsluiting	Hoe meer ontsluiting hoe beter geschikt.	Hoe meer ontsluiting hoe beter geschikt.	Hoe meer ontsluiting hoe beter geschikt.
Grootte van de percelen	Hoe groter, des te efficiënter er geproduceerd kan worden.	Hoe groter, des te efficiënter er geproduceerd kan worden.	Grootte is niet van belang. Intensieve veeteelt heeft niet veel oppervlakte nodig.
Vorm van de percelen	Liefst zo klein mogelijke omtrek i.v.m. randvering en een verhouding van 2 tot 3. Daarnaast het liefst vierkant of rechthoekig i.v.m. het machinaal bewerken van het land.	Vorm is slechts deels van belang, zolang het maar niet zeer smal is, i.v.m. de lange afstanden tussen stal en weide. Echter wordt i.v.m. maaien en bemesten een rechthoekige of vierkante vorm beminde.	Vorm is niet erg van belang, gezien niet veel grond nodig is.
Grondprijs	Alle andere criteria buiten beschouwing latend, is goedkope grond aantrekkelijker dan dure grond.	Alle andere criteria buiten beschouwing latend, is goedkope grond aantrekkelijker dan dure grond.	Alle andere criteria buiten beschouwing latend, is goedkope grond aantrekkelijker dan dure grond.
Grondmobiliteit	Hoe meer transacties in een gebied hoe actiever de grondmarkt, hoe hoger de kans op een geschikte nieuwe locatie voor een inplaatser.	Hoe meer transacties in een gebied hoe actiever de grondmarkt, hoe hoger de kans op een geschikte nieuwe locatie voor een inplaatser.	Hoe meer transacties in een gebied hoe actiever de grondmarkt, hoe hoger de kans op een geschikte nieuwe locatie voor een inplaatser.

Bebou- wings- dichtheid	Hoe lager de omgevingsadresdichtheid, hoe beter i.v.m. onder andere (geur)overlast.	Hoe lager de omgevingsadresdichtheid, hoe beter i.v.m. onder andere (geur)overlast.	Hoe lager de omgevingsadresdichtheid, hoe beter i.v.m. onder andere (geur)overlast.
Ruimtelij- ke plannen	Hoe minder claim op agrarische grond hoe hoger de kans op geschikte grond voor boerderijbouw.	Hoe minder claim op agrarische grond hoe hoger de kans op geschikte grond voor boerderijbouw.	Hoe minder claim op agrarische grond hoe hoger de kans op geschikte grond voor boerderijbouw.
LOG	Niet van belang voor deze sector.	Niet van belang voor deze sector.	De LOG-gebieden in Nederland vormen plekken waar een veehouder zich kan vestigen en een toekomst kan opbouwen.
Verkave- ling	Hoe meer veldkavels hoe hoger de kans dat er grond geruild kan worden tussen eigenaren teneinde grond voor een inplaatser te vinden.	Hoe meer veldkavels hoe hoger de kans dat er grond geruild kan worden tussen eigenaren teneinde grond voor een inplaatser te vinden.	Hoe meer veldkavels hoe hoger de kans dat er grond geruild kan worden tussen eigenaren teneinde grond voor een inplaatser te vinden.

Tabel 3-12 Waarderingprincipes locatiegebonden criteria.

Er zijn verschillende manieren om scores aan de gemeenten te geven. Zo kan gekozen worden voor om elke score een gelijke bereikgrootte te hanteren, zodat elke score evenveel kans heeft een waardering aan een gemeente toe te kennen. Ook kunnen alle behaalde scores van de gemeenten gelijkmatig over de beschikbare klassen verdeeld worden, zodat elke klasse evenveel gemeenten vertegenwoordigd.

Bij het toekennen van de scores is geprobeerd om in de meeste gevallen gebruik te maken van een gelijke bereikgrootte. Alle scores (1 tot 5) zouden op deze manier dus een gelijke kans maken om een gemeente hun score toe te kennen. Dit leidde echter soms tot ongewenste resultaten omdat enkele gemeenten, vergeleken met andere gemeenten, extreme waarden vertoonden. In deze gevallen is gekozen om een gelijk aantal gemeenten over de klassen te verdelen. De scores die verschillende gemeenten hebben behaald staan in bijlage 5 in één figuur geplaatst. In de volgende subparagraaf worden de gewichten toegekend waarmee de scores vermenigvuldigd zullen worden.

3.4.1 Gewichten

Nu alle gemeenten per criterium een score hebben, is het van belang dat de criteria gewichten toegewezen krijgen. Niet elk criteria telt namelijk even zwaar mee voor de bepaling van geschiktheid voor boerderijbouw. Aanvankelijk is gezocht in de literatuur en is tijdens semi-gestructureerde interviews met boeren gevraagd naar welke criteria zij belangrijk vinden en waarom. Ook tijdens de focusgroep zijn de leden bevraagd naar welk belang zij denken te hechten aan de verschillende criteria bij het bepalen van de geschiktheid voor boerderijbouw van een gebied. Gezien de zeer gevarieerde en soms ook tegenstrijdige respons die hieruit volgde, is besloten om een enquête af te nemen onder de leden van de focusgroep en de geïnterviewde boeren. Deze boeren zijn enkel gevraagd uitspraken te doen over hun eigen sector. Hierdoor is het totaal aantal respondenten negen, maar het aantal volledig ingevulde enquêtes zeven. De drie boeren leverden samen één volledige respons. De enquête is opgenomen in bijlage 6. De gesommeerde gewichten zijn opgenomen in tabel 3.13.

Deze tabel dient, corresponderend met de vraagstelling in de enquête, van boven naar onder gelezen te worden. Het gaat namelijk om het verschil in belang van de criteria binnen de verschillende sectoren en niet om de vergelijking tussen de sectoren onderling.

Het gebruik van decimalen is veroorzaakt door het incompleet invullen van de enquête door een enkele respondent. Hier is het gemiddelde antwoord van de overige respondenten toegepast. Bij akkerbouw komen EHS, Natura 2000, kavelgrootte, kavelvorm en bodemgesteldheid het sterkst naar voren. EHS en Natura 2000 omdat ze randvoorwaarden scheppen om überhaupt over boerderijbouw na te gaan denken. Kavelgrootte, kavelvorm en bodemgesteldheid hebben met name te maken met de opbrengst die behaald kan worden op een locatie. Ontsluiting, grondprijs en ruimtelijke plannen zijn van minder belang.

Gewicht en sector	Akker bouw	Melk- vee- houde- rij	Inten- sieve vee- teelt
EHS	30	30	34
Natura 2000	36	32	35
Bodemgesteldheid	28	18	n.v.t.
Kavelgrootte	31	20.5	n.v.t.
Kavelvorm	31	22	n.v.t.
Verkaveling	23	20	10
Bebouwingsdichtheid	18	23	25
Ontsluiting	25	23	30
Grondprijs	17	20	13
Grondprijsmonitor	21	22.17	12.8
Ruimtelijke plannen	16.3	23.33	35

**Tabel 3-13 Gewichtentoekenning
locatiegebonden criteria**

Bij melkveehouderij komen verkaveling, Natura 2000 en EHS het sterkst naar voren. De overige criteria bevinden zich redelijk op hetzelfde niveau.

Bij Intensieve veeteelt komen ook weer EHS en Natura 2000 het sterkst naar voren. Daarnaast scoren ook bebouwingsdichtheid, ontsluiting en ruimtelijke plannen erg hoog. Ruimtelijke plannen en bebouwingsdichtheid scoren hoog in verband met de overlast die de intensieve veehouderij veroorzaakt. Ontsluiting is belangrijk omdat intensieve veeteelt veel verkeersbewegingen kent, zoals de aanvoer van veevoer, en afvoer van mest en dieren. De gewichten uit figuur 3.21 zijn vermenigvuldigd met de behaalde gemeentelijke scores uit paragraaf 3.3 (in schema in bijlage 5). De uitkomsten van deze vermenigvuldigingssommen zijn het onderwerp van de volgende paragraaf.

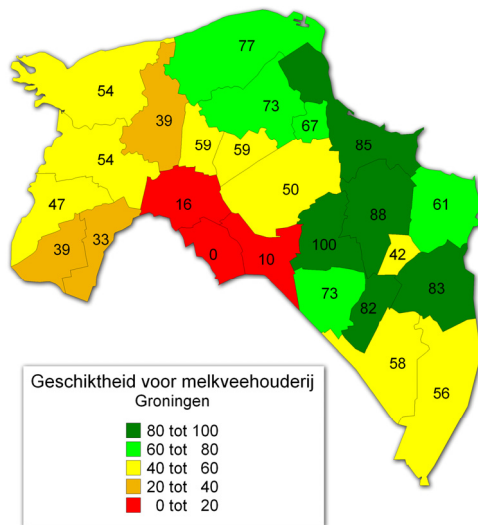
3.5 Conclusie Multi criteria analyse

Deze paragraaf vormt de afsluiting van dit hoofdstuk en licht de resultaten van de Multi criteria analyses toe. Zoals de vorige paragraaf aankondigde zijn de gewichten uit tabel 3.13 vermenigvuldigd met de scores die de gemeenten per criteria eerder behaald hebben (bijlage 5). Het resultaat van deze berekening is de boerderijbouwgeschiktheidscore. Deze scores zijn opgenomen in de tabel in bijlage 7. Vervolgens zijn deze geschiktheidscores geïndexeerd binnen het bereik van 0 tot 100, teneinde een overzichtelijke einduitslag te krijgen. De einduitslagen per gemeente en per sector zijn gevisualiseerd in figuur 3.20 tot en met 3.22. Voor het gebruiksgemak van de resultaten staat hiernaast nogmaals de kaart van Groningen en haar gemeenten (figuur 3.19).

Figuur 3-19 De provincie Groningen en haar gemeenten (Kadaster, 2005)

3.5.2 Geschiktheid voor melkveehouderij

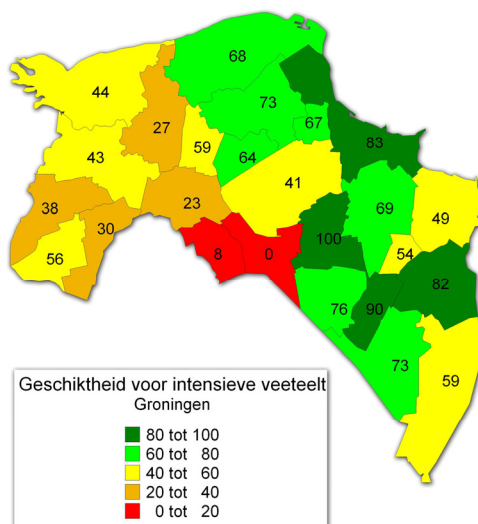

Figuur 3-21 Geschiktheid voor melkveehouderij in de provincie Groningen

Groningen en buurgemeenten scoren ook bij melkveehouderij het laagst met scores tussen de 0 en 16 (figuur 3.16). Ook hier geldt de verklaring de hoge bebouwingsdichtheid en gebrek aan grote kavels. Menterwolde (100) scoort bij melkveehouderij het hoogst. Daarnaast valt op dat de meest geschikte gemeenten zich allemaal in het oosten van de provincie Groningen bevinden.

Tenslotte kan geconcludeerd worden dat de oude veenkoloniën bestaande uit de gemeenten Vlagtwedde (56) en Stadskanaal (58) geschikter lijken voor akkerbouw dan voor veeteelt. De volgende subparagraaf zal licht de eindresultaten voor de intensieve veeteelt toe.

3.5.3 Geschiktheid voor intensieve veehouderij

Figuur 3-22 Geschiktheid voor intensieve veehouderij in de provincie Groningen

Ook bij intensieve veehouderij (figuur 3.17) scoort Groningen laag, maar niet het laagst(8). Haren (0) scoort het laagst in de analyse voor intensieve veehouderij. Wederom scoort Menterwolde het hoogst (100). Pekela is daarna het hoogst. Wat opvalt is dat Noord en Oost-Groningen niet alleen bij akkerbouw en melkveehouderij hoger scoren dan West-Groningen, maar ook bij intensieve veeteelt.

Daar waar de gemeenten in het oosten gemiddeld rond de 70 á 80 scoren, blijven de gemeenten in het oosten van Groningen steken op zo'n 30 á 40.

Wat verder opvalt aan de resultaten is de omgeving van Menterwolde. Het contrast tussen de

geschiktheid voor boerderijbouw in Menterwolde (100) en westelijke buurgemeente Hoogezand-Sappemeer (0) is niet alleen bij intensieve veehouderij erg groot. De belangrijkste verklaring hiervoor is de aanwezigheid van Natura 2000 en EHS en het gewicht dat aan deze criteria is toegekend. De geschiktheid voor boerderijbouw is nu exact afgebakend door gemeentegrenzen. Als gemeentelijke beleidvoering het enige criterium zou zijn, zou dit logisch zijn, maar de huidige uitkomsten van dit onderzoek zullen met enige nuancering opgevat moeten worden. Als geheel scoort de gemeente Hoogezand-Sappemeer laag qua geschiktheid voor intensieve veehouderij, maar in de buurt van de grens met Menterwolde kunnen juist zeer geschikte locaties liggen.

In het volgende hoofdstuk wordt, aanvullend aan deze uitkomsten, verslag gedaan van het onderzoek naar persoonsgebonden criteria die de intentie van boeren om te verplaatsen beïnvloeden.

4 Persoonsgebonden criteria

4.1 Inleiding

Het aanwijzen van gebieden die geschikt voor zijn boerderijbouw kan in de praktijk een ondersteunende rol vervullen voor boeren die willen verplaatsen vanuit hun huidige situatie. Wanneer zij op zichzelf zijn aangewezen om een gebied te vinden voor herlocalisering kan voorgaande MCA een eerste beeld geven waar geschikte gebieden liggen. Het kan ook een ondersteunende rol vervullen voor beleidmakers, ruimtelijke planners en leden uit herverkavelingcommissies. Als zij plannen of beleid maken waarbij agrarische gronden in aanmerking komen voor een andere doelstelling kan het opperen van geschikte locaties voor herlocalisering van een agrarisch bedrijf het draagvlak voor een plan of beleid vergroten. Het aanwijzen van geschikte locaties voor herlocalisering zal echter niet altijd de boer in zulke mate overtuigen dat hij wil meewerken aan een boerderijverplaatsing. Om deze reden probeert dit onderzoek inzicht te krijgen in het afwegingskader van een boer om te willen verplaatsen. Het gaat hierbij om de intentie van de boer. Dit hoofdstuk ontleedt de intentie om te verplaatsen van boeren naar meetbare indicatoren en probeert handreikingen te verschaffen aan beleidmakers, ruimtelijk planners, e.d., ten einde met behulp van deze indicatoren in te spelen om het afwegingskader van boeren. Dit zal gebeuren aan de hand van de theorie van gepland gedrag. Deze theorie ontleedt de intentie tot gedrag in drie overwegingen:

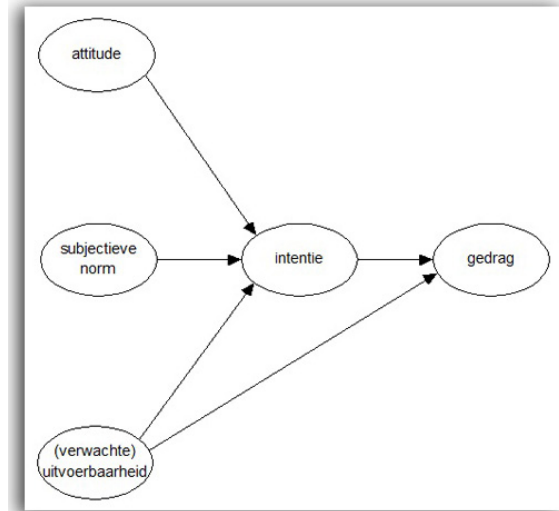
- Attitude
- Subjectieve norm
- (Verwachte) uitvoerbaarheid

In de volgende paragraaf wordt de theorie van gepland gedrag toegelicht. In paragraaf 4.3 worden de meetbare indicatoren aan de overwegingen toegevoegd en wordt weergegeven in hoeverre de verschillende indicatoren de intentie van een boer bepalen. Deze verdeling in belang van de verschillende indicatoren wordt geacht nuttige inzichten te verschaffen waarbij tijdens het proces van plan- en beleidvorming op ingespeeld kan worden. Paragraaf 4.4 geeft

tenslotte de conclusie over de gevonden resultaten.

4.2 Theorie van gepland gedrag

Een veel gebruikt theoretisch model voor het verklaren van menselijk gedrag is de theorie van gepland gedrag (figuur 4.1). Deze theorie helpt bij het begrijpen hoe menselijk gedrag veranderd kan worden. Het is een theorie die weloverwogen gedrag voorspelt, omdat gedrag wordt gepland. Volgens de theorie van gepland gedrag wordt de intentie van een persoon een bepaald gedrag te uiten, gevormd door drie overwegingen (Ajzen, 1991):

Figuur 4-1 Schematisering van de theorie van gepland gedrag

- Attitude

(Houding ten aanzien van gedrag)

Dit zijn de persoonlijke overwegingen die een persoon heeft om een gedrag wel of niet te *willen* uitvoeren.

- Subjectieve norm

Dit is de invloed van de *verwachting* van de sociale omgeving van een persoon op de keuze een gedrag wel of niet uit te oefenen

- (Verwachte) uitvoerbaarheid

Dit zijn de persoonlijke overwegingen die een persoon heeft om een gedrag wel of niet te *kunnen* uitvoeren.

Deze drie overwegingen bepalen samen de intentie van een persoon om wel of niet een gedrag uit te oefenen. De intentie wordt beschouwd als de meest invloedrijke factor die het uiteindelijke gedrag beïnvloed. Er zijn niet-voorzienende factoren die invloed kunnen hebben op het

uiteindelijke gedrag. Een voorbeeld hiervan is dat een verkoop op het laatste moment toch niet doorgaat. Dit onderzoek betreft echter alleen het achterhalen van de indicatoren die de intentie van een boer bepalen en zal dus verder niet ingaan op het uiteindelijke te vertonen gedrag.

Een kritiekpunt op de theorie van gepland gedrag is dat het te weinig ruimte toe laat voor intenties gebaseerd op emotie en perceptie. In dit onderzoek zijn emotionele criteria zoveel mogelijk onder attitude geplaatst. De perceptie van een boer komt in dit onderzoek alleen naar voren in de *verwachte* uitvoerbaarheid. De uitvoerbaarheid hangt af van de zienswijze van de boer zelf hierop.

Normaliter wordt een grootschalige enquête gehanteerd om te bepalen in welke mate de drie overwegingen meespelen in het bepalen van het gedrag van een populatie/steekproef. Door het tellen van de verschillende antwoorden van de respondenten ontstaat een verdeling van belang tussen de verschillende overwegingen. Echter is de doelgroep van dit onderzoek, verplaatsende of verplaatste boeren, niet gemakkelijk te vinden. Er worden geen gegevens geregistreerd aan de hand van beroep en verplaatsingsgedrag. Daarnaast blijken makelaarskantoren en adviesbureaus in beperkte mate bereid contactgegevens van hun cliëntèle te delen. Om deze reden is ervoor gekozen om de dataverzameling op een andere manier laten plaatsvinden dan een grootschalige enquête. Er is gekozen voor interviews in combinatie met een kleinschalige enquête. Voor de drie gehanteerde sectoren in dit onderzoek is telkens één verplaatsende of verplaatste boer benaderd. Deze boeren zijn in eerste instantie aan de hand van suggesties bevraagd naar de overwegingen die plaats hebben gevonden bij het bepalen van hun verplaatsingsgedrag. Hierbij bedachten de boeren zelf aanvullingen op de gesuggereerde overwegingen. De volgende paragraaf zal kort elke overweging toelichten.

4.3 De indicatoren

Er zijn tijdens de interviews zowel overwegingen gesuggereerd in de bevraging, als aangevuld door de boeren in hun beantwoording. Door enkele overwegingen te suggereren was voor de boeren duidelijk naar welk soort overwegingen gevraagd werd. Nadat de overwegingen van de drie boeren verzameld zijn, zijn ze opnieuw voorgelegd ter beoordeling van belang door de drie boeren. De boeren zijn hierbij gevraagd om elke indicator in mate van belang bij de afweging te beoordelen met een cijfer. De cijfers 1 (niet van belang) tot en met 5 (zeer van belang) vormden hierbij het keuze-interval. Hiermee is getracht het gemis van de resultaten

van een grootschalige enquête, namelijk een verdeling in de respons, te compenseren. De waarderingen van de boeren komen aan bod in de volgende paragraaf. Hieronder worden eerst de genoemde indicatoren toegelicht. Ze worden op dezelfde manier beschreven als ze de boeren zijn voorgelegd in de enquête waarin de boeren naar hun waardering van de indicatoren werden bevraagd.

4.3.1 Attitude

Hoeveelheid werk

Soms kan een boerderijverplaatsing betekenen dat de gebouwen op locatie van herkomst eerst gesloopt moeten worden. Ook op de nieuwe locatie zou gesloopt kunnen worden en een nieuw woonhuis en nieuwe bedrijfsgebouwen gebouwd moeten worden. Dit criterium behelst de hoeveelheid verhuiswerkzaamheden als remmende factor om te willen verplaatsen. In hoeverre heeft het aantal nodige bouwwerkzaamheden invloed gehad op uw verplaatsingsgedrag?

De identiteit van het landschap / verbondenheid met de streek.

Inwoners kunnen zich verbonden voelen met hun woonplaats. Dit kan bijvoorbeeld plaats-, streek-, of regiogebonden zijn, zonder dat hiervoor landschappelijke fysieke verschillen een rol spelen. Men voelt zich bijvoorbeeld Twentenaar, heeft er altijd al gewoond en wil daarom ook in Twente blijven. In hoeverre heeft uw verbondenheid met de identiteit van het landschap een rol gespeeld bij de locatiekeuze?

De wil om te blijven boeren op hetzelfde type grond

Ondanks dat verschillende typen grond wel verschillende functies toelaten, kan iemand die boeren in zandgronden gewend is liever niet naar de klei toe willen. In hoeverre speelt ervaring met het type grond, en de wens op hetzelfde type grond te blijven mee in de afweging wel of niet te willen verplaatsen?

De voorkeur van een landschappelijk aangezicht

Sommige boeren vinden het heerlijk om vanuit de woonkamer vijf kilometer alle richtingen uit over het land te kunnen kijken. Anderen denken hierdoor te kunnen vereenzamen en willen een zeer open landschap liever vermijden. In hoeverre heeft een voorkeur van een aangezicht van het landschap een rol gespeeld?

De sociale verbondenheid

In hoeverre heeft sociale verbondenheid (met vrienden, familie, verenigingsleven, e.d.) een rol gespeeld om niet, of slechts over een kleine afstand te willen verhuizen?

Toekomstperspectief

In hoeverre heeft het creëren of behouden van een toekomstperspectief voor uw bedrijf een rol gespeeld bij het wel of niet willen verhuizen?

4.3.2 Sociale Norm

Levenspartner, kinderen en vrienden

In hoeverre hebben de verwachtingen van bovenstaande personen invloed gehad op uw locatiekeuze? Deze vraag betreft drie indicatoren, apart te beoordelen.

4.3.3 Verwachte uitvoerbaarheid

Kostenplaatje / economische en efficiëntie voordelen

De rol van de financiële haalbaarheid, dan wel extra winsten, verhoogd behaalbare efficiëntie
Dit is een zeer breed criterium dat opgevat kan worden als de rol die economische voordelen (baten), of haalbaarheid (kosten) invloed hebben gehad op het wel of niet kunnen verplaatsen.

Soepele samenwerking met betrokken actoren

De mate waarin soepele samenwerking met betrokken actoren een rol speelt bij de locatiekeuze. Hieronder wordt verstaan: Alle weerstanden vanuit gemeenteraad, actiegroepen, vergunningverleners, provincie e.d. die invloed hebben gehad op uw verplaatsingsgedrag. Dit is evenals het kostenplaatje een vrij breed criterium. Hoeveel speelt dit mee in vergelijking met de andere criteria?

4.4 Waarderingen en berekening

Deze volgende paragraaf zal ingaan op de waarderingen die de boeren hebben toegekend aan de verschillende indicatoren.

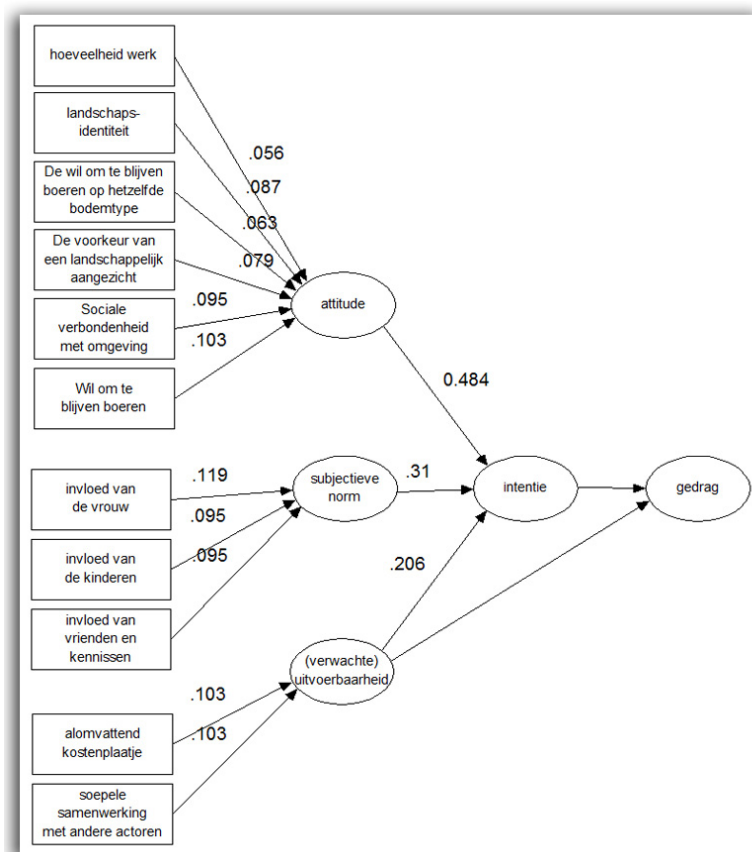
Nadat bovenstaande indicatoren zijn verzameld aan de hand van semigestructureerde interviews, zijn ze opnieuw voorgelegd in een enquête aan de boeren. Deze enquête is opgenomen

in bijlage 6b. De boeren hebben vervolgens de indicatoren beoordeeld op belang vanuit hun eigen situatie. Hierbij moesten de boeren elk van de indicatoren uit paragraaf 4.3 beoordelen op belang vanuit hun situatie. De resultaten hiervan staan in tabel 4.1. In de kolom ‘totaal scores’ zijn de waarderingen van de 3 boeren per indicator opgeteld. In de kolom ‘relatieve scores’ zijn de totaalscores per criterium gedeeld door het totaal aan toegekende waardering (126). Hierdoor ontstaat meer overzicht en kan afgelezen worden voor hoeveel procent een persoonsgebonden criterium bepalend is geweest in de vorming van de intentie van de boeren.

Overweging	Totaal scores	Relatieve scores
Hoeveelheid werk	7	5.6%
Landschapsidentiteit	11	8.7%
De wil om te blijven boeren op hetzelfde bodemtype	8	6.3%
De voorkeur van een landschappelijk aangezicht	10	7.9%
Sociale verbondenheid met de omgeving	12	9.5%
De wil om te blijven boeren	13	10.3%
Subtotaal attitude	61	48,4%
De invloed van de vrouw	15	11.9%
De invloed van de kinderen	12	9.5%
De invloed van vrienden en kennissen	12	9.5%
Subtotaal subjectieve norm	39	31%
Alomvattend kostenplaatje	13	10.3%
Soepele samenwerking met betrokken actoren	13	10.3%
Subtotaal (verwachte) uitvoerbaarheid	26	20.6%
Totaal aan waarderingstoekenning	126	100%

Tabel 4-1 Waarderingen persoonsgebonden criteria

Vervolgens zijn de relatieve waarden ingevuld in het model van gepland gedrag van Ajzen in figuur 4.2. Deze figuur toont naast het aandeel van de invloed van de indicator op de intentievorming van de boer, ook de mate waarin attitude, subjectieve norm, en (verwachte) uitvoerbaarheid een rol spelen bij de vorming van de intentie van een boer te verplaatsen. De cijfers bij de pijlen geven aan hoe sterk de beïnvloeding van de indicator op de intentie van de boeren is. Het getal 1 zou betekenen dat één indicator volledig de intentie bepaald, terwijl 0 zou duiden op een afwezigheid van invloed op de intentie.

Figuur 4-2 De theorie van gepland gedrag met de beïnvloeding van indicatoren op de intentie in decimalen.

4.5 Conclusie

Concluderend ten aanzien van het onderzoek naar de persoonsgebonden criteria en de mate waarin deze de intentie van het al of niet verplaatsen van een boer bepalen, kan gesteld worden dat de attitude van de boer zelf het sterkst de intentie bepaalt. Na de attitude speelt de subjectieve norm het sterkst in op de bepaling van de intentie en tenslotte in de minste mate

speelt de (verwachte) uitvoerbaarheid hierop in. Wordt echter naar de losse meetbare indicatoren gekeken, dan valt op dat de invloed van de vrouw (of levenspartner) het sterkst inspeelt op de intentie. De mate waarin de voorgenomen intentie ook leidt tot een verplaatsing van een boer is in dit onderzoek niet meegenomen. Uit de respons van de interviews bleek echter wel één agrariër wel te beschikken over de intentie om te verplaatsen, maar stuit deze op dermate weerstand uit de gemeenteraad en actiegroepen uit het gekozen gebied van herlocalisering, dat een daadwerkelijke verplaatsing vooralsnog uitgebleven is. Meer onderzoek naar de mate waarin de intentie tot verplaatsen ook leidt tot een daadwerkelijke verplaatsing kan interessante inzichten opleveren, maar dit streeft het doel van dit onderzoek voorbij.

De uitkomsten van dit deel van het onderzoek hebben geen directe relatie met de uitkomst van de MCA in hoofdstuk 3. Deze uitkomsten bieden slechts een extra instrument ter bevordering van een boerderijverplaatsing. Indien het aanwijzen van een locatie die door de MCA verondersteld is als geschikte locatie voor boerderijbouw, stuit op weerstand vanuit de boer, dan kan het inzicht dat verkregen is door middel van het onderzoek naar persoonsgebonden criteria een ondersteunende rol spelen in het proces van een boerderijverplaatsing.

Ter aanbeveling aan beleidsmakers, ruimtelijke planners en leden van herverkavelingcommissies, die plannen ter uitvoering willen brengen, waarbij agrarische gronden een nieuwe bestemming dienen te krijgen, wil ik opperen dat men door het vroegtijdig betrekken van de vrouw, echtgenote of levenspartner van de boer de kans dat de boer mee wil werken aan een vrijwillige boerderijverplaatsingen kan vergroten.

5 Conclusie

5.1 Inleiding

In de volgende paragrafen wordt de essentie van dit onderzoek samengevat. Eerst worden de conclusies ten aanzien van de locatiegebonden factoren weergegeven om vervolgens over te gaan tot de conclusies van de persoonsgebonden factoren. Tenslotte volgen enkele aanbevelingen voor zowel vervolgonderzoek als gebruik van de onderzoeksresultaten.

5.2 Conclusies ten aanzien van de locatiegebonden factoren

Het onderwerp van dit onderzoek is boerderijverplaatsing. Het doel is om locaties aan te kunnen wijzen die geschikt zijn voor inplaatsing van agrariërs van buitenaf. Aanvankelijk is gezocht naar criteria die van belang zijn bij het bepalen van de geschiktheid voor boerderijbouw. Het vaststellen van deze criteria is gebeurd aan de hand van een literatuurstudie, interviews met verplaatsende of verplaatste boeren, en overleg met een focusgroep. Niet elk criterium is even bepalend voor de geschiktheid in een gemeente. Aan de hand van een enquête, verstuurd aan de leden van de focusgroep en de geïnterviewde boeren, is de mate van belang van de criteria vastgesteld.

Nadat de criteria en hun gewichten zijn vastgesteld is gekozen om aan de hand van de MCA de gemeenten in de provincie Groningen te waarderen op geschiktheid voor boerderijbouw. De provincie Groningen is in dit onderzoek het testcasegebied, met de burgerlijke gemeenten als geografische alternatieven. Het uitgangspunt is dat deze manier van zoeken naar geschikte gebieden voor boerderijbouwlocaties zowel in andere provincies uitgevoerd kan worden als op andere schaalniveaus.

Concluderend over de resultaten binnen de provincie Groningen kan gesteld worden dat de gemeente Menterwolde zowel voor akkerbouw, melkveehouderij als intensieve veeteelt het meest geschikt is. De gemeente Groningen, Haren en Appingedam zijn over het algemeen het minst geschikt. Echter zal de daadwerkelijke geschiktheid op een kleiner schaalniveau zich niet langs de gemeentegrenzen differentiëren. De gemeenten zijn in dit onderzoek gehanteerd

als alternatieven, maar de daadwerkelijke geschiktheid laat zich niet bevangen door enkel gemeentegrenzen. Tenslotte kan aan de hand van de uitkomsten van de MCA geconcludeerd worden dat het oosten van de provincie Groningen voor alle sectoren over meer geschikte gebieden beschikt dan het westelijke deel van Groningen.

Voor een meer gedetailleerde beschrijving van het resultaat wordt verwezen naar paragraaf 3.4.

5.3 Conclusies ten aanzien van de persoonsgebonden factoren

Teneinde inzicht te verschaffen in de vorming van de intentie om te verplaatsen van boeren zijn drie verplaatsende / verplaatste boeren bevraagd naar de overwegingen bij hun verplaatsing. Allereerst zijn aan de hand van semigestructureerde interviews de boeren gevraagd welke overwegingen gespeeld hebben. Vervolgens zijn alle benoemde overwegingen verwerkt in een enquête waarin de boeren de overwegingen hebben gewaardeerd met cijfers tussen 1 (niet van belang) en 5 (zeer van belang). Deze waarderingen zijn vervolgens omgerekend tot relatieve bijdrage aan de vorming van de intentie. Vervolgens zijn de waarderingen ingevuld in het model van de theorie van gepland gedrag. Hier kwam naar voren dat de indicator *de invloed van de vrouw* het sterkst de intentie tot verplaatsing bepaalt.

5.4 Aanbevelingen

Dit hoofdstuk afsluitend volgen enkele aanbevelingen. Allereerst volgen enkele aanbevelingen betreffende de bruikbaarheid van de onderzoeksresultaten. Vervolgens volgen enkele aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

5.4.1. Aanbevelingen onderzoeksresultaten

De aanbeveling van de onderzoeksresultaten is evenals de vraagstelling tweeledig. Vanuit de locatiegebonden factoren geldt de aanbeveling dat boeren vanuit alle drie behandelde sectoren, die het voornemen hebben te willen verplaatsen naar de provincie Groningen, de

gemeente Menterwolde serieus zouden moeten overwegen voor hun verplaatsing. Deze gemeente heeft behaalde in de MCA voor zowel akkerbouw, intensieve veeteelt als melkveehouderij de hoogste mate van geschiktheid. Het verdient op deze beurt dan ook weer te vermelden dat niet iedereen tegelijkertijd naar Menterwolde moet vertrekken. Daarnaast kan aanbevolen worden dat, in het algemene zin, de oostelijke gemeenten van de provincie Groningen meer geschiktheid voor boerderijbouw vertonen dan de westelijke gemeenten. Voor een meer gedetailleerde rangschikking van de geschiktheid van de gemeenten wordt verwezen naar hoofdstuk 3.

Ten aanzien van het onderzoek naar persoonsgebonden criteria kan, naar aanleiding van de respons van drie boeren, verondersteld worden de attitude het sterkt hun intentie te willen verplaatsen heeft beïnvloed. Worden echter de losse meetbare indicatoren met elkaar vergeleken, dan komt naar voren dat de invloed van de vrouw (of levenspartner) het sterkt bepalend is geweest voor de vorming van de intentie van de boeren. Ondanks het feit dat slechts drie boeren bevraagd zijn naar hun overwegingen wijzen voorlopig de meeste vingers in de richting van de vrouw (levenspartner) als meest invloedrijke factor op de intentie van de boer om te verplaatsen.

5.4.2. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Dit onderzoek geeft een kijkje in de wereld omtrent boerderijverplaatsing. Er zijn echter enkele onderdelen van dit onderzoek vatbaar voor een meer gedetailleerde uitwerking. Het aantal criteria dat samen de geschiktheid voor boerderijbouw bepaalt kan uitgebreid worden teneinde een hogere mate van geldigheid te verkrijgen. Hierbij kan gedacht worden aan een verdere uitwerking van bodemgesteldheid door ook zaken als vruchtbaarheid, draagkracht, verstuifbaarheid, lutumgehalte e.d. te betrekken. Andere fysieke criteria waaraan gedacht kan worden zijn hoogteverschillen, hellingen, klimaat en neerslag.

Op administratief vlak kan gedacht worden aan de verspreiding van de eigendommen. Het aantal percelen per eigenaar kan inzicht bieden in de gemak waarmee nieuwe gronden voor een inplaatser verworven kunnen worden.

Daarnaast is het interessant om dit onderzoek de grenzen van de provincie Groningen te laten overschrijden. Hierdoor kan duidelijk worden hoe de provincie Groningen zich überhaupt plaatst binnen de landelijke norm van geschiktheid voor boerderijbouw en kan voor veel boeren buiten de provincie Groningen gezocht worden naar oplossingen dicht bij huis, zodat

de ontkoppeling van de boer uit zijn leefomgeving geen belemmering hoeft te spelen.

Betreffende de detaillering van dit onderzoek is het interessant om dit onderzoek op een kleiner schaalniveau te laten plaatsvinden. Zo kan het baseren van dit onderzoek op wijk of zelfs buurtniveau in staat stellen de validiteit van dit onderzoek te vergroten en op deze manier beter gerichte oplossingen te bieden voor boeren die overwegen om te verplaatsen.

Tenslotte ten aanzien van het locatiegebonden onderdeel van dit onderzoek, zou het interessant zijn meer onderzoek te verrichten maar de maakbaarheid van geschiktheid van boerderijbouwlocaties. Zaken als verkaveling, ontsluiting, bodemgesteldheid kunnen er voor zorgen dat een gebied geschikter *gemaakt* wordt. Voor dit onderzoek is gekozen om deze factor niet mee te laten wegen omdat dat voor deze exercitie te ver voerde. Desalniettemin is het verbeteren van grond voor een agrarische doelstelling een alledaagse gewoonte en kan het betrekken van deze factor veel validiteit toevoegen aan dit onderzoek.

Ten aanzien van het onderzoek naar de persoonsgebonden criteria kan gesteld worden dat met name het aantal respondenten uitgebreid dient te worden. Het aantal respondenten in dit onderzoek is gestrand op drie. Er zou gezocht kunnen worden bij agrarische adviesbureaus of makelaarskantoren om medewerking te verlenen en verplaatsende agrariërs te bevragen naar hun afwegingen met betrekking tot hun verplaatsing. Dit zou plaats kunnen vinden op anonieme basis, mits de betreffende sector en overwegingen bekend zijn.

6 Kritische reflectie

De kritische reflectie zal zich richten op drie aspecten, namelijk op methodische, onderzoekstechnische aspecten en de planning.

6.1 Methodische aspecten

Deze paragraaf geeft reflectie op de methodische aspecten van dit onderzoek. Allereerst zal gereflecteerd worden op het gebruik van de MCA. Vervolgens zal ingegaan worden op het gebruik van de theorie van gepland gedrag.

Multi criteria Analyse

De MCA heeft in mijn ogen bewezen zeer geschikt te zijn om tot een antwoord te komen van de eerste twee deelvragen. Dankzij de MCA is het mogelijk geweest van elkaar afwijkende criteria in één systeem te meten. Het gebruik van gewichten stelde in staat onderscheid te maken tussen belangrijke en minder belangrijke criteria. Deze twee eigenschappen maken de MCA uitermate geschikt voor een onderzoek naar dit soort landinrichtingsvraagstukken. Er zijn echter ook enkele verbeterpunten te benoemen ten aanzien van het gebruik van de MCA in dit onderzoek:

De gehanteerde wijze waarop de gewichten zijn doorgevoerd geen objectieve resultaten. De gewichten zijn gebaseerd op de meningen van zes experts op het gebied van landinrichting en drie boeren die middels een enquête zijn verkregen. De gewichten blijven hiermee voor interpretatie vatbaar. Het zou voor de betrouwbaarheid van de gewichten beter zijn geweest als de respons op de enquête hoger had gelegen.

Daarnaast zou, zoals aangehaald bij de aanbevelingen, het aantal criteria uitgebreid kunnen worden om meer valide uitspraken ten aanzien van de geschiktheid voor boerderijbouw te kunnen doen.

Theorie van gepland gedrag

Tijdens dit onderzoek is vanuit de theorie van gepland gedrag in kaart gebracht welke afwegingen een boer maakt in de vorming van zijn intentie wel of niet te willen verplaatsen.

Hoewel de theorie van gepland gedrag voldoende sturing gaf zijn er enkele punten van kritiek op het uitgevoerde onderzoek.

De gegevens waarop dit onderzoek gestoeld is bestaat uit de respons van drie boeren. Dit is statistisch gezien matig onderbouwd. De poging om het gebrek aan respondenten op de vangen door middel van een enquête waarin naar het belang van een indicator gevraagd wordt, heeft het gewenste resultaat opgeleverd. Er is een werkend systeem ontstaan wat in staat is te concluderen welke indicator gemiddeld het sterkst de intentie van de drie boeren bepaalt. Ondanks deze lof kan niet anders dat vastgesteld worden dat drie respondenten zeer weinig is, waardoor dit deel van het onderzoek statistisch niet onderbouwd is. Het idee echter om ook te bevragen naar het belang van een indicator, ten einde de intentie tot een bepaald gedrag te verklaren, levert wel extra nuttige informatie op, maar zal op iets grotere schaal toegepast moeten worden.

6.2 Onderzoekstechnische aspecten

Hoewel de enquête verzonden is naar twaalf experts is de respons gestrand op zes respondenten. Ondanks dat de enquête voorafgegaan werd door een presentatie waarin het belang van respons toegelicht is, had achteraf gezien kennelijk meer ondernomen moeten worden om de respons te verhogen.

Daarnaast en misschien wel in verband met het voorgaande is de enquête naar de experts te vroeg in het onderzoeksstadium verzonden. Er is namelijk eerst gezocht naar de gewichten van de criteria en vervolgens naar de scores van de criteria in de gemeenten van de Provincie Groningen. Met bepalen van de scores per gemeente bleek één criteria toch beter bruikbaar in een iets andere operationalisatie dan tijdens de enquête aan bod kwam. Hierdoor is een kleine verschuiving ontstaan in de uiteindelijk toegepaste gewichten, wat enige negatieve uitwerking heeft gehad op de zuiverheid van dit onderzoek. Echter heeft dit op de uitkomsten van de MCA nauwelijks effect gehad. Het aantal criteria was voldoende, waardoor de MCA niet overgevoelig was.

6.3 *Planning*

Ondanks voor ruime tijd tijdens het onderzoeksproces de strakke planning goed aangehouden kon worden, heeft er op de tweede helft van het traject toch vertraging opgetreden. Het bleek lastig verplaatsende of verplaatste boeren bereid voor een interview te vinden. Er trad enige vertraging op, omdat eer alle sectoren middels één boer aan het woord gelaten te hebben, niet tot de MCA overgegaan kon worden.

Vervolgens bleek ook het werken met Mapinfo, om dit onderzoeksverslag te voorzien van kaarten, lastiger dan vooraf gepland. Gelukkig bleken collega's op de stageplek welwillend om hierbij te ondersteunen, maar een grondige verkenning van de mogelijkheden met de beschikbare software en datasets vooraf had sneller geleid tot een uitvoerbaar onderzoeksvoorstel. Het was handiger geweest om eerst de mogelijkheden met de software en datasets te onderzoeken en vervolgens daar een onderzoeksplan op te laten stoelen.

7 Bibliografie

7.1 Literatuur

- Ajzen, I. (1991). *The theory of planned behaviour*. Opgeroepen op maart 5, 2010, van www.sciencedirect.com.
- Berendsen, H. (2000). *Landschap in delen*. Assen: Van Gorcum & Comp. B.V.
- de Vries, F. (2008). *Geschiede of vruchtbare landbouwgronden in Nederland en Europa*. Wageningen: Alterra.
- Gedeputeerde Staten. (2009). *Natuurbeheerplan Groningen*.
- Hillebrand, J. (1999). *Atlas ontwikkeling landbouw*. Den Haag: Landbouw-Economisch Instituut (LEI).
- Jans, J. (2000). *Europees milieurecht in Nederland*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Landinrichtingsdienst Utrecht. (1983). *De HELP-methode voor de evaluatie van landinrichtingsprojecten*. Den Haag: Staatsuitgeverij.
- Rienks, W. (2009). *Landbouw Atlas van Nederland: De Nederlandse agro-sector in kaart*. Hengevelde: Rom3d.
- Provincie Groningen. (2006). *Programma landelijk gebied PMJP 2007-2013*. Groningen: Provincie Groningen.
- Ronde, J. (2007). *Ontwikkeling van de RMCA-tool*. Eindhoven: Arcadis.
- Saunders, L. (2009). *Methoden en technieken van onderzoek*. Amsterdam: Pearson Education Benelux.
- Schoute, J. F. (1995). *Waarheen met het landelijk gebied?* Alphen aan de Rijn: Samsom H.D.
- van der Knaap, D. i. (2002). *Ontwerp- en inrichtingsvraagstukken*. Wageningen: Wageningen Universiteit.
- van Diepen. (2009). *De bodem bepaalt: op zoek naar kansrijke gebieden voor Noord-Branbantse landbouw*.
- Vromraad. (2004). *'Meerwerk' advies over de landbouw en het landelijk gebied in ruimtelijk perspectief*. Den Haag: OBT bv.
- Pols, L. (2005). *Waar de landbouw verdwijnt. Het Nederlandse cultuurland in beweging*. Den Haag: NAI Uitgevers.

7.2 Internetbronnen

CBS. (2009, november 11). *Opnieuw minder land- en tuinbouwbedrijven*. Opgeroepen op december 13, 2009, van www.cbs.nl.

LNV. (2009). *Natura 2000*. Opgeroepen op 12-1-2010.

Nirov. (2010). *Samen ruimte maken*. Opgeroepen op 2-15-2010, van De nieuwe kaart van Nederland.

Rijnveld, M. (2007, januari 18). www.kenniscentrumtransities.nl. Opgeroepen op maart 3, 2010, van Kenniscentrum Transitie TNO/EUR.

VROM (2010), *AMvB Ruimte in het kort*, opgeroepen op 24-5-2010, via www.vrom.nl

www.bwk.tue.nl. Opgeroepen op 24-5-2010

www.natuurbeheer.nu. Opgeroepen op 24-5-2010

7.3 Interviews

Bessembinder, J. (2009, 12 december). (S. v. Donk, Interviewer)

Botspl. (2010, januari 27). Botspl overleg. (S. v. Donk, Interviewer)

Huet, J. v. (2009, december 20). (S. v. Donk, Interviewer)

Begeman, P (2010, januari 12). (s. v. Donk, Interviewer)

Kuiper, P.P. (2009, december 2). (S. v. Donk, Interviewer)

7.4 Electronische bronnen

CBS. (2010). *Omgevingsadressendichtheid (van een adres)*. Opgeroepen op 18, 2010, van CBS begrippen.

Kadaster. (2009). Grondprijsmonitor. Groningen.

Kadaster. (2010, februari). Kadastraal Provinciaal Informatiebestand. Groningen.

Kadaster, C. D. (2005). Wijk en buurtkaart 2005. Emmen.

Kadaster/Topografische dienst. (2010). Wegvlakken. Groningen, Nederland.

Topografische dienst/Kadaster. (2010). Top25NL. Groningen, Nederland.

8 Bijlagen

Bijlage 1: provinciekeuze

verstuurde bericht:

Beste Dames en Heren de senior projectleiders,

Ik heb een vraagje;

In het kader van mijn afstudeerstage voer ik onderzoek uit naar geschikte boerderijbouwlocaties in Nederland zoals op de innovatielijst staat.

Ik ben tot nu toe bezig geweest met het opstellen van criteria waar een locatie aan zou moeten voldoen (grondprijs, bodemtype, ehs, etcetera). Daarna heb ik onderzocht welke betekenis de criteria spelen voor verschillende landbouwsectoren.

Nu wil ik de criteria layer-gewijs gaan invoeren in mapinfo om zo de geschikte locaties in kaart te brengen voor 1 provincie. Ik ben dus op zoek naar een provincie in Nederland waar hoogstwaarschijnlijk ruimte is voor inplaatsers van buitenaf. Natvingerig voel ik wel aan dat bijvoorbeeld Groningen, Friesland en Flevoland waarschijnlijk beschikken over ruimte voor inplaatsers maar een (kwantitatieve) onderbouwing heb ik hier niet voor. Vandaar dat ik middels dit mailtje een beroep wil doen op uw expertise en inschattingsvermogen.

Welke provincie in Nederland leent zich voor boerderij-inplaatsing van buitenaf en hoe kan de keuze voor deze provincie gemotiveerd worden? Elke suggestie of verwijzing naar onderzoek of kerncijfers op dit vak is van harte welkom.

Alvast hartelijk dank,

vriendelijke groet,

Stephan van der Donk

reactie 1 :

Ik denk dat je de juiste provincies te pakken hebt. Cijfermatig dan wel voor verdere onderbouwing zou ik je aanraden of je cijfers van de dienst domeinen kan vinden (bijvoorbeeld een jaarrapportage of cijfers via kapri) Andere bron kan zijn om de land en tuinbouwcijfers van het LEI te raadplegen. Ik wens je succes in je verdere zoektocht.

Met Vriendelijke Groet

Guido Kuijer

reactie 2 :

Hallo Stefan,

In het korte verleden zijn er al meerder bedrijven vanuit den lande naar Groningen verplaatst, dus het is geen vreemde gedachte. Je kan in de kapri bestanden die we hebben van elke provincie nagaan waar de BBL gronden heeft (of eventueel ook andere overheden) en dan zien waar ze ruilgronden hebben liggen. Misschien is het ook een optie om in kapri bedrijven groter dan een bepaalde oppervlakte te selecteren (bijvoorbeeld > 100 hectare) en bezien wat de leeftijd van de eigenaar is. Ook zo is het misschien mogelijk potentiële ruimte voor inplaatsers te benoemen.

Succes met het onderzoek.

vriendelijke groet uit zonnig Groningen,

Willem Boers

reactie 3 :

Uit het PMJP 2007-2013 van de Provincie Groningen, blz. 23:

De Veenkoloniën bieden mogelijkheden voor agrariërs die elders weg moeten

Je zou eens contact kunnen zoeken met de programmamanager Oost van de Provincie Groningen:

Groeten, en hou me op de hoogte,

Gerard

Bijlage 2: Haalbaarheidsonderzoek van Paul Peter Kuiper

BoerderijBouwlocatieOnderzoek (BBO)

Onderzoeksopdracht

Haalbaarheidsonderzoek voor het opstellen van een landelijke kaart met boerderijbouwlocaties.

Het haalbaarheidsonderzoek beantwoordt de volgende vragen:

1. Wat is een boerderijbouwlocatie?
2. Welke factoren bepalen de geschiktheid van de locatie?
3. Hoe moet BBO worden opgezet?
4. Uit welke onderdelen zou een dergelijk onderzoek moeten bestaan?
5. Met welke (rand)voorwaarden moet rekening worden gehouden?
6. Welke gegevens zijn essentieel voor de betrouwbaarheid van de onderzoeksresultaten?
7. Welke gegevens zijn niet essentieel, maar wel van toegevoegde waarde?
8. Hoe ziet de daadwerkelijke uitvoering van het BBO er uit?

Onderzoeksvragen

Vraag 1: Wat is een boerderijbouwlocatie?

A: Een locatie waar een agrarisch bedrijf voldoende toekomst perspectief heeft.

Vraag 2: Welke factoren bepalen de geschiktheid van een locatie?

A: Bedrijfsopvolging in de omgeving

A: Bedrijfsgrootte in de omgeving

A: Bedrijfsontwikkelingsmogelijkheden

A: Beschikbare oppervlakte

A: Bodemsoort

A: Landschapstype (groot- en kleinschalig)

A: 100%huiskavel? Of ruimte in omgeving?

Vraag 3: Hoe moet BBO worden opgezet?

A:

Vraag 4: Uit welke onderdelen zou een dergelijk onderzoek moeten bestaan?

A:

Vraag 5: Met welke (rand)voorwaarden moet rekening worden gehouden?

A:

Vraag 6: Welke gegevens zijn essentieel voor de betrouwbaarheid van de onderzoeksresultaten?

A:

Vraag 7: Welke gegevens zijn niet essentieel, maar wel van toegevoegde waarde?

A:

Vraag 8: Hoe ziet de daadwerkelijke uitvoering van het BBO er uit?

A:

Product (oplevering eind oktober)

Het rapport behandelt de volgende zaken:

Haalbaarheid van het BBO,

Benodigde data (ook van andere partijen)

Bevragingen van data

Mogelijke uitkomsten van het BBO (per blokdeel/ burgem/ CBS-landbouwgebied)

Kantttekeningen:

Boerderijbouw is tegenwoordig minder interessant. Wellicht meer kijken naar Boerderijverplaatsingslocaties.

In bestaande verkavelingsprojecten wordt volgens diverse pl-ers gebruik gemaakt van diverse websites waarop agrarische bedrijven te koop worden aangeboden. Volgens pl-ers zijn persoonlijke (en dus moeilijk geautomatiseerd uitvoerbare bevragingen) redenen doorslaggevend in de boerderijtoekomst. Zaken als opvolging, verkoop etc. kunnen soms plotseling opgelost worden door privé-ontwikkelingen.

Begrenzing van niet-interessante gebieden

Bebouwde kommen

Nieuwe kaart van Nederland (tot welk jaar geeft deze ontwikkelingen aan?)

EHS

Natura2000 (rekening houden met bepaalde buffers?)

Natuurgebieden (eigendom natuurinstanties)

Eigendom Staat (defensie, rws etc)

NSW-landgoederen

Bestaande LI-, WILG en CKO-projecten

Bebouwingsdichtheid ?

Interessante grondeigenaren

BBL

Onderscheid NNP-NP

Zie bovenstaande lijstje

Aandachtspunten

Huis- en veldkavel afstand veldkavels (grotere actieradius = meer mogelijkheden)

Bedrijfsoppervlakte

Bedrijfsgrootte (NGE)

Pacht

Bedrijfstype: akkerbouw, veeteelt, tuinbouw, kwekerij etc.

Praktijkkennis van PL

Inschatting maken van vrijkomende grond/bedrijven

Per bedrijfstype bepalen gewenste oppervlakte (wellicht afh. van regio/bedrijfstype?)
RO-bestemmingsplannen.
Grondsoort: tegenwoordig in Overijssel vaak verplaatsingen naar maten en broeklanden.
(vml. nattere gebieden).

Bronnen

LER IJsselsprong
Grootschalig boeren in een kleinschalig landschap
www.funda.nl (weinig bedrijven, veel landelijk wonen)
Advertenties in De Boerderij
<http://www.agriteam.nl/>
www.agrivastgoed.nl,
www.landbouwgrond.nu

Losse opmerkingen

Volgens ontwerper Transfer zou heel NL in Transfer moeten kunnen worden ingevoerd.
Wellicht kunnen we als Kadaster meewerken aan een soort informatieloket op gebied van boerderijverplaatsing, -verhuizing en -nieuwbouw. Een soort loket waarop agrariers in Nederland kunnen kijken wanneer ze op zoek zijn naar grond en/of gebouwen, of grond en/of gebouwen in de verkoop willen doen. Inventarisatie van bestaande websites/kanalen is dan wenselijk. Op www.boerderij.nl is al een stap in die richting gezet.

Deskundigen

SPL-ers

Jan Brinksma (zuid)
Gerard Molenkamp (noord)
Marije Louwsma (oost)
Johan Grootnibbelink (west)

LI

Freek Grotenhuis
Paul van Diepen
Nico Jonkers
Gea Meijer
Laris Noordergraaf
Maartje Lof
Peter de Wolf (oorspronkelijk idee)
Leo van der Sluijs (LER)

Transfer

Harry Bronkhorst
Teije Haan

GMA

Peter de Jong

Bijlage 3: Transcriptie gesprek met Paul Peter Kuiper

Transcriptie gesprek met Paul Peter Kuiper

2 december 2009

Afgelopen septemer is mij gevraagd om hiernaar te kijken in het licht van de innovatie/onderzoekslijst. Dit onderwerp kan de dagelijkse gang van zaken voor ons vergemakkelijken. Wegens bezuinigingsmaatregelen ben ik hier niet meer verder mee gegaan. Hierdoor is het onderwerp vrij vers. Het is een grove opzet met wat gedachten.

Ik heb er zelf ook wat aantekeningen bij gemaakt.

Mijn onderzoeksplan loopt ook iets anders. Zoekende naar sociale aspecten. Dat blijkt vrij lastig. Landschapsidentiteit, hoe implementeer je zoiets objectief?

Marije gaf inderdaad aan dat je er ook iets sociaals in wilt stoppen. Om hierop aan te sluiten, zou je kunnen onderzoeken in hoeverre welke factoren bepalen of iemand gaat verplaatsen of niet. Ik hoor vaak van ervaringsdeskundigen. Je kunt het wel willen automatiseren in GIS, maar eigenlijk hangt het gewoon af van het sociale netwerk af van de boer zelf, of hij wel of niet gaat verhuizen.

Hij hoort of er ergens een boerderij vrij komt, die wij bijvoorbeeld niet in het systeem hebben staan, nou dan is het vrij moeilijk om hier rekening mee te houden.

Het verbaasde me eerlijk gezegd. Ik dacht altijd dat er altijd enige vorm van dwang aanwezig is die de boer uiteindelijk aanzet tot een verplaatsing.

Kan, hoeft niet. Als je het over een nieuw aan te leggen trace hebt, dan hoeft dat niet met dwang tot stand te komen. Het beheer landbouwgrond van de dienst landelijk gebied die koopt grond in de omgeving van zo'n nieuw trace, en met die grond gaan zij aanbieden om de bedrijfstoestand van zo'n boer te verbeteren. Als er een nieuwe snelweg wordt aangelegd dan zit je met kavels die aan de ene kant en aan de andere kant liggen. Als zij met ruilgrond ervoor kunnen zorgen dat alle grond aan 1 kant van de snelweg komt, en dicht bij huis komt dan kan dat best aantrekkelijk zijn om daaraan mee te werken.

Maar dan blijft een situatie zonder trace toch makkelijker voor zo'n boer.

Dit ligt er natuurlijk aan hoeveel je aanbiedt. Als je een mooi plaatje voor een bedrijf kunt creëren dorr wat extra grond te verwerven.. Kijk; je hoeft er niet vanuit te gaan dat ieder bedrijf zich nu in de ideale toestand bevindt. Daarentegen kan de boer zich ook prima voelen zonder snelweg.

Even kijken wat ik ga doen.. Ik heb misschien wat domme vragen, gezien ik niet helemaal thuis ben in het jargon.

Prima, zeg het maar

Wat is het verschil tussen een kavel en een perceel volgens het Kadaster?

Ik zit hier op de afdeling ruimte en advies en van oudsher werken we met landinrichtingsprojecten, verkaveling om de agrarische toestand van een gebied te verbeteren. Tegenwoordig komen daar meer doelstellingen bij, zoals waterberging bij. Een opgave die er ook bij wordt betrokken. En in zo'n proces wordt gesproken over een perceel om de intree toestand aan te duiden. De inbreng is de toestand als je het traject ingaat. En de toedeling dat is de toestand op het moment dat je het traject uitgaat. De nieuwe eigendomstoestanden. Je dus inbreng en toedeling. Bij inbreng praat je over percelen. En bij de toedeling heb je het over kavels.

Dus kavels is een soort eindresultaat

Ja. In de landinrichtingsprocessen is dat een soort doel. Een manier om een tussentijde, gedurende het proces, een oppervlakte of een bepaalde gebruikseenheid aan te leveren. In principe kan het gewoon hetzelfde zijn, maar er hangt een fasering in de tijd mee samen. Verder kun je er meer betekenissen aan hangen.

Soms wordt met een kavel ook een bundeling van percelen aangegeven. Dan geeft perceel de kadastrale toestand aan. Dus dat je zegt van, qua bezit.

De boer kan bijvoorbeeld 2 aan elkaar grenzende percelen hebben, zonder zichtbare grens. Dan is het gewoon 1 kavel voor hem.

das duidelijk

Nog iets. Als wij het over kadastrale data hebben, dan heb je het over percelen. Een perceelnummer is bijvoorbeeld samen gesteld uit de kadastrale gemeente, met een lettertoevoeging en een cijfercombinatie.

Een kavel is gewoon een gebied wat je kunt toewijzen op willekeur.

Nou dat lucht op om dat duidelijk te hebben. Het scheelt om telkens niet van slag te raken als deze begrippen samen in 1 zin staan.

Het is wat dat betreft wel ambitieus om hier stage te lopen, want ik werk hier nu 1 jaar, maar er is zoveel te leren, en zoveel is nog niet duidelijk.

tijd 10.54 irrelevant stukje

11.31

Misschien kunnen we aan de hand van jou eerste opzet wat zaken bespreken.

Het is voor mij niet helemaal duidelijk hoe ik leeftijd-samenstelling zou kunnen gebruiken bij het zoeken naar geschikte locaties.

Het heeft met opvolging te maken.

Ja inderdaad. Het is zo dat je kunt zeggen: Deze eigenaar zit tegen persioensleeftijd. Dus die zou wellicht geïnteresseerd zijn om de boel te verkopen of om een opvolger te zoeken. Dus in die geest. Het is meer een aanwijzing en het is allemaal niet waterdicht. En dat is zo met het meest van dit: je kunt wel een aantal dingen bekijken, een aantal eigenschappen van het eigendom, maar het zijn allemaal geen waterdichte aanwijzingen. Ik denk dat het er op een gegeven moment op neer gaat komen dat je 10 indicatoren en op grond daarvan kun zeggen dat: We hebben een mogelijk locatie.

Het is inderdaad wel logisch dat iemand op leeftijd misschien makkelijker verkoopt. Maar voor hetzelfde geld leidt dit weer niet tot een verkoop.

Dit geldt voor meer aanwijzingen die hier staan. Het kunnen aanwijzingen zijn, maar voor hetzelfde geld is het een waardeloze aanwijzing. Zeker met leeftijd. Je hebt waterschappen in de agrarische wereld, dus dan vader en zoon of neef die een bedrijf runnen. Het feit dat een bedrijf op 1 naam staat wil niet zeggen dat die persoon het bedrijf voert.

Dan denk ik dat die qua criteria heel laag komt te staan.

Dat denk ik ook. Het is de vraag welke factoren je wel hebt, die wel waterdicht zijn. Maar die zijn er niet volgens mij.

Ik had er wel een paar bedacht. Ik zal eens gaan vertellen wat ik van plan was.

Ik was eerst van plan om de criteria te sorteren op criteria vanuit het gebied en criteria vanuit de boerderij, bijvoorbeeld vochtigheid grond en gebiedskenmerken, bijvoorbeeld hier loopt de EHS. Toch denk ik dat hier veel overlap kan ontstaan. Wanneer hoort een criteria bij de boerderij en wanneer bij een gebied?

Ik ben nu van plan de criteria te splitsen in fysieke eigenschappen, beleidsbepalingen, en sociaal-economische factoren.

Ik had voorlopig perceelgrootte, bodemsoort, ontsluiting, en zoneringskaarten (ns).

Perceelgrootte en bodemsoort lijkt mij vrij waterdicht.

Ja, met die perceelgrootte zit je dus met die kaveltoestand. Dat kun je gewoon clusteren zeg maar. Er zijn manieren om aangrenzende percelen van 1 eigenaar als kavel te zien. Technisch in gis. Maar goed, perceelgrootte is sowieso een belangrijk punt. Totale bedrijfsoppervlakte. Ik weet niet waar dat onder valt.. fysiek?

Fysiek daar wilde ik de verschillende bedrijfstypes ook onder pakken. Het ene type bedrijf heeft meer ruimte nodig dan anderen bijvoorbeeld. Dus dan kun die gaan passen. We hebben daar zoveel ruimte beschikbaar, dus dat zou dan evt. beschikbaar zijn voor akkerbouw oid. En dan valt het wel onder fysiek denk ik (grootte van het bedrijf, kavels.)

Een bedrijf is natuurlijk opgebouwd uit verschillende kavels, dus je moet sowieso iets zeggen over het totale bedrijf en individuele kavels denk ik. Of als je een bedrijf van 20ha hebt, dat is misschien wel mooi, maar als dat allemaal kaveltjes van net niks zijn, dan heb je er nog niks aan. Maar als ik hier even op mag reageren (boerderij/locatie verdeling) Als je het over de boerderij hebt, dan heb je het ook over individuele zaken denk ik, of niet?

Mja, ik dacht eisen vanuit de boerderij deels te vervangen door wensen, om zo ook het sociale aspect erbij te betrekken. Ik was van plan om aan de hand van de sens of place theorie te onderzoeken hoe mensen tegen een bepaalde plaats opkijken. En wat voor uitwerking dit heeft op hun wensen. Dit heb ik verder nog niet uitgewerkt gezien ik meer naar de tweede verdeling aan het kijken ben. Deze is systematischer en hier kan ik makkelijker gewichten aan toekennen. Dat wil ik daarna ook nog doen. Op de eerste plaats heb ik criteria en daarna moet ik ze nog op volgorde zetten.

Ja Ja Ja hm hm,

Ik ben dus van bovenstaande verdeling afgestapt en dat kunnen we wat mij betreft vergeten. Wat ik dus denk: Ik heb op zich wel redelijk wat indicatoren. Alleen ben ik bang dat ik opzichtige dingen over het hoofd zie aangezien ik niet helemaal in deze materie zit. Zijn er criteria afwezig in dit lijstje die ik over het hoofd zie?

Even kijken, Je hebt hier onder aandachtspunten een aantal punten die wellicht goed zijn om even na te lopen.

Huis en veldkavel, daar rekening mee houden.

Veldkavel is een kavel op afstand?

precies.

Ik heb gelezen over huis- veld- en huisbedrijfskavels.

Ja precies. Wij spreken in principe alleen over huis en veldkavels. Bij het Kadaster spreken we over een huiskavel als je de grond kunt bereiken (ononderbroken) over een kavel waarop het bedrijf staat. Onderbroken niet door een dam, terwijl het bij dienst landelijk gebied niet onderbroken kan worden door een weg (hogere rang).

Wij spreken dan niet meer over een huiskavel.

Het is wel goed om een definitielijst op te nemen ergens lijkt me. Zodat je in ieder geval duidelijk hebt waar je over praat.

Die lijst is inderdaad steeds langer aan het worden.

Ik had ook huisbedrijfskavel tegen.

Ik gebruik het woord niet. Ik weet niet waar je dat gelezen hebt?

[In een reader van Marije.](#)

Ja precies, volgens mij heb ik die ook ooit gelezen, maar goed.

Daar staan inderdaad vaak wel een heleboel definities in.

Daar kun je er wel een aantal uithalen, maar het is ook goed om ze te checken met wat wij hier doen. Zet er in ieder geval een bron bij.

Het verschil tussen een huis en een veldkavel is in ieder geval een belangrijke variabele.

[Zijn veldkavels ten alle tijden te vermijden.](#)

Er spelen natuurlijk meerdere variabelen. Een goede veldkavel is wellicht te verkiezen boven een moerassige huiskavel. Hoe je daar een waardering aan kunt koppelen weet ik niet precies, maar het is goed om per sector daar naar te kijken. Een agrarisch bedrijf zit minder met huiskavels vast, hecht minder belang aan een grote huiskavel dan veeteelt, om die koeien over de weg het veld in doet. Hij moet veel slepen met beesten. Een agrarisch bedrijf kan gewoon 3 kilometer verderop ook wel ploegen.

Daar is ook wel een onderscheid in te maken.

[Dus je zou kunnen stellen dat veeteelt meer te leiden heeft van ontsnippering?](#)

Ja Ja, dat is idd. Nou ja, of ja, niet helemaal. Een agrarisch bedrijf heeft ook veel aan ontsnippering, maar of die ontsnippering nou vorm wordt gegeven in een veldkavel of huiskavel, dat maakt niet zoveel uit. Bij veeteelt maakt dit wel uit. Het is natuurlijk theorie.

De afstand van de veldkavels

Ik weet niet hoe ver jou onderzoek gaat, maar als je op een gegeven moment gaat nadenken over hoe je gewichten toekent aan bepaalde situaties. Als je zegt van je hebt heir een bedrijf dat je kunt kopen, en je kunt hier een buffer aanleggen waar je een aantal veldkavels wilt realiseren. Als je buffer groter maakt heb je natuurlijk meer mogelijkheden. Daarom staat erbij: grote actieradius is meer mogelijkheden. Maar goed, ik weet niet of dit nu al relevant is.

[Ik heb hier wel een vraagtekentje bij gezet, want ik vroeg me af: wat bedoel je?](#)

Is dit zo duidelijk dan?

[Ja, meer grond = meer mogelijkheden.](#)

Je zou op een gegeven moment een soort model kunnen bouwen die op een geautomatiseerde manier zoekt naar bedrijfslocaties. Dus als je binnen deze cirkel zoekt naar een locatie, dan krijg je minder uitkomsten bij een klein gebied.

Maar goed, dat is al behoorlijk ver in het proces denk ik.

Maar goed, bedrijfsoppervlakte hebben we dan

Dat is gewoon de eigendom, zeg maar

Bedrijfsgrootte is weer een andere maatstaaf, NGE, Nederlandse grootte eenheid, iig voor het aantal veestuks oid. Deze cijfers heeft de dienst landelijk gebied en volgens mij mogen we daar niet zomaar gebruik van maken. Dat is dus aan jou ter overweging of je daar wel of niet iets mee doet. Ik denk dat het wel een goed idee is om ook met dienst landelijke gebied in gesprek te gaan en BBL. Bedrijfsgrootte is in dit geval uitgedrukt in stuks vee, maar daar hebben wij weinig mee te maken. We rekenen vooral met oppervlaktes.

[Het zou een extra toevoeging kunnen zijn aan oppervlakte.](#)

Je kunt een groot bedrijf hebben met weinig grond. Met de NGE komt dit naar voren.

Het is gewoon een aandachtspunt. Het is de vraag of je er iets mee kunt.

Ook is het de vraag of je over de gegevens kunt beschikken.

Ik ben inderdaad bang dat dit vaker het geval zal zijn met gegevens.

Ja dat is zeker.

Ik had gezien dat ze bij het CBS een hele mooie kaart hebben waar gebruik in naar voren komt. Ik weet niet meer precies hoe het daarmee zat, maar hij leek handig.

De toepassing van een stuk land.

Akkerbouw, landbouw, bosgrond e.d. die hebben wij hier ook.

Ik de kadastrale kaart zit ook een soort cultuurcode en daarin staat in principe wat voor soort grondgebruik er plaatsvindt. Maar goed, dat wisselt natuurlijk met regelmaat, en daarnaast hebben we de topografische dienst (ook onderdeel van het Kadaster nu) die de topografische kaart eens in de 4 jaar vernieuwd. Dus dat is ook wel ergens te krijgen.

Dan heb je pacht, dat is wel belangrijk in de bedrijfsvoering, maar niet inzichtelijke te krijgen nu. In ieder geval niet op geautomatiseerde wijze. Pachtcontracten van boeren. Veel boeren pachten grond. Ook al hebben ze eigendom, dan hebben ze vaak nog wel meer in pacht.

Toch blijft dit lastig om te gebruiken.

Bedrijfstype dan. Daar hadden we het ook al over.

Praktijkkennis van de projectleiders.. gewoon eens mee gaan praten.

[Welke projectleiders precies? Vanuit?](#)

Vanuit het Kadaster bijvoorbeeld. Freek Grotenhuis kan daar bijv. wel iets over zeggen.

Beetje rondvragen.

Het helpt wel bij het inzichtelijk maken hoe tot op heden wordt gezocht naar beschikbare boerderijlocaties/verplaatsen. Welke krachten daarin spelen. Knelpunten

Paul van diepen kan je ook eens vragen.

Dan heb je verder nog bedrijfstype. Daar heb je verschillende variabelen die van belang zijn.

Zoals ik net zeg. Veeteelt stelt andere eisen aan de verdeling tussen huis en veldkavels. Maar je hebt daarnaast ook gewenste oppervlakte per bedrijfstype.

Tuinbouwbedrijf met kassen is met 10 ha al groot. 10 ha veeteelt is net niks.

Dat ook weer per regio verschillen. Waarschijnlijk ga je inzoomen op 1 regio.

Arnhem is op zich vrij divers.

Ook zou je rekening moeten houden met verkavelingstype. Verkavelingsstructuur. Veenlandschap is weer een ander landschap, qua gebruiksmogelijkheden, dan een zee-kleipolder zeg maar. Het is niet voor niks dat op dit moment bepaalde streken, vooral akkerbouw huisvesten bijv.

Dat is iets waar je over zou moeten zeggen.

[Volgens mij heeft Alterra daar wel informatie over.](#)

Ik kom zelf van wageningen en toen was het wel makkelijk om daar informatie te halen. Aan de andere kant, volgens mij hebben alle universiteiten data-uitwisselingcontracten. Ik weet niet precies hoe dat in zn werk gaat.

[Misschien krijg is als ik de relevantie van mijn onderzoek toevoeg wel wat meer informatie-toegang.](#)

Ja tuurlijk, voor wat hoort wat.

Bestemmingplannen zou je ook allemaal inzichtelijk moeten hebben, maar ja dat is niet allemaal geautomatiseerd en beschikbaar.

Er is een durp, maar die is nog niet up-to-date en overzichtelijk.

[Wat je nog wel kunt doen. Van het CBS. Een kaart met daarop de streekplannen van heel](#)

Nederland in een uniforme agenda. Dan heb je al zeker een begin. Ik weet niet of je daar alleen een plaatje van krijgt of dat je daar op een andere manier over kunt beschikken.

Het mooiste zou inderdaad in mapinfo zijn. Ik heb hier gisteren een tutorial van doorlopen en het dient allemaal 1 bestandsformaat zijn.

Het is inderdaad de vraag hoe je daarover kunt beschikken. Als mapinfo-bestand kan zou dat een mooie basis zijn, maar ik vrees dat dat niet haalbaar is.

Maar goed, verder met ruimtelijke ordening; je hebt van die LOG's van overijssel iig. Dat zijn met uitstek gebieden die voor de landbouw zijn aangewezen. Dat is iets provinciaals. Ik weet niet in hoeverre dit nationaal is doorgevoerd.

Dan ook nog grondsoort. Het heeft te maken met landschapstype. Dit is daar een detaillering op. Ik heb me laten vertellen dat het opvallend vaak voorkomt dat bedrijfsverplaatsingen naar MATEN en BROEKLANDEN gaan. Een maat is wel vergelijkbaar met een broek. Natte beekdalen/zones.

Dat kun je vertalen naar bodemtypes. En die bodemtypes kun je gewoon op de bodemkaart uitfilteren. Dit is ook weer EEN aanwijzing.

Ik kan me wel voorstellen dat een gebied voor een sector te droog kan zijn.

Het is tegenwoordig wel zo dat bij landinrichtingsprocessen dat je een ruiklassekaart met een klassificering van het potentieel voortbrengend vermogen. Je hebt een indeling van goeie naar slechte grond zeg maar, maar in feite wordt er geen rekening gehouden met ontwateringstoestand. Je kunt in principe alles natter en droger maken.

Waarmee wordt dan wel rekening gehouden op de ruiklassekaart?

Die hangt af van de bodemkaart. (van alterra) En daar staat op de grondsoort. S-grond, podsol e.d. en grondwatertrappen, grondwaterstand. Daarop wordt ie gebaseerd. Daarna wordt er nog nageboord.

De bodemkaart komt uit de jaren 60. In feite blijft grond grond, maar toch wordt dit gecontroleerd. (diepploegen, grondverbetering e.d.)

Ik ben aan het zoeken waar ik informatie vandaan zou kunnen halen. Bijv. Natura 2000 en EHS. Kan ik die bij minInv vinden.

Die staan op onze schijf. Intern maken we daar wel eens gebruik van, maar het is niet de bedoeling dat dat naar buiten gaat. Daar moet je Marije maar even naar vragen, qua beperkingen. Het is niet de bedoeling dat die gaan zwerven.

Ehs en Natura2000 zijn aanwezig. Natuurgebieden en eigendom zijn ook beschikbaar. Eigendommen van overheid ook. Bestaande projecten ook. Ook interessant. Een beperkte beschikbaarheid van grond. Het is net geïdealiseerd, of gaat geïdealiseerd worden natuurlijk. Die zijn ook beschikbaar. Contouren van die gebieden.

Bestaande projecten op het gebied van ..?

Bestemmingsplannen en dergelijke bedoel je. Nee die niet.

Wat dan wel, bestaande projecten?

Oh eh, landinrichting.. eh. LI staat voor landinrichtingswet en WILG staat voor Wet inrichting landelijk gebied, dat is de opvolger van de LI. En die 2 weten vangen alle gebieden die wij doen met landinrichting zeg maar. Verkavelingswerken en ook CKO (overijssel?) dus ook een soort werken van verkaveling. Dus wat ik hier bedoel, het zijn gewoon projecten die wij doen. En daarvan zijn de contouren bekend. .

Dat is een goeie, anders ga ik collega's in de vingers snijden.

precies ja.

Kun je daar veel gebieden onder scharen?

Nou kijk, hier hebben we een trail.

Dit is blauw, paars en geel, dus zeg maar gauw de helft van dit gebied.

Dan mag die er zeker in.

Ik heb wel een idee dat dat een beperkende factor is ja. Er is wel sprake van een bepaalde gronddynamiek, omdat mensen juist gaan ruilen. In die zin komen er ook bedrijfsgebouwen nog wel eens vrij, maar goed, grond is vaak een schaarste in deze gebieden.

Als je een boerderij gaat verplaatsen intergemeentelijk, is er dan vanuit de gemeente weerstand, omdat zij liever voor hun eigen inwoners grond verzorgen?

Poeh, geen idee. Hier heb ik geen ervaring mee.

Zou je freek eens moeten vragen.

Het verplaatsen van bedrijven heeft vaak een hoger doel. Als je binnen 1 provincie een locatie zoekt heb je dus met 1 provincie te maken. Zij willen graag ergens natuur realiseren dus zij willen ook graag druk uitoefenen om ergens anders ruimte te krijgen. Ik kan me voorstellen dat als je binnen 1 bestuursseenheid iets gaat uitruilen, dat dat niet heel vaak een probleem zal zijn.

Het is niet een hoofdpunt, maar het kan wel interessant zijn.

Ik zou inderdaad zeker proberen om alle krachten die een rol spelen inzichtelijk te maken. Verder dacht ik aan de bebouwde kommen, bebouwingsdichtheden mee te nemen. We hebben de GBKN. Daarin staat alle topografie, gebouwen, staan er allemaal in zeer gedetailleerd in.

Hoe ver reikt het begrip topografie? Wegen, grenzen ..

Topografie is gewoon alles wat je kunt zien in het landschap.

Dus rasters staan vaaak in de topografie die je hebt. De up-to-dateheid is een taak van de gemeente. Als de gemeente geen nieuwe inventarisatie doet wordt dat ook niet upgedate. Houtwallen, singels, sloten, rasters, onverharde wegen, enzovoort.

Maar ook gemeentegrenzen bijv. terwijl die in het landschap niet zichtbaar zijn?

Ik weet niet of gemeentegrenzen.. vast wel om het per gemeente wordt georganiseerd, maar anders hebben we die ook wel in een ander bestand staan.

NSW?

NSW staat voor Natuurschoonwet. Probeer t natuurschoon in Nederland te beschermen door de overdracht van eigendom te flink goedkoper te maken

Bijv, de grond die ik heb moet minimaal 5 ha zijn en die schaar ik onder de natuurschoonwet, dan kun die je voor veel minder belasting aan je kinderen overgeven. Dat is een behoorlijke beperkende factor. Er is een groot fiscaal voordeel mee gemoeid, maar dan heb je ook de eis vanuit de belastingdienst dat je dat 25 jaar in stand houdt. Als je tussentijds wijzigt dan moet je dat terugbetalen.

Het is dus een beperkende factor in het landelijk gebied omdat de begrenzing van die eigendommen nogal rigide is. Je kunt niet zomaar in een veenlandschap gaan doen.

Je hebt gewoon veel minder mogelijkheden om te ruilen met grond.

Maar daar is geen kaart van aldus. Dat is nogal vervelend.

Ik heb hier gister marije ook over gesproken. Marije geeft aan dat dit niet mogelijk is. helaas pindakaas en op geautomatiseerde wijze weinig mogelijkheden.

Das wel vervelend zeg, sowieso dat er zoveel instanties zijn die allemaal hun eigen informa-

tie in huis houden. **Bebouwingsdichtheid?**

Sluit aan op bebouwingsdichtheid. We hebben een bestand van bebouwde kommen. Die komt van vrom. Daar zou ik sowieso niet binnen gaan. Bebouwingsdichtheid. Dat is nog wel iets. Als er 5 boerderijen al dicht bij elkaar staan, kan daar nog wel een nieuw bedrijf tussen?

Afrondend:

Ik heb wel een idee dat enkele criteria zwaarder meetellen dan anderen.

Is er behalve natvingerig aanvoelen, is er een methode om tot waardering toe te komen?

Ik denk dat het goed is om te proberen om alles geautomatiseerde wijze te doen.

In de loop van de tijd kwam ik erachter dat hele sociale aspect van toeval, iets wat je niet geautomatiseerd kunt brengen vaak doorslaggevend is.

Ik ben zelf heel benieuwd wat jij daarover gaat zeggen. Hoe zijn mensen die zijn verplaatst, nou verplaatst? Hoe zijn die het hele traject doorlopen. Wat waren voor hun de beslismomenten? Ook het gewicht toekennen tja.. Ik vind het moeilijk hier iets over te zeggen, maar ik denk dat het sterk afhangt van of mensen zin hebben 10 kilometer verderop te beginnen.

Ik bedoel meer: Is er een methode om tot een gewichtenverdeling te komen

Een methode... Volgens mij bestaat zoiets niet.

De validiteit van mijn onderzoek staat of valt daarmee. Als ik mijn eigen mening maar geef.

Ik denk dat het niet objectief te doen is. Als je een waarde wilt toekennen aan een variabele, moet je eerst een variabele in beeld hebben. Een grote variabele is datgene wat tussen de oren zit bij de mensen en dat krijg je nooit in een systeem.

Voor een klein gebiedje misschien, maar voor Nederland niet.

Dan kan ik daarmee misschien toch een sociaal aspect verwerken (mijn invalshoek in dit geval)

Ik vind dat zelf wel interessant ja. En daarom zou ik ook zeker contact opnemen met bbl.

Buro beheer landbouwgrond en die valt onder DLP dienst landelijk gebied.

BBL heeft veel met grondhandel te maken, die is ook altijd nauw betrokken bij de verplaatsing van boeren. Iets als het niet om individuele boeren gaat.

Mooi, ik denk dat ik heel veel verder ben.

(Stukje gebabbel)

Paul Peter stelt voor vooraf de vragenlijst met BBL te bespreken. Ook wil hij mijn onderzoeksplan inzien.

Nog 1 punt had ik.

Boerderijbouw en boerderijverplaatsingslocaties, hoe zie ik dit onderzoek. Hebben we het dan over boerderijbouw, of verplaatsing.

Bouw is nieuwbouw.

Verplaatsing is bestaande boerderijen overnemen op een andere locatie.

Stallen hergebruiken dus ook. Simpelweg het verhuizen van de boer.

(Wordt toegelicht aan tekening op papier)

Er hangt een groter vergunningenplaatje aan boerderijbouw. Veel mensen zitten niet te wachten op uitbreiding van de rode functie in het rode gebied.

Ik zat inderdaad te denken aan boerderijBOUW,

Ja dat was ook mijn initiele idee. Een paar collega's zeiden, nieuwbouw gebeurt bijna nooit.

Dat is iets uit het verleden. De boer verhuist en de oude boerderij wordt afgebroken of nieuwe functie toegekend.

Het is goed om dit in gedachten te houden. Misschien kun je beiden manier tegenover elkaar zetten en uitzoeken welke voordelen ze hebben.

De verhuizing variant is wel een heel ander onderzoek. Het is gewoon een compleet bedrijf wat in de verkoop staat. Op basis van die gedachten zat ik te kijken bij die bronnen. Op fundamenteel staan bedrijven te koop. Eigenlijk wil je dan een soort internetportaal waarbij je bronnen bundelt.

[Het wordt dan een samenvatting van verkoopsites.](#)

Het zou een alternatief kunnen zijn. Een boerderijbouwonderzoek is niet haalbaar, maar hier heb je boerderijen in de verkoop.

Vraag Freek maar naar de huidige stand van zaken.

Waar het ons om gaat is dat we iets hebben waarmee we een boer kunnen verplaatsen. Of dat nou is door een samenvatting van verkoopsites, of we bouwen een heel systeem waarbij we nieuwe locaties inzichtelijk kunnen krijgen is ook prima.

[Misschien kan ik ze wel combineren](#)

Ik zou ze proberen allebei te behandelen ja.

Als je meer op verplaatsing inzoomt, dan zul je uiteindelijk kunnen concluderen dat het niet meer zoveel voorkomt. Omdat dit op allerlei bezwaren stuit. Dan kom je automatisch uit dat dit (funda) meer alternatieven geeft. Maar daar heb ik nooit naar gekeken. BBL kan hier meer over vertellen. De processen die er spelen. Wat de belemmeringen zijn. Enz.

[Daarmee ga ik aan de slag, dankuwel.](#)

Gaat het lukken?

[Mijn casegebied wordt steeds kleiner.](#)

Succes

Bijlage 4 Interviewguides

Vragen aan boer Jos Bessembinder: (varkenshouder)

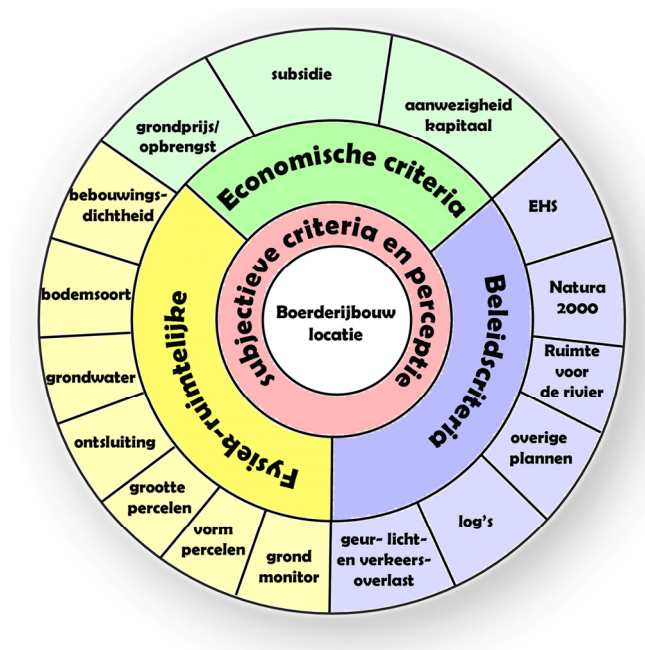
Onderstaande opsomming geeft weer wat ik zoal te weten hoop te komen. Hier en daar zit wel overlapping.

- **Karakterisering van het bedrijf**
 - Hoeveel hectare grond?
 - Leeftijd – opvolger?
- **Proces**
 - Kunt u in kaart brengen hoe de verplaatsing verloopt?
 - Drijvende kracht achter het proces van verplaatsing (U of overheid of?)
coördinatiepunt Intensieve veehouderij (CIV)
- **Log's**
 - Is dit provinciaal of landelijk beleid?
 - Welke zaken mogen wel/niet in een log?
 - Overige wetgeving (bijv. geurwet?)
 - Ik hoorde van mijn collega dat u op weerstanden stuit met uw (schijnbaar legitieme) verplaatsing van uw bedrijf naar een log. Kunt u iets vertellen over deze weerstanden?
- **Reden van verplaatsing**
 - Welke aspecten spelen mee, waarom, in hoeverre? Push/pull.
extensiveringsgebied, verwevingsgebied, log.
 - Staat van huidige bedrijf speelt een rol?
 - Komt u in aanmerking voor subsidies ivm de verplaatsing? Welke?
 - Andere soort financiële compensatie? Rijk vs. Provinciegelden.
verplaatsingsvergoeding intensieve veehouderij
 - Welke wensen worden vanuit uw bedrijfsoptiek aan de nieuwe locatie gesteld?
 - Hoe valt u in de doelgroep van een verplaatser? (zie evt. onderaan pg.2)
 - Zijn andere locaties overwogen, zo ja, waarom zijn deze afgevallen?
(andere criteria dan op pg. 2 overweegbaar?)
- **Subjectief**
 - Voelt u zich verbonden met uw huidige locatie, waarom wel/niet?
 - Zijn er plaatsen in Nederland die wegens 'beeldvorming' afvallen?
Voelt u zich Holtenaar, Sallander, Overijselnaar, Nederlander etc. Hoe sterk weegt dit mee?
 - Heeft u overwogen te stoppen met uw bedrijf? Toelichting.
 - Heeft u uw huidige bedrijf verkocht? Worden zaken meeverhuurd?
 - In hoeverre speelt timing een rol bij de momentkeuze?

- In hoeverre speelt de vorm van toenadering naar de bewoners van de streek een rol?

Op de volgende pagina staan 2 aannames waar ik mijn onderzoek op baseer. Ik wil u deze graag even voorleggen.

- Onderstaand figuur is niet zozeer een vraag maar schetst een beeld van hoe is mijn onderzoek aan het uitvoeren ben. Rondom staan alle criteria waarvan ik denk dat ze een rol spelen, verdeel in 3 criteriumgroepen (Economisch, Beleid, Fysiek-ruimtelijk). Alle criteria moeten vervolgens nog wel door “de subjectieve criteria en perceptie-schil heen”, omdat deze in de praktijk vaak een doorslaggevende rol spelen teneinde een gebied geschikt voor boerderijbouw te verklaren. Eventuele opmerkingen of aanvullingen hierop is zeer welkom. Daarnaast zou ik met u over een eerste gedachten willen wisselen over het gewicht waarop deze criteria kunnen meespelen bij de beoordeling van een locatie.

- Daarnaast probeer ik tot een systeem te komen om een doelgroep te typeren die zou willen/kunnen/moeten verplaatsen. Ik probeer dit vorm te geven aan de hand van een trechtermodel (trechter ontbreekt nog). De volgende persoonlijke aspecten waardoor iemand geneigd zou kunnen zijn om te verplaatsen staan hieronder opgesomd. Ook hier zijn eventuele aanvullingen zeer welkom.
 - ligt u bedrijf in een plangebied?
 - leeftijd (jonger dan 55 jaar)
 - wilt u doorboeren?
 - opvolger ja/nee?
 - staat van het bedrijf (afwezigheid kapitaal, geen nieuwe stallen)
 - mogelijkheid toekennen andere bestemming aan bedrijfsgebouwen.
 - bereidheid tot functieverandering (agrarisch grondbeheer bijv)

- sociale verbondenheid met huidige omgeving.

Vragen aan boer Jan Huet: (melkveehouder)

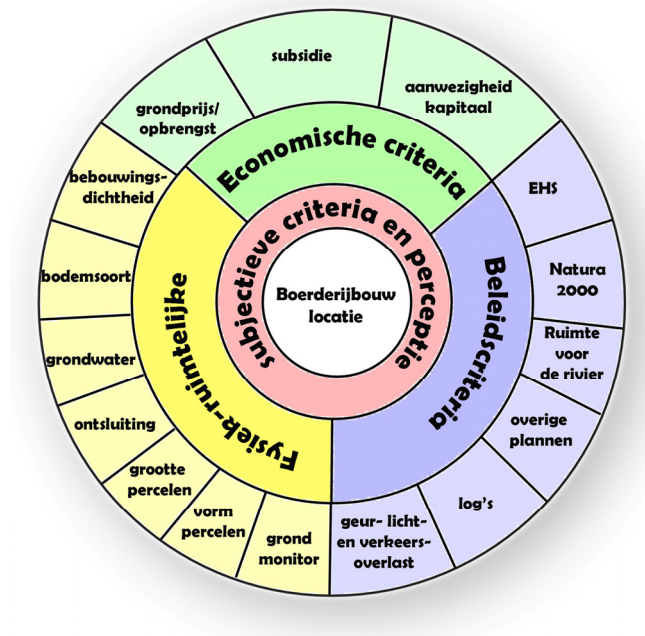
Onderstaande opsomming geeft weer wat ik zoal te weten hoop te komen. Hier en daar zit wel overlapping.

- **Karakterisering van het bedrijf**
 - Plaats van herkomst (aldus 7 jaar terug)
 - Hoeveel hectare grond?
 - Leeftijd – opvolger?
- **Proces**
 - Kunt u in kaart brengen hoe de verplaatsing is verlopen?
 - Drijvende kracht achter het proces van verplaatsing (U of overheid of?)
Ondersteunende Advies/makelaarbureau's
 - Verplaatsing naar bestaande locatie of nieuwbouw?
- **Reden van verplaatsing**
 - Welke aspecten spelen mee, waarom, in hoeverre? Push/pull. verplaa
 - Speelde de staat van huidige bedrijf speelt een rol?
 - Komt u in aanmerking voor subsidies ivm de verplaatsing? Welke?
 - Andere soort financiële compensatie? Rijk vs. Provinciegelden.
verplaatsingsvergoeding/uitkoopregelingen
 - Welke wensen worden vanuit uw bedrijfsoptiek aan de nieuwe locatie gesteld? Bijv. vorm van de percelen, waterstand etc hoe zwaar speelt dit mee?
 - Hoe valt u in de doelgroep van een verplaatser? (zie evt. onderaan pg.2)
 - Zijn andere locaties overwogen, zo ja, waarom zijn deze afgevallen?
(andere criteria dan bovenaan pg. 2 overweegbaar?)
- **Subjectief**
 - Voelt u zich verbonden met uw huidige locatie, waarom wel/niet?
 - Zijn er plaatsen in Nederland die wegens 'beeldvorming' afvallen?
Voelt u zich Duivenaar, KAN-inwoner, gelderlander, nederlander etc?
 - Heeft u overwogen te stoppen met uw bedrijf? Toelichting.
 - In hoeverre speelt timing een rol bij de momentkeuze?
 - In hoeverre speelt de vorm van toenadering naar de bewoners van de streek een rol? (bij verplaatsing over kleine afstand irrelevant)

Op de volgende pagina staan 2 aannames waar ik mijn onderzoek op baseer. Ik wil u deze graag even voorleggen.

- Onderstaand figuur schetst een beeld van hoe is mijn onderzoek aan het uitvoeren ben. Rondom staan alle criteria waarvan ik denk dat ze een rol spelen, verdeeld in 3 criteriumgroepen (Economisch, Beleid, Fysiek-ruimtelijk). Alle criteria moeten vervolgens nog wel door "de subjectieve criteria en perceptie-schil heen", omdat deze volgens mij in de praktijk vaak een doorslaggevende rol spelen teneinde een gebied geschikt voor boerderijbouw te verklaren. Deze figuur is van toepassing op zowel

melkveehouderijen, als intensieve veeteelt en akkerbouw. Wellicht zijn een aantal zaken al eerder aan bod gekomen. Ik wil ze met u nog even nalopen en het belang voor de melkveehouderij bespreken. Hopelijk kunnen bepalen welke criteria het zwaarst meewegen, of eventuele ontbrekende criteria toevoegen.

Bonusvraag bij deze afbeelding: is boeren binnen de ehs, ruimte voor rivier onder voorwaarden toegestaan?

- Daarnaast probeer ik tot een systeem te komen om een doelgroep te typeren die zou willen/kunnen/moeten verplaatsen. Ik probeer dit vorm te geven aan de hand van een trechtermodel (trechter ontbreekt nog). De volgende persoonlijke aspecten waardoor iemand geneigd zou kunnen zijn om te verplaatsen staan hieronder opgesomd. Ook hier zijn eventuele aanvullingen zeer welkom.
 - ligt u bedrijf in een plangebied?
 - leeftijd (jonger dan 55 jaar)
 - wilt u doorboeren?
 - opvolger ja/nee?
 - staat van het bedrijf (afwezigheid kapitaal, geen nieuwe stallen)
 - mogelijkheid toekennen andere bestemming aan bedrijfsgebouwen.
 - bereidheid tot functieverandering (agrarisch grondbeheer bijv)
 - sociale verbondenheid met huidige omgeving.

Vragen aan Boer Begeman (akkerbouwer)

Karakterisering van het bedrijf

- Plaats van herkomst voor verplaatsing
- Hoeveel hectare grond?
- Leeftijd – opvolger?

• Proces

- Kunt u in kaart brengen hoe de verplaatsing is verlopen?
waar lag het initiatief, beknopt de redenen, moeilijkheden
- Drijvende kracht achter het proces van verplaatsing (U of overheid of?)
Ondersteunende Advies/makelaarbureau's
- Verplaatsing naar bestaande locatie of nieuwbouw?

• zachte criteria

- Ajzen en Fishbein voorleggen en bevragen
- Persoonlijke waarderingen
- Overige nieuwe redenen + waardering
- Leeftijd, opvolger, staat vorige bedrijf, functieverandering, wil om te boeren, landschaps-waardering

• harde criteria

- Schema voor leggen en bevragen
- Extra bevragen:
 - Ruimte voor de rivier (akkerbouw in overloopgebieden?)
 - Grondprijs belang?
 - Bodemsoort (van klei tot zand)
 - Waterhuishouding (hoe te classificeren)
 - Vorm van de percelen (hoe te classificeren) (A0-kaart tonen)
 - Wet en regelgeving (belemmeringen en subsidies)
 - Ontsluiting

Bijlage 5 Criteriascores per gemeente

akkerbouw:

Gemeenten/ Eigenschappen	Bedum	Haren	Marum	Stads- Kanaal	Reider- Land	Appinge- dam	De Marne	Menter- Wolde	Groning- en	Ems- Mond	Vlag- Twedde	Win- schoten	Veen- dam	Groote- Gast	Leek- sum	Lopper- sum	Hooge- zand- Sapper- meer	Vinum	Belling- wedde	Sloch- teren	Zuid- Horn	Pekela	Delfzijl	Ten Scheem- da	
EHS	5	1	5	3	2	3	1	5	3	5	5	2	4	5	1	5	2	2	2	4	2	4	5	5	3
Natura 2000	5	5	5	5	4	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4	5	2	5	5	5	5	5	5	5	5
Bodemsoort																									
Grondwater	4	4,06	3,04	3,91	4,77	2,3	3,33	4,2	1,69	4,69	3,25	3,13	3,9	3,31	2,54	4,29	3,43	3,74	3,59	2,6	4	4,42	3,73	3,44	4
Groote Kavel	5	2	2	3	5	4	5	5	4	4	4	4	3	5	4	4	5	4	4	4	5	4	4	4	5
Yorn Kavel	2,53	2,17	3,15	4,65	3,26	2	2,76	3,16	2,28	2,33	4,86	3	4	2,83	3,4	3,38	3,5	2	3,51	2,82	2	3,87	2,06	2,28	2
Verkeveling	3	2	3	4	4	3	3	5	1	4	5	1	4	3	2	3	3	3	5	4	3	5	3	5	5
Bebouw dichth.	3	2	4	2	5	1	5	4	1	4	3	1	1	5	2	5	1	3	5	5	3	3	2	4	4
Ontsluiting	2	4	4	5	1	5	1	3	5	1	3	5	4	2	5	1	4	2	2	1	1	4	3	3	2
Grondprijs	1	1	5	4	4	4	1	4	1	1	4	4	4	4	5	5	1	4	1	4	4	1	4	1	4
Grondmonitor	1	1	2	2	3	3	5	3	1	4	2	3	2	2	2	4	2	1	3	3	1	2	3	1	4
Ruimt. Plannen	4	2	2	4	4	5	5	5	2	4	3	3	5	5	2	2	1	2	3	3	1	4	5	4	4
Totaal	35,53	26,23	34,19	40,56	40,03	37,3	36,09	46,35	26,97	39,02	39,11	37,13	42,9	35,14	32,9	37,67	29,93	29,74	42,1	34,42	33	45,09	39,79	35,7	41

melkveehouderij:

Gemeenten/ Eigenschappen	Bedum	Haren	Marum	Stads- Kanaal	Reider- Land	Appinge- dam	De Marne	Menter- Wolde	Groning- en	Eems- Mond	Vlag- Twedde	Win- schoten	Veen- dam	Groote- Gast	Leek- sum	Lopper- sum	Hooge- zand- Sapper- meer	Winsum	Belling- wedde	Sloch- teren	Zuid- Horn	Pekela	Delfzijl	Ten Scheem- da		
1	EHS	5	1	1	3	2	3	1	5	3	5	2	4	5	1	1	5	2	2	4	2	4	5	5	3	
	Natura 2000	5	5	5	5	4	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4	5	2	5	5	5	5	5	5	5	
	Bodemgesteld	4,29	2,21	3,9	3,98	4,71	2,8	4,15	4,4	1,88	4,75	4,02	3	4,44	4	4,17	4,53	3,96	4	4,22	3,44	4,51	4,16	4	3,67	4,59
	Groote Kavel	5	2	2	3	5	4	5	5	4	4	4	3	5	4	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	
	Yorn Kavel	3,94	4,67	2,85	2	2,74	5	3,76	2,85	4,44	4,33	2	3	2	3,34	2,6	2,63	2,5	5	2,74	3,35	5	2,33	4,89	4,44	5
	Verkeveling	3	2	3	4	4	3	3	5	1	4	5	1	4	3	2	3	3	3	5	4	3	5	3	5	5
	Bebouw.dichth	3	2	3	4	2	5	1	5	4	3	1	1	1	5	2	5	1	3	5	3	3	3	2	4	5
	Ontsluiting	2	4	4	5	1	5	1	3	5	1	3	5	4	2	5	1	4	2	2	1	1	4	3	3	2
	Grondprijs	1	1	5	4	4	4	1	4	1	1	4	4	4	5	5	1	4	1	4	4	1	4	4	1	4
	Grondmonitor	1	1	2	2	3	3	5	3	1	4	2	3	2	2	2	4	2	1	3	3	1	2	3	1	4
	Ruimt. Planen	4	2	2	4	4	5	5	5	2	4	3	3	5	2	2	1	1	2	3	3	1	4	5	5	4
	Totaal	37,23	26,88	34,75	37,98	39,45	40,8	37,91	46,25	29,32	41,08	37,02	37	41,44	36,34	33,8	37,16	29,46	33	41,96	35,79	36,5	43,49	42,89	38	44,59

intensieve veteelt:

Gemeenten/ Eigenschappen	Bedum		Haren		Marum		Stads- Kanaal		Reider- Land		Appinge- dam		De Marne		Menter- Wolde		Groning- en		Eems- Mond		Vlag- Twedde		Win- schoten		Veen- dam		Groote- Gast		Lopper- sum		Hooge- zand- Sapper- meer		Winsum		Belling- wedde		Sloch- teren		Zuid- Horn		Pekela		Delfzijl		Ten Scheem- da																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										
	5	1	3	2	3	1	5	3	5	5	2	4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

Bijlage 6a Enquête SPL-groep

Inhoud:

1. Doelstelling en toelichting tabel	Pg. 1
2. Wegings-interval	Pg. 2
3. Tabel	Pg. 3
4. Toelichting bij criteria	Pg. 4

1. Doelstelling en toelichting tabel

Voor u ligt de enquête wegingsfactoren boerderijbouwlocaties naar aanleiding van het botspl-overleg 27-1-2010. Tijdens dit overleg is geprobeerd tot wegingsfactoren te bepalen voor de objectieve criteria die geschiktheid voor boerderijbouw van een locatie bepalen. Besloten is om dit in enquêtevorm te laten plaatsvinden. Bij deze het verzoek aan u de aanwijzingen op pagina 1 2 en 4 door te lezen en de tabel op pagina 3 in te vullen en voor vrijdag 5 februari te retourneren.

Het doel van deze enquête is om wegingsfactoren te bepalen die uiteindelijk gebruikt gaan worden bij drie multi criteria analyses, één voor elke gehanteerde landbouwsector.

Hierdoor gaat het om de onderlinge verhoudingen tussen de criteria *binnen* een sector en niet om een waardering van de losse criteria over de drie sectoren, ter illustratie;

- Wel: Is het bodemtype in sterkere mate van belang dan de grootte van een perceel ,binnen de sector akkerbouw, bij het bepalen van de geschiktheid van een locatie voor boerderijbouw/verplaatsing?

- Niet: In welke van de drie scoren is grondprijs het sterkst van belang?

Ik heb om deze reden ook de leesrichting van de tabel gedraaid, zodat er van links naar rechts gewerkt kan worden in plaats van boven naar onder zoals tijdens het overleg het geval was.

Het kan dus best voorkomen dat bijvoorbeeld verkaveling dezelfde waardering krijgt bij akkerbouw als melkveehouderij, terwijl verondersteld kan worden dat een slechte verkaveling bij melkveehouderij een groter probleem vormt.

De relatieve waardering binnen de sector is van belang, niet tussen de sectoren onderling.

Tijdens het overleg zijn een aantal criteria gepresenteerd die verondersteld werden boerderijverplaatsing onmogelijk te maken. Deze criteria zijn echter teruggeplaatst in de tabel zodat meegedacht kan worden over de onmogelijkheid dat een criterium teweeg brengt.

2. Wegings-interval

Er is gekozen om de gewichten 1 tot 5 toe te kennen.

De gewichten zijn als volgt geschaald:

- 1: niet van belang
- 2: gering van belang
- 3: gemiddeld van belang
- 4: bovengemiddeld van belang
- 5: sterk van belang
- X: onmogelijk.

Er zijn een aantal criteria waardoor het überhaupt onmogelijk is voor boerderijbouw. Het zou niet eerlijk zijn deze criteria binnen hetzelfde interval {1-5} te beoordelen als stimulerende of belemmerende factoren. Een locatie kan bijvoorbeeld goed scoren op alle fronten, maar wel in de EHS liggen. Hierdoor kan de gemiddelde score aanduiden dat een gebied in de EHS geschikt is voor boerderijbouw, terwijl dit niet aan de orde is. De gebieden waar boerderijbouw onmogelijk is dienen daarom met een 'X' gewaardeerd te worden. Uiteindelijk zullen criteria, die overtuigend genoeg met 'X' beoordeeld zijn de eerste randvoorwaarden scheppen (ook wel: gebieden zijn die afvallen).

Tenzij het tot complicaties leidt, ben ik van plan om deze gewichten als factor te gebruiken. Het plan is de gewichten als daadwerkelijke factor te gebruiken. Dit betekent dat wanneer bijvoorbeeld grondprijs een 2 krijgt en verkaveling een 4, dat verkaveling 2x zo belangrijk wordt geacht.

Sommige criteria, zoals log, grondmobiliteit kunnen een positief effect hebben op geschiktheid, andere criteria een negatief effect. Hier hoeft bij de invulling geen rekening gehouden te worden. Het gaat om het pure belang, positief en negatief om het even.

U hoeft uw waardetoekenning niet te beargumenteren, maar het mag wel. Ik zal sowieso zelf personen benaderen als ik uitschieters, of zeer verrassende waarden constateer, maar laat dit alles u niet remmen.

Als voorlopig laatste aanwijzing, en wellicht ten overvloede, wil ik u aansturen ongekleurd en enkel vanuit uw expertvisie te oordelen.

(Zet bijvoorbeeld niet alles op 1 en bebouwingsdichtheid op 5, als u aan de rand van de stad woont en niet van varkenslucht houdt.)

3. Tabel	Ehs	Natura 2000	Omgevings adres dichtheid	Ruimte Voor de rivier	Bodem soort	Grond prijs	Water huis houding	Vorm van de percelen	Grootte van de percelen	Wet en regelgeving	Grond mobi- liteit	Ontsluiting	Log	Verkaveling
Akkerbouw														
Intensieve veeteelt (niet-grond gebonden)														
Melkvee houderij														

- 1: niet van belang
- 2: gering van belang
- 3: gemiddeld van belang
- 4: bovengemiddeld van belang
- 5: sterk van belang
- X: onmogelijk.

4. Toelichting Criteria

Inleiding:

De genoemde criteria zijn hierboven niet in één woordje af te bakenen. Tijdens het botspl-overleg werd duidelijk dat dit scherper had moeten. Hieronder worden de criteria afgebakend. Er zullen keuzes gemaakt zijn voor een bepaalde interpretatie van een criterium. Bij een aantal van deze keuzes ligt met name een werkzaamheidgedachte ten grondslag en zullen ze door een expert kort door de bocht ogen.

Algemeen:

Het belangrijkste doel van het totale onderzoek is om werkend systeem te ontwikkelen dat op een kaart geschiktheid voor boerderijbouw/verplaatsing kan aantonen. Als een bepaald criterium later toch voor betere interpretatie vatbaar blijkt, kan dat ook later aangepast worden, net zoals criteria door de tijd heen een ander belang kunnen gaan spelen. Daarnaast speelt ook mee dat het onderzoek over anderhalve maand afgerond dient te zijn. Sommige details kunnen hierdoor niet uitgewerkt worden. In dit opzicht worden verwevingsgebieden om EHS en een onderscheid tussen aanwysgebieden van 'ruimte voor de rivier' niet betrokken.

De criteria dienen zo objectief mogelijk benaderd te worden. Eventuele verschillen tussen ervaringen en gewoonten van boeren spelen geen rol. Deze zijn verplaatst naar het subjectieve deel van het onderzoek en spelen bij deze enquête geen rol. Alle akkerbouwers zijn hetzelfde, alle melkveehouders zijn hetzelfde en alle veehouders zijn hetzelfde in hun gedrag en wensen.

De sectoren dienen gezien te worden als op bedrijven met 1 kernactiviteit.

Een melkveehouder heeft stallen en grasland voor zijn koeien, een akkerbouwer verbouwt gewassen op zijn land en veehouder heeft stallen voor zijn dieren.

In de praktijk hebben (melk)veehouders ook wel een perceeltje voor veevoer of het verspreiden van mest. Dit wordt in het onderzoek onder gemengd bedrijf verstaan en daarom niet meegenomen.

Aldus hieronder enige toelichting op de criteria zelf:

EHS en Natura2000:

Hier is in principe nieuwbouw of uitbreiding niet mogelijk. Vandaar dat verplaatsen naar deze gebieden niet te adviseren is. Er zijn verwevingsgebieden waar meer mogelijk is en ook zijn er boeren die er wel naar toe willen om natuurbewoud uit te oefenen. Deze laatste twee opties worden niet meegenomen.

Omgevingsadressendichtheid:

Er dient ruimte te zijn voor het bedrijf en liefst ook voor een toekomstperspectief met uitbreiding. Dit betekent dat er bepaalde openheid in het landschap moet zijn. Het versnipperde eigendom maakt bij dit criterium niet uit. De bebouwingsdichtheid moet niet te hoog zijn. Hier wordt omgevingsadressendichtheid (oad) van het CBS als maatstaf voor gebruikt. De oad beoogt de mate van concentratie van menselijke activiteiten (wonen, werken, schoolgaan, winkelen, uitgaan etc.) weer te geven. Het CBS gebruikt de oad om de stedelijkheid van een wijk te bepalen. Voor de berekening hiervan wordt eerst voor ieder adres de oad vastgesteld. Daarna is het gemiddelde berekend van de

oed van alle afzonderlijke adressen binnen de wijk

Ruimte voor de rivier:

De overloopgebieden alleen. Geen in de toekomst geplande dijkerugleggingen.

Bodemsoort:

Ik ga uit van deze basisgrondsoorten:

lichte zavel, zware zavel, lichte klei, zware klei, zand, veen, moerig op zand.

Deze zullen een score per sector krijgen. Verder weet ik hier weinig toelichting te geven.

Grondprijs:

Over dit criterium ontstond veel discussie tijdens botspl. Ongeveer deze punten zijn toen aangehaald:

- Goede locaties voor boerderijbouw kun je niet beboeten om hun hoge grondprijs.
- Juist dure gronden kunnen geschikt zijn vanwege toekomstperspectief.
- Het hangt van de financiële haalbaarheid af van de boer.
- Het verschil tussen de prijs van de grond waar de boer vandaan komt en de nieuwe locatie is belangrijk.
- In grondprijs zitten *theoretisch* alle andere eigenschappen verwerkt.

Toch wil ik dit criterium behouden in het onderzoek, enkel in financieel opzicht.

Begrijpelijk is dat het goedkoopste kavel zeker niet altijd de beste keuze is. Ook is het kapitaal van een boer van belang. Hoe meer hij te besteden heeft, hoe meer hij kan investeren in goede grond. De gedachtegang bij dit criterium is echter dat wanneer 2 exact dezelfde kavels niet even duur zijn, en ongeacht de financiële haalbaarheid voor de boer, de goedkoopste geschikter/aantrekkelijker is voor boerderijbouw/verplaatsing.

Waterhuishouding:

De moeite/investeringen die een niet-ideale waterhuishouding kost voor een boer.

Onder een niet-ideale huishouding wordt niet gekeken naar het dieptewater, maar naar huishoudens die tot gevolg hebben dat een boer extra moet sproeien, draineren, sloten aanleggen, etc. Het gaat om 'te nat' of 'te droog' dus. Zuurgraden, Stikstofniveaus, korrelgroottes, schuine hellingen worden buiten beschouwing gelaten.

Vorm van de percelen:

De moeite/investeringen die een niet-ideale vorm van een perceel kost voor een boer. Met vorm wordt hier bedoeld op de ruimtelijke vorm van het oppervlakte. Voorbeelden hiervan zijn: vierkant, rechthoek, driehoek, trapezevorming, veelhoekig. De methode tot bepalen van de score van dit criterium moet nog vastgesteld worden. Misschien wordt het deels hoeken tellen, verhoudingen berekenen, baserend op ander onderzoek, of visueel een akkerbouwer (vluchtig) laten keuren.

Grootte van de percelen:

De moeite/investeringen die een niet-ideale grootte van de percelen kost voor een boer. Storende

onderbreking door landschapselementen (bijv. houtwallen, sloten) wordt hiermee ook gemeten, alsmede versnippering van eigendommen. Onderscheid tussen de hoeveelheid storing tussen houtwallen en sloten wordt hier buiten beschouwing gelaten.

Wet en regelgeving:

Tijdens het overleg kwam ter sprake dat het voor intensieve veehouderij moeilijker is ergens te vestigen dan akkerbouw. Dit nadere invulling van dit criterium, ofwel de hoeveelheid belemmerend beleid, ontbreken nog. Vooral nog wordt in ieder geval gedacht aan geur- en verkeersbeleid (suggesties uiteraard zeer welkom). Voor nu zou ik dit willen typeren als: De in uw ogen remmende werking van beleid op het aanwijzen van een geschikte locatie.

Grondmobiliteit:

Aangenomen wordt dat een hogere transactiedynamiek een actievere grondmarkt betekent, waar het makkelijker is gronden aan te kopen.

Ontsluiting:

Ontsluiting van het totale kavel of huiskavel, niet van de percelen of het te bewerken land zelf. Dit komt aan bod bij grootte van het perceel. Bij ontsluiting kan gedacht worden aan het aantal verkeersstromen dat een sector vergt. Ik denk voornamelijk dat dit bij intensieve veehouderij het sterkst kan zijn. (aanvoer/afvoer dieren, voeding, mest). Hierdoor kan een sterkere waardering voor een goede ontsluiting (van/naar leveranciers/veiling etc.).

bestaan. Aldus: de mogelijkheid die vrachtwagens en zware machines hebben het huiskavel te bereiken. Aantal veldkavels komt later aan bod, maar bereikbaarheid van de veldkavels wordt in het onderzoek buiten beschouwing gelaten. De aanname hiervoor luidt dat veldkavels, in principe, minder ideaal zijn dan een groot huiskavel en daardoor in den beginne te vermijden.

LOG:

Landbouwonwikkelingsgebieden zijn in het leven geroepen vanwege het ziek worden van de varkens en de daarop volgende maatregel ze te willen concentreren.

Vaccinaties bleken echter ook te voldoen waardoor de noodzaak van LOG deels is komen te vervallen. Toch staat het provinciaal beleid en is er subsidie voor intensieve veehouderij om zich vanuit reconstructiegebieden of verwevingszones naar LOG toe te verplaatsen.

Verkaveling:

De verhouding tussen huis- en veldkavels.

Bijlage 6b Enquete aan verplaatsters

Enquête criteriaweging Boer boeren

Beste boer X,

Bij deze de enquête voor het onderzoek boerderijbouwlocaties

Volgens mij hebben we de meeste criteria al besproken tijdens ons gesprek. Toch wil ik u voor de compleetheid vragen onderstaande tabel in te vullen. Ik denk dat het ongeveer een half uurtje in beslag neemt.

Ik heb een vrij uitvoerige beschrijving toegevoegd, waarin u algemene toelichting en toelichting per criterium kunt vinden.

Kortweg wil ik u vragen om onderstaande tabel in te vullen met waardering 1 (niet van belang) tot en met 5 (sterk van belang)

of een X (onmogelijk).

Hieronder volgt eerst een algemene toelichting.

Daarna de daadwerkelijke tabel, en tenslotte een toelichting op de afbakening per criterium.

Toelichting algemeen

manier van waardering

Er is gekozen om de gewichten 1 tot 5 toe te kennen, van niet van belang tot sterk van belang.

Er zijn een aantal criteria waardoor het überhaupt onmogelijk is voor boerderijbouw. Het zou niet eerlijk zijn deze criteria binnen hetzelfde interval {1-5} te beoordelen als stimulerende of belemmerende factoren. Een locatie kan bijvoorbeeld goed scoren op alle fronten, maar bijvoorbeeld wel in de EHS liggen. Hierdoor kan de gemiddelde score aanduiden dat een gebied in de EHS geschikt is voor boerderijbouw, terwijl dit niet aan de orde is. De gebieden waar boerderijbouw onmogelijk is dienen daarom met een 'X' gewaardeerd te worden. Uiteindelijk zullen criteria, die overtuigend genoeg met 'X' beoordeeld zijn de eerste randvoorwaarden scheppen (lees: gebieden zijn die afvallen).

Tenzij het tot complicaties leidt, ben ik van plan om deze gewichten als factor te gebruiken. Het plan is de gewichten als daadwerkelijke factor te gebruiken. Dit betekent dat wanneer bijvoorbeeld grondprijs een 2 krijgt en verkaveling een 4, dat verkaveling 2x zo belangrijk wordt geacht.

Sommige criteria, zoals log, grondmobiliteit kunnen een positief effect hebben op geschiktheid, andere criteria een negatief effect. Hier hoeft bij de invulling geen rekening gehouden te worden. Het gaat om het pure belang, positief en negatief om het even.

U hoeft uw waardetoekenning niet te beargumenteren, maar het mag wel.

Het belangrijkste doel van het totale onderzoek is om werkend systeem te ontwikkelen dat op een

kaart geschiktheid voor boerderijbouw/verplaatsing kan aantonen. Als een bepaald criterium later toch voor betere interpretatie vatbaar blijkt, kan dat dit ook later aangepast worden, net zoals criteria door de tijd heen een ander belang kunnen gaan spelen. Daarnaast speelt ook mee dat het onderzoek over anderhalve maand afgerond dient te zijn. Sommige details kunnen hierdoor niet uitgewerkt worden. In dit opzicht worden verwevinggebieden om EHS en een onderscheid tussen aanwysgebieden van 'ruimte voor de rivier' niet betrokken.

uw standplaatsgebondenheid

Ik wil u vragen om met een objectief genuanceerde blik naar de *sterke* (bovenste) criteria te kijken en een min of meer "gemiddelde intensieve veehouder" te vertegenwoordigen. Als intensieve veehouder heeft u ongeveer 2ha met stallen voor varkens. Verder geen belangrijke nevenactiviteiten. Voor de *zwakke* (onderste) wil ik u vragen om puur vanuit uw eigen situatie en ervaringen te oordelen. Er zijn 3 vakjes opengelaten waar u eventueel een criterium dat u mist kunt invullen.

Tabel:

Harde Criteria (nieuwe locatie)	Ehs	Natura 2000	Omgeving adres dichtheid	Ruimte Voor de rivier	Bodem soort	Grond prijs	Water huis houding	Vorm van de percelen	Grootte van de percelen	Wet en regelgeving	Grond mobi- liteit	Ontsluiting	Log	Verkaveling
waardering														
Zachte Criteria (persoonlijk)	Slopen/ bouw	De identi- teit van het land- schap	De wil om te blijven boeren op hetzelfde type grond	De voor- keur van een aan- gezicht van het landschap	Sociale verbonden heid	Toekomst Perspectief	Vrouw	Kinderen	Vrienden, kennissen	Kosten plaatje	Soepele samenwerking met andere actoren			
waardering														

- 1: niet van belang
- 2: gering van belang
- 3: gemiddeld van belang
- 4: bovengemiddeld van belang
- 5: sterk van belang
- X: onmogelijk.

Toelichting op criteria

harde criteria

De genoemde criteria zijn hierboven niet in één woordje af te bakenen. Hieronder worden de criteria afgebakend. Er zullen keuzes gemaakt zijn voor een bepaalde interpretatie van een criterium. Bij een aantal van deze keuzes ligt met name een werkzaamheidgedachte ten grondslag en zullen ze door een expert kort door de bocht ogen.

EHS en Natura2000:

Hier is in principe nieuwbouw of uitbreiding niet mogelijk. Vandaar dat verplaatsen naar deze gebieden niet te adviseren is. Er zijn verwevinggebieden waar meer mogelijk is en ook zijn er boeren die er wel naar toe willen om natuurbehoud uit te oefenen. Deze laatste twee opties worden niet meegenomen.

Omgevingadressendichtheid:

Er dient ruimte te zijn voor het bedrijf en liefst ook voor een toekomstperspectief met uitbreiding. Dit betekent dat er bepaalde openheid in het landschap moet zijn. Het versnipperde eigendom maakt bij dit criterium niet uit. De bebouwingsdichtheid moet niet te hoog zijn. Hier wordt omgevingadressendichtheid (oad) van het CBS als maatstaf voor gebruikt. De oad beoogt de mate van concentratie van menselijke activiteiten (wonen, werken, schoolgaan, winkelen, uitgaan etc.) weer te geven. Het CBS gebruikt de oad om de stedelijkheid van een wijk te bepalen. Voor de berekening hiervan wordt eerst voor ieder adres de oad vastgesteld. Daarna is het gemiddelde berekend van de oad van alle afzonderlijke adressen binnen de wijk

Ruimte voor de rivier:

De overloopgebieden alleen. Geen in de toekomst geplande dijkerugleggingen.

Bodemsoort:

Ik ga uit van deze basisgrondsoorten:

lichte zavel, zware zavel, lichte klei, zware klei, zand, veen, moerig op zand.

Deze zullen een score per sector krijgen. Verder weet ik hier weinig toelichting te geven.

Grondprijs:

Een aantal argumenten die dit criterium ontkrachten zijn:

- Goede locaties voor boerderijbouw kun je niet beboeten om hun hoge grondprijs.
- Juist dure gronden kunnen geschikt zijn vanwege toekomstperspectief.
- Het hangt van de financiële haalbaarheid af van de boer.
- Het verschil tussen de prijs van de grond waar de boer vandaan komt en de nieuwe locatie is belangrijk.
- In grondprijs zitten *theoretisch* alle andere eigenschappen verwerkt.

Toch wil ik dit criterium behouden in het onderzoek, enkel in financieel opzicht.

Begrijpelijk is dat het goedkoopte kavel zeker niet altijd de beste keuze is. Ook is het kapitaal van een boer van belang. Hoe meer hij te besteden heeft, hoe meer hij kan investeren in goede grond. De gedachtegang bij dit criterium is echter dat wanneer 2 exact dezelfde kavels niet even duur zijn, en ongeacht de financiële haalbaarheid voor de boer, de goedkoopste geschikter/aantrekkelijker is voor

boerderijbouw/verplaatsing.

Waterhuishouding:

De moeite/investeringen die een niet-ideale waterhuishouding kost voor een boer.

Onder een niet-ideale huishouding wordt niet gekeken naar het dieptewater, maar naar huishoudens die tot gevolg hebben dat een boer extra moet sproeien, draineren, sloten aanleggen, etc. Het gaat om 'te nat' of 'te droog' dus. Zuurgraden, Stikstofniveaus, korrelgroottes, schuine hellingen worden buiten beschouwing gelaten.

Vorm van de percelen:

De moeite/investeringen die een niet-ideale vorm van een perceel kost voor een boer. Met vorm wordt hier bedoeld op de ruimtelijke vorm van het oppervlakte. Voorbeelden hiervan zijn: vierkant, rechthoek, driehoek, trapezovorming, veelhoekig. De methode tot bepalen van de score van dit criterium moet nog vastgesteld worden. Misschien wordt het deels hoeken tellen, verhoudingen berekenen, baseren op ander onderzoek, of visueel een akkerbouwer (vluchtig) laten keuren.

Grootte van de percelen:

De moeite/investeringen die een niet-ideale grootte van de percelen kost voor een boer. Storende onderbreking door landschapselementen (bijv. houtwallen, sloten) wordt hiermee ook gemeten, alsmede versnippering van eigendommen. Verschil tussen de hoeveelheid storing tussen houtwallen en sloten wordt hier buiten beschouwing gelaten.

Wet en regelgeving:

De nadere invulling van dit criterium, ofwel de hoeveelheid belemmerend beleid, ontbreken nog. Vooralsnog wordt in ieder geval gedacht aan geur- en verkeersbeleid (suggesties uiteraard zeer welkom). Voor nu zou ik dit willen typeren als: De in uw ogen remmende werking van beleid op het aanwijzen van een geschikte locatie.

Grondmobiliteit:

Aangenomen wordt dat een hogere transactiedynamiek een actievere grondmarkt betekent, waar het makkelijker is gronden aan te kopen.

Meer transacties van grond = makkelijker grond aan te kopen

Ontsluiting:

Ontsluiting van het totale kavel of huiskavel, niet van de percelen of het te bewerken land zelf. Dit komt aan bod bij grootte van het perceel. Bij ontsluiting kan gedacht worden aan het aantal verkeersstromen dat een sector vergt. Ik denk vooralsnog dat dit bij intensieve veehouderij het sterkst kan zijn. (aanvoer/afvoer dieren, voeding, mest). Hierdoor kan een sterkere waardering voor een goede ontsluiting (van/naar leveranciers/veiling etc.).

bestaan. Aldus: de mogelijkheid die vrachtwagens en zware machines hebben het huiskavel te bereiken. Aantal veldkavels komt later aan bod, maar bereikbaarheid van de veldkavels wordt in het onderzoek buiten beschouwing gelaten. De aanname hiervoor luidt dat veldkavels, in principe, minder ideaal zijn dan een groot huiskavel en daardoor in den beginne te vermijden.

LOG:

Landbouwontwikkelingsgebieden zijn in het leven geroepen vanwege het ziek worden van de varkens en de daarop volgende maatregel ze te willen concentreren.

Vaccinaties bleken echter ook te voldoen waardoor de noodzaak van LOG deels is komen te vervallen. Toch staat het provinciaal beleid en is er subsidie voor intensieve veehouderij om zich vanuit reconstructiegebieden of verwevingszones naar LOG toe te verplaatsen.

Verkaveling:

De verhouding tussen huis- en veldkavels.

Zachte criteria

Slopen/Bouw

Soms kan een boerderijverplaatsing betekenen dat de gebouwen op locatie van herkomst gesloopt moeten worden, op de nieuwe locatie ook gesloopt moet worden, of dat er een geheel nieuw woonhuis gebouwd moet worden. Dit criterium bevangt de hoeveelheid verhuiskwaamheden. In hoeverre heeft het aantal nodige bouwkwaamheden invloed gehad op de locatiekeuze?

De identiteit van het landschap

Mensen voelen zich vaak verbonden met hun woonplaats. Dat kan plaats-, streek-, of regiogebonden zijn, zonder dat hiervoor fysieke verschillen een rol spelen. Men voelt zich Twentenaar bijvoorbeeld, en wil daarom ook in de regio Twente blijven. In hoeverre heeft verbondenheid met de identiteit van het landschap een rol gespeeld bij de locatiekeuze?

De wil om te blijven boeren op hetzelfde type grond.

Ondanks dat verschillende type grond wel veel verschillende soorten functies toelaten, kan iemand die boeren in zandgronden gewend is, liever niet naar de klei toe bijvoorbeeld. In hoeverre speelt de ervaring met het type grond, en de wens op dezelfde grond te blijven mee?

De voorkeur van een aangezicht.

Sommige boeren vinden het heerlijk om vanuit de woonkamer 5 km. alle richtingen op te kunnen kijken. Andere denken hierdoor te kunnen vereenzamen en willen een zeer open landschap liever vermijden. In hoeverre heeft een voorkeur van aangezicht bij u een rol gespeeld?

De sociale verbondenheid

In hoeverre heeft sociale verbondenheid (vrienden, familie, verenigingsleven, etc.) een rol gespeeld om bijvoorbeeld niet te ver te willen verhuizen?

Toekomstperspectief

In hoeverre heeft het creëren of behouden van toekomstperspectief voor uw bedrijfsvoering een rol gespeeld bij het wel of niet willen verhuizen.

Vrouw, kinderen, vrienden

De invloed die bovenstaande personen invloed hebben gehad op de locatiekeuze.

Kostenplaatje

De rol van de financiële haalbaarheid, dan wel winsten, verbeterd toekomstperspectief, etc. Een heel breed criterium, dat opgevat kan worden als de rol die economische voordelen, of haalbaarheid, hebben gehad op het wel of niet verplaatsen en/of de locatiekeuze.

Soepele samenwerking met overheden

De mate waarin soepele samenwerking met overheden een rol speelt bij een locatiekeuze. Hieronder kan ook worden verstaan; De (voorziene en onvoorziene) weerstanden vanuit gemeenteraad, actiegroepen, vergunningverleners, provincie, invloed hebben op uw verplaatsing(keuze) Ook een vrij breed criterium dus. Hiermee wordt bedoeld op de moeilijkheden die na de intentie, wil, en mogelijkheid om te verplaatsen, toch nog de kop opsteken vanuit externe partijen. Om een uitspraak van een collega landbouwer van u te gebruiken. “Een meewerkende gemeente en DLG zijn wel erg fijn”. Hoeveel is dit waard vergeleken met de andere zachte criteria?

Bijlage 7 MCA tabellen

Akkerbouw:

Gemeente/ Eigenschappen	Bedum	Haren	Marum	Stads- Kanaal	Reider- Land	Appinge- De dam	Marne	Menter- Volde	Groning- en	Ems- Mond	Vlag- Tweede	Vin- schoten	Yeen- dan	Groote- Gast	Leek	Lopper- sum	Hooge- zand- meer	Vinsum	Belling- wedde	Sloch- teren	Zuid- Horn	Pekela	Delfzijl	Ten Boer da	Scheem- da
EHS	150	30	180	30	150	30	150	30	150	30	150	120	150	30	30	150	180	60	60	120	60	120	150	150	30
Natura 2000	180	180	180	180	144	180	144	180	180	180	180	180	180	144	144	180	180	72	180	180	180	180	180	180	180
Bodengesteldh.	112	4,06	3,04	3,31	4,77	2,3	3,33	4,2	1,69	4,69	3,26	3,13	3,9	3,31	2,54	4,29	3,43	3,74	3,59	2,6	112	4,42	3,73	3,44	112
Groote Kavels	155	62	62	93	195	124	155	155	124	124	124	124	93	155	124	155	124	155	124	124	155	124	124	155	155
Vorm Kavels	78,43	67,27	97,65	114,15	101,06	62	85,56	97,65	70,68	72,23	150,66	93	124	87,73	105,4	104,78	108,5	62	108,81	87,42	62	113,77	63,86	70,68	62
Verkaveling	69	46	69	92	92	69	69	115	23	92	115	23	92	69	46	69	69	69	115	92	69	115	69	69	115
Bebouw.dichth.	54	36	72	36	90	18	90	72	18	72	54	18	18	90	36	90	18	54	90	90	54	54	36	72	72
Ontsluiting	50	100	100	125	25	125	25	75	125	25	75	125	100	50	125	25	100	50	50	50	25	100	75	50	50
Grondprijs	17	17	85	68	68	68	17	68	17	17	68	68	68	85	85	17	68	17	68	68	17	68	68	17	68
Grondmonitor	21	21	42	42	63	63	105	63	63	21	84	42	63	42	42	84	42	21	63	63	21	42	63	21	63
Ruimt. Plannen	65,2	16,3	32,6	65,2	65,2	65,2	81,5	81,5	16,3	65,2	65,2	32,6	65,2	32,6	32,6	65,2	16,3	48,9	65,2	32,6	65,2	65,2	81,5	48,9	65,2
Totaal	951,63	579,6	773,29	909,26	868,03	866,5	805,4	1061,35	686,67	886,12	937,11	818,73	998,1	793,64	773	944,27	681,23	720,64	987,6	824,62	880	1016,4	914,09	831	1032,2
gewichten																									
EHS	30																								
Natura 2000	36																								
Bodengesteldh.	28																								
Groote Kavels	31																								
Vorm Kavels	31																								
Verkaveling	23																								
Bebouw.dichth.	18																								
Ontsluiting	25																								
Grondprijs	17																								
Grondmonitor	21																								
Ruimt. Plannen	16,3																								
n= 7																									

Melkveehouderij:

Gemeenten/ Eigenschappen	Bedum	Haren	Marum	Stads- kanaal	Reider- Land	Appinge De dam	Menter- Wolde	Groning- en	Eems- Mond	Vlag- Twedde	Win- schoten	Veen- dam	Groote- Gast	Leek sum	Lopper- sum	Hooge- zand- meer	Winsum	Belling- wedde	Sloch- teren	Zuid- Horn	Pekela	Delfzijl	Ten Boer da	Scheem- da
EHS	150	30	30	90	60	90	30	150	90	150	60	120	150	30	30	150	60	120	60	120	150	150	150	90
Natura 2000	160	160	160	160	128	160	128	160	160	160	160	160	160	160	128	160	64	160	160	160	160	160	160	160
Bodemgesteld	87,95	45,31	79,95	81,59	96,56	57,4	85,08	90,2	38,54	97,38	82,41	61,5	91,02	82	85,5	92,87	81,18	82	86,51	70,52	92,5	85,28	82	75,2
Groote Kavels	115	46	46	69	115	92	115	115	92	92	92	69	115	92	92	115	92	115	92	92	115	92	92	115
Vorm Kavels	86,68	102,7	62,7	44	60,28	110	82,72	62,7	97,68	95,26	44	66	44	73,48	57,2	57,86	55	110	60,28	73,7	110	51,26	107,58	97,7
Verkaveling	60	40	60	80	80	60	60	100	20	80	100	20	80	60	40	60	60	60	100	80	60	100	60	100
Bebouw.dichth	69	46	92	46	115	23	115	92	23	92	69	23	23	115	46	115	23	69	115	115	69	69	46	92
Ontsluiting	46	92	92	115	23	115	23	69	115	23	69	115	92	46	115	23	92	46	23	23	92	69	69	46
Grondprijs	20	20	100	80	80	80	20	80	20	20	80	80	80	100	100	20	80	20	80	80	20	80	20	80
Grondmonitor	22,17	22,17	44,34	44,34	66,51	66,51	110,9	66,51	22,17	88,68	44,34	66,51	44,34	44,34	44,3	88,68	44,34	22,17	66,51	66,51	22,2	44,34	66,51	22,2
Ruimt. Planne	93,32	23,33	46,66	93,32	93,32	93,32	116,7	116,7	23,33	93,32	93,32	46,66	93,32	46,66	46,7	93,32	23,33	69,99	93,32	46,66	93,3	93,32	116,7	70
Totaal	910,1	627,6	813,65	903,25	917,67	947,23	886,4	1102,1	701,72	991,64	894,07	827,67	972,7	849,48	785	975,73	674,85	814,16	1019,6	867,39	885	1017	1029,8	908
SPL-WEGING																								
EHS	30																							
Natura 2000	32																							
Bodemgesteld	20,5																							
Groote Kavels	23																							
Vorm Kavels	22																							
Verkaveling	20																							
Bebouw.dichth	23																							
Ontsluiting	23																							
Grondprijs	20																							
Grondmonitor	22,17																							
Ruimt. Planne	23,33																							
n=7																								

[illegible]

Bijlage 8 Toelichting op Datasetgebruik

gemeenteindelingen:

Ik heb voor alle criteria waarmee ik met mapinfo gewerkt heb, niet gewerkt met het gemeentenbestand van Het Kadaster, maar met het gemeentebestand van CBS. Het voordeel van het bestand van het CBS is dat zij stukken van de Waddenzee niet bij de gemeenten hebben getrokken. Gezien ik enkele criteria bereken per km² zou het eerlijker zijn om de Waddenzee niet mee te rekenen.

Het bewuste CBS bestand is: CBS. (2010). *Omgevingsadressendichtheid (van een adres)*. In dit bestand zaten vele meer kolommen dan alleen omgevingsadresdichtheid (bijv. ook dichtheid turken, en leeftijdsopbouw en dergelijke. Volgens mij heb ik dit bestand ook met paul gedeeld en staat het op de externe HD. Het is openbaar toegankelijk via de cbs site, maar ik krijg het op dit moment niet zo snel gevonden helaas.

Natura2000

CBS gemeenten met de Natura2000.tab op de kadasterschijf

Gemeenten met Natura 2000 in zich zijn zwaar gestraft met 1 punten, terwijl zonder N2000 5 punten kreeg bij de MCA.

EHS

CBS gemeenten met de EHS.tab op de kadasterschijf.

Maar gezien sommige gemeenten slechts nauwelijks EHS bevatten vond ik het oneerlijk om een gemeente ongeschikt voor boerderijbouw te typeren. In plaats daarvan heb ik de aantal vierkante meter EHS per vierkante kilometer gemeenteoppervlak berekend.

Bodemgesteldheid

Plaatje uit de een onderzoek van de Vries: *Geschiede of vruchtbare landbouwgronden in Nederland en Europa*. Staat online gepubliceerd. Van de auteur ontving ik iets betere plaatjes die in de bijlage van deze mail zijn toegevoegd.

Over deze jpeg heb ik eerst de gemeentegrenzen van CBS gelegd. (DMV photoshop gezorgd voor een transparant bestand met allen grenslijnen van gemeenten en geen witte opvulling.

Hierover heb ik een raster heen gelegd <http://www.integral-21.eu/Integral21/Images/Raster450.jpg>

Met photoshop vervolgens het wit verwijderd uit het raster en bovenop de jpegs gelegd. Vervolgens ben ik vakjes gaan tellen naar kleur en op basis van die optelsom punten gaan toekennen aan gemeenten. Bijvoorbeeld bij weidebouw: Per vakje 0 punten voor lichtgroen 1 punt voor rood, 2 punten voor rood/oranje. 3 punten voor oranje. 4 punten voor oranje/groen. 5 punten voor groen.

Ontsluiting

Hiervoor heb ik het bestand wegvlakken gebruikt van de kadasterschijf. Dit is een tabbestand van ongeveer 400 mb, kan ik me herinneren. Ik heb hier samen met Paul aan gewerkt. Gekozen voor wegvlakken ipv lijnen omdat zo ook de breedtes meegenomen worden in de analyse. Een grote brede weg creert meer mogelijkheden voor ontsluiting dan een klein landweggetje is de aanname. Ook hier weer het gemeentebestand van CBS gebruikt, om de waddenzee weg te nemen.

Grootte van de Kavels

CBS gemeentebestand en Kapri.

Vorm van de Kavels

Jpeg gescand uit de landbouwatlas 2009 (overigens te leen bij de bieb, maar ik meen dat ook veel collega's van je die ooit ergens cadeau hebben gekregen. Paul wist hierover te vertellen. Hierbij hetzelfde gedaan als bodemgesteldheid. (scannen – gemeentegrenzen erover – raster erover – vakjes tellen – scores optellen per gemeente – score toekennen aan gemeente in totaal.

Grondprijs

grondprijzen bestand van kadaster (ontvangen van.. (ik weet even niet meer hoe ze heet, maar ze gaf een presentatie over grondmobiliteit tijdens een werkoverleg, en ook bij de teambuildingdag zat zij in de organisatie, je weet vast wel wie ik bedoel)
Ook weer hier CBS gemeentegrenzen .

Grondprijsmonitor

ging over de transacties. Ook deze heb ik van dezelfde vrouw ontvangen. Gekozen is om de transacties over heel 2009 toe te passen en niet de laatste 3 maanden, of marktgrillen, fluctuaties er een beetje uit te halen. Meer betrouwbaar dus.

Bebouwingsdichtheid

aan de hand van omgevingsadressendichtheid per gemeente van het CBS. CBS gemeentekaarten. Eigenlijk kant en klaar een kaart uitgevoerd hier.

Ruimtelijke plannen:

In de Landbouwatlas 2009 stond een bewerking van de NKVN waarbij het aantal concrete ruimtelijke plannen op gemeente niveau weergegeven stond. De kleurkeuze was echter nogal onduidelijk (van rood naar geel) waardoor ik deze kaart heb nagemaakt in Mapinfo.

Verkaveling

Kapri en CBS gemeentebestanden
aantal oppervlakte aan veldkavels per gemeente gedeeld door de oppervlakte van de

gemeente.

De multi criteria analyse

In het kort hoe ik de multi criteriaanalyse heb uitgevoerd

a)Tijdens het beoordelen van criteria binnen de gemeenten kon per gemeente de score 0 tot 5 gehaald worden. Deze scores komen naar voren in de plaatjes (wordt verduidelijkt in eindprodukt). Rood is 0 of 1 punt. Donkergroen is 5 punten. De scores zijn opgenomen in *Bijlage 5*. Ik ga ze dus nog in tabelvorm in elk hoofdstuk zetten

b) Daarna zijn gewichten aan bovenstaande scores toegevoegd. Deze gewichten zijn ontstaan aan de hand van de enquête aan de focusgroup en 3 boeren. Zij konden ook allen de score 1 tot 5 geven aan criteria, waarmee zij het beoogde belang van een criterium bij het toekennen van geschiktheid voor boerderijbouw konden toekennen.

In *Bijlage 7 staan onderaan* de tabellen kleine rijtjes, die bestaan uit de opgetelde waarderungen (gewichten) van de respondenten.

Bovenaan in Bijlage 7 zijn die opgetelde waarderungen (gewichten)

c) de gewichten uit B zijn vervolgens vermenigvuldigd met de scores uit A. De uitkomst van deze vermenigvuldiging staat bovenaan in bijlage 7 opgenomen per gemeente.

d) aangezien ik de uitkomsten (eindscores ongeveer tussen de 450 en de 1100) niet zo mooi vond heb ik ze teruggerekend naar het bereik tussen 0 en 100 als volgt:

alle scores zijn gedeeld door de hoogstbehaalde score, en vervolgens vermenigvuldigd met 100. Hierdoor zijn de uitkomsten ontstaan die in paragraaf 3.5 gebruikt zijn om de concluderende plaatjes te maken.

